

ISTORIE PENTRU CEI CARE SE TEM DE ISTORIE

Sebastian Schnoy

DE LA NAPOLEON AM ÎNVĂȚAT SĂ NU NE SPĂLĂM

„[...] și din nou extremiștii au fost cei care au pus mâna pe putere. În scurt timp, o mare parte din populație a fost trimisă în Gulag, în temutele lagăre de muncă și de exterminare. O glumă amară din acele vremuri redă cât se poate de bine situația: trei deținuți stăteau de vorbă. «Cum ați ajuns aici?» întreabă primul. «Am fost împotriva lui Troțki. Și dumneavoastră?» «Oh, am fost în favoarea lui Troțki.» Apoi i se adresează celui de-al treilea: «Dar dumneavoastră? De ce vă aflați aici?» «Eu *sunt* Troțki.»"

SEBASTIAN SCHNOY

SAVOIR-VIVRE

Sebastian Schnoy

ISTORIE PENTRU CEI CARE SE TEM DE ISTORIE

DE LA NAPOLEON AM ÎNVĂȚAT SĂ NU NE SPĂLĂM

traducere din limba germană de
MIH

AI MOROIU

virtual-project.eu

„Istoricul este reporterul care niciodată nu a fost prezent la locul faptei.“

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

1946-2007

CÂND EUROPA MAI ERA ÎNDRĂGOSTITĂ

„Trebuie să depășim obstacolele printr-un efort făcut din toată inima."

HELMUT SCHMIDT

Se spune că paradisul ar fi în acel loc în care există polițiști britanici, mecanici germani, bucătari francezi, iubiți italieni și guvernanți elvețieni. Iar infernul acolo unde bucătarii sunt britanici, polițiștii germani, mecanicii francezi, iubiții elvețieni și guvernanții întregii povești italieni.

În ziua de azi, bătrânul nostru continent pare că își urmează mai departe drumul spre iad. Și cum se vede totul dinspre noi, germanii? Oare să nu fi început de mult și decăderea noastră? Să privim mai atent: în 1450, Gutenberg a descoperit tiparul cu litere mobile – o realizare strălucită, căci până atunci aproape toate cărțile erau copiate cu migală, de mână. Nici cinci sute de ani mai târziu, un alt Guttenberg (cu „tt") a repus în drepturi copiatul.

Apoi, noi, germanii, ne stingem încet, dar sigur. Luxemburghezii și chinezii au ajuns să reprezinte, împreună, un sfert din populația globului! Este cifra cu care îi face plăcere prim-ministrului luxemburghez Jean-Claude Juncker să-și sperie ascultătorii, când aceștia sunt de părere că țara sa ar fi atât de mică, încât nu merită să le dai atenție reprezentanților ei. În ceea ce privește dimensiunile ei, nu se poate, desigur, ridica nicio obiecție. Judecând strict, Juncker are mai puțini supuși decât primarul Hamburgului. Dar lucrurile pot fi privite și dintr-un alt punct de vedere, reușind să descoperim

poate, în cele din urmă, cât mai multe despre ceea ce înseamnă adevăr, bine și frumusețe.

Știați, spre exemplu, că de-a lungul istoriei Germania a fost de șapte ori în faliment, în vreme ce Grecia doar de cinci ori? Adică mai au dreptul la două încercări!

Părerea unanimă, auzită astăzi peste tot în Europa – aici germani harnici, dincolo greci leneși, italieni văicăreți, spanioli nărăviți la consum și irlandezi beți – nu mai pare atât de credibilă dacă aruncăm o privire în istorie. Tocmai ei, adesea dojeniții sud-europeni, au avut în urmă cu mii de ani o civilizație dezvoltată, cu blocaje de circulație, interdicții de parcare, încălzire din podea și *blind dates*[1] – într-o vreme în care din pădurile noastre de stejar se auzea doar grohăitul stră-stră-străbunicilor noștri, care își dădeau în cap unii altora. Și dacă ar fi să ascultăm cu atenție, unii dintre noi mai grohăie și acum – dar acesta e cu totul alt subiect. Un lucru este limpede: strămoșii noștri germanici și-au început odinioară cariera europeană în postura de barbari, pentru ca apoi să fie reeducați, atingând nivelul de mojici. Se avântau uneori în bătălie goi-pușcă, derutându-și teribil inamicii. Dacă ați văzut vreodată pe o plajă de nudiști persoane ajunse la o vârstă jucând volei, veți înțelege imediat ce spun. Prin efectul centrifug, în zbor, formele își schimbă cu totul dimensiunile. De aceea și fugeau romanii îngroziți din calea lor.

Dar între germanicii mojici ai acelor vremuri și germanii de astăzi, campioni mondiali ai exportului de mașini și utilaje, e o cale foarte lungă – și asta nu trebuie să o uităm ori de câte ori vorbim de sus despre vecinii noștri europeni. Iar prejudecățile se dovedesc cât se poate de confortabile, pentru cei care le au și, evident, nu se îndură să scape de ele. „Mai greu dezintegrezi o părere preconcepută decât un atom“, spunea Einstein. Și iată o prejudecată: italienii sunt extravaganți – gândiți-vă doar că au cel mai costisitor parlament din toată Europa. Însă noul șef al statului, Giorgio Napolitano, are 87 de ani. Pensia lui de președinte pe viață reprezintă o adevărată economie în comparație cu situația din Germania! Așa că am face bine să fim atenți la orice informație capabilă să ne clatine convingerile, relativizându-le, pentru ca în cele din urmă să ne dea

mai mult echilibru. Prin urmare merită să aruncăm cât mai des și o privire în trecut.

În mod normal, istoricii sunt responsabili de studiul istoriei noastre, dar nu merită întotdeauna să îți scoți pălăria în fața lor. Fapt constatat și se scriitorul britanic William Somerset Maugham, care comenta acid: „Istoricul este reporterul care niciodată nu a fost prezent la locul faptei.“ „Istoria“ este doar o culegere de istorii, așa cum sunt ele povestite. Așadar, de ce nu am porni și noi în căutarea unor asemenea istorii, încercând să le găsim, printre ele, pe cele cu adevărat palpitante? Îmi doresc foarte mult ca pe măsură ce veți citi această carte să deveniți fanii istoriei și să vă faceți din cercetarea ei un hobby.

Recunosc, poate aveți senzația că sunteți la doctor: „O înțepătură mică, dar face minuni, gata, a și trecut!“ Știu că „istoria“ are o imagine prăfuită, mi s-a întâmplat să înțeleg asta după ce m-am mutat la Hamburg pe o stradă pe care locuiau mai mulți profesori de istorie și fără să îmi dau seama am început să le împrumut imaginea, astfel încât într-o dimineață, când mă îmbrăcam, am constatat că hanoracul meu se transformase într-un sacou de tweed cu cotiere din piele.

Știu bine cât de mulți urau istoria la școală și tocitul șirurilor nesfârșite de ani. Și nici eu nu am fost altfel. 333? Cine nu începe să tremure stă foarte bine cu nervii. În schimb, cui îi vine imediat în gând „333, Bătălia de la Issos“ a trecut probabil prin bacalaureat și nesfârșite ore de suplicii cu nenumăratele războaie ale Antichității. Și atunci, la ce bun? Dacă ai înțeles un război, le-ai înțeles pe toate, pentru că toate s-au desfășurat după același tipar infernal. Tipar care, alături de circumstanțele de moment, trebuie studiat cu atenție pentru a recunoaște mecanismele din spatele războaielor, învățând în același timp și cum ar putea fi evitate. Dar sub nicio formă nu trebuie să uităm partea frumoasă a istoriei omenirii – cu atât mai mult acum, când toată omenirea nu mai discută decât despre criză și colaps financiar.

De aceea mă voi opri în special la evenimentele istorice care ne dau aripi, din care avem de învățat de bine și de pe urma cărora ne

putem și amuza. Un demers pe cât de simplu pe atât de palpitant, acceptând câteva premise:

1. Oricine poate deveni istoric. Mulți istorici foarte buni, care au făcut observații deosebit de valoroase, nu aveau studii de specialitate.
2. Istoria lumii devine mult mai simpatică dacă războaiele, pur și simplu, sunt lăsate deoparte. O idee foarte utilă, pentru a avea o imagine panoramică asupra întregului.
3. Datele istorice sunt de prisos. Nici până în ziua de azi nu știm cu precizie în ce an ne găsim, de fapt.
4. *History helps!* Cunoașterea istoriei proprii duce la progresul omenirii. Așa se face că o delicată doamnă, istoric de profesie, a împiedicat să se declanșeze al Treilea Război Mondial. Cum? Printr-o carte.

Dacă toate națiunile europene ar fi prezente într-o sală de clasă, în chip de elevi, noi, germanii, am lua astăzi cele mai bune note și am sta în primul rând, printre suedezi, danezi și olandezi. Iar din ultimul rând ar zbura spre noi, tocilarii, cocoloașe de hârtie, aruncate de colegii italieni și greci, aflați în mare primejdie să rămână repetenți. „Luați exemplu de la Michel, de aici, din față!“ ar striga profesoara spre cei din spatele clasei, „și veți fi aspru pedepsiți dacă veți mai aprinde din nou focul sub bancă!“

Însă multă vreme același scenariu s-a desfășurat ca într-o oglindă, în care totul se vede invers. În urmă cu trei mii de ani, pe tocilarii din primele rânduri îi chema Iulius, Arhimede și Platon. La tablă se afla micuțul Pitagora și își gândea formulele pe care le mai învățăm și în ziua de azi. Iar noi ne făceam veacul prin ultimul rând. În vreme ce toți ceilalți scriau și citeau ca pe apă, noi mai aveam nevoie de o mie de ani până să ajungem la primele litere lizibile. Din cauza asta am tăbărât cu atâta sete pe Iulius în curtea școlii, încât ne-a lăsat controlul asupra întregii regiuni nordice *(Germanien).* Și când am reușit să înfrângem în sfârșit clica de la Roma, am dat foc și la școală. Iar la vârsta adolescenței (Evul Mediu), am trăit pe ruinele ei și am devenit membri ai unei secte creștine. În comparație cu alte popoare,

am studiat și ne-am luat diploma de absolvire cu adevărat târziu. Două încercări de a cuceri lumea au eșuat – din fericire. Și, de atunci, suntem extrem de cuminți, de harnici și de economi. Noi am inventat becul electric, motorul Diesel și Aspirina. Și toată lumea e mândră de noi, acum.

Dar cum se face că în istorie vine atât de des vorba despre războaie? Aproape ajungi la sentimentul că războaiele nu încetau niciodată, doar se mutau dintr-un loc în altul, în împrejurări cât se poate de stranii. Printre ele, faptul că istoricii erau pe vremuri angajați ai caselor regale sau ai altor despoți îi făcea cu atât mai mult să slăvească eroismul patronilor lor într-o bătălie sau alta: nimic mai firesc decât să le cânți în strună celor care îți dau să mănânci.

Când în paginile de istorie apar descrieri de lupte între mii și mii de oameni puternici, victorii grandioase, iar arheologii dezgroapă mai târziu doar o duzină de săbii, ceva nu e în regulă. Iar relatările acestor istorici au rămas adesea singurele izvoare disponibile până în zilele noastre, prin urmare și cărțile de istorie actuale urmează cursul bătăliilor și al războaielor, fără să ne spună nimic despre ce mâncau, cum locuiau și cu ce jocuri își umpleau timpul acei oameni puternici. Istoria vieții de zi cu zi a intrat în atenția istoricilor abia de prin anul 1980. Până atunci, cu toții erau de părere că viața cotidiană din vechime ar fi lipsită de orice interes.

Dar cum poate fi explicată fixația obsesivă a istoricilor asupra teatrelor de război, până în ziua de azi? Desigur, moartea unor oameni este un eveniment de o tristețe infinită. După părerea mea, însă, oamenii de știință cultivă, într-o măsură deloc neglijabilă, și apetitul pentru senzațional. Războaiele sunt drame captivante. *Bad news are good news,* așa zic jurnaliștii, știrile proaste sunt știri bune, deoarece publicul se simte atras de ele. Dacă peste o sută de ani ziarele ar fi singura sursă de cunoaștere despre viața cotidiană, oamenii viitorului ar ajunge la concluzia că noi, germanii, am străbătut o perioadă infernală, în care mai existau doar bătrâni și niciun copil mic, și piețe financiare în explozie, și alimente

contaminate și emisiuni de televiziune în care oamenii cântau prin modulațiile gazelor eliberate din stomac.

Ideea mi se pare înfricoșătoare și exact din cauza asta, de doi ani, am renunțat la televizor. Nici nu vă imaginați cât timp vă rămâne pentru citit, în acest fel! Da, vorbesc cât se poate de serios, evenimentele filmate, cu titlul de documentar, nu fac decât să distorsioneze realitatea. Cum poate fi redat farmecul unei plimbări cu bicicleta, de-a lungul Elbei sau Rinului? Ori bucuria de a înălța un zmeu, de a găti împreună cu prietenii, de a dansa sau de a participa la un concurs de aruncare-distanță a cizmelor de cauciuc? Desigur, preocupări mult prea banale pentru majoritatea istoricilor. Memoria nu reține decât catastrofe. De când lumea. Care este cel mai cunoscut pachebot al tuturor timpurilor? *Titanicul.* Dar cel mai renumit turn din lume? Cel strâmb, din Pisa.

Vara trecută, am făcut cunoștință în Marea Britanie cu câțiva turiști din Mexic. Și nu m-am putut abține, a doua întrebare pe care le-am pus-o a fost despre războiul drogurilor – singurul aspect despre care se relatează aici, dacă vine vorba de Mexic. Iar mexicanii m-au lămurit prietenos: regiunea cu probleme se află în cu totul altă zonă, aproape de granița cu Statele Unite, în timp ce ei locuiau în capitală, unde nu aveau nicio problemă. Aha. Se poate trăi în Mexic fără să te trezești la mijloc, într-un schimb de focuri între cartelurile de droguri rivale? Habar n-am avut.

Dacă auzim de Teheran, ne gândim imediat la lapidări, de Afghanistan, la atentate sinucigașe, de Africa, la un continent întreg năpădit de SIDA și de sărăcie. Dar majoritatea oamenilor din acele părți ale lumii își duc viața lor de zi cu zi, dincolo sau chiar în ciuda acestor subiecte. Și chiar și atunci când se discută despre vreun război – adevărată catastrofă, de altfel – abia dacă apucăm să aflăm ceva concret, relatările concentrându-se în special asupra deciziilor și declarațiilor celor aflați la putere. Dar reportera de război Janine de Giovanni pune cu totul alt gen de întrebări, de care istoricii rareori țin seama: Ce simte omul de rând la izbucnirea unui conflict? Cum își dă seama că a sosit momentul să-și facă bagajele și să o ia din loc? Deoarece chiar și războiul este, privit prin prisma fiecărui individ, un eveniment care se desfășoară pe fundalul propriei sale vieți

cotidiene. „Germania a declarat război Rusiei – după-amiază, lecție de înot", scria Franz Kafka în jurnalul său din 1914. Război și curs de înot într-una și aceeași suflare pare, din punctul nostru de vedere de astăzi, surprinzător, dacă nu aproape monstruos – dar exact despre asta este vorba. Cum să-și continue viața, în condițiile războiului, cum să mai călătorească și cum să mai ia lecții de chitară, cum să se mai întâlnească cu prietena sa evreică?

Mulți se feresc să se afunde în istorie, crezând că vor da doar peste șiruri nesfârșite de războaie și atrocități. Presupunere falsă. Planeta pe care noi ne-am instalat comod este bătrână de aproape cinci miliarde de ani, din care cea mai mare parte a domnit o pace divină. Războaiele au apărut odată cu omul.

Sigur, cine s-a născut la începutul Războiului de Treizeci de Ani și a trăit doar până la treizeci de ani poate fi considerat cu adevărat ghinionist. Numai dacă a trăit în statele germane, pentru că restul lumii a fost prea puțin conștient de măcelul de aici.

Dar în secolul XX, cel mai târziu, a domnit o stare continuă de război, nu? Așa este: în acest secol au murit în războaie mai mulți oameni ca oricând. Totuși... Psihologul american Steven Pinker a publicat o carte plină de speranță, intitulată *The Better Angels of Our Nature. Why Violence Has Declined (Îngerii cei buni ai firii noastre. De ce violența este în declin).* În cele peste o mie de pagini, americanul demonstrează cum recurgerea la forță, în viața cotidiană și în societate, a scăzut continuu de-a lungul secolelor. În urmă cu doar o sută de ani, existau mai multe crime, mai multe jafuri și mai multe violențe casnice decât astăzi.

Dacă în zilele noastre propui un manuscris unei edituri, spre publicare, ești întrebat care e cursul acțiunii. Și dacă răspunzi: „Mda, m-am gândit la un copil și la sora lui pe care părinții îi lasă în pădure", te poți aștepta la priviri cât se poate de sceptice: „Nu vă supărați, vă rog, vreți să traumatizați copiii?" „Așteptați puțin, cei doi frățiori sunt răpiți în pădure de o femeie care intenționează pentru început să îl mănânce pe băiețel. Din fericire, surioara lui reușește să o împingă pe acea femeie în cuptor, unde va arde de vie." „Și sunteți de părere că cei mici ar trebui să citească așa ceva?"

Iată cât de firească era violența în alte vremuri, când se strecura și în basme. Dacă suntem de acord sau nu... iată o altă întrebare.

Chiar și în ceea ce privește sângerosul secol XX, Pinker stabilește lucid că oamenii l-au petrecut, în cea mai bună parte, în pace: Primul Război Mondial a durat patru ani, iar cel de-al Doilea, aproape șase. Rămân astfel vreo nouăzeci de ani din acest secol care s-au scurs în relativă pace pentru germani și, chiar dacă scădem și întreaga epocă nazistă, de teroare, tot rămân optzeci și patru de ani de pace.

Vă rog însă să nu mă înțelegeți greșit! Nu intenționez sub niciun motiv să minimalizez instituția războaielor, și în special cel de-al Doilea Război Mondial. Dar sunt de părere că istoricii nu ar trebui să se limiteze la rolul de comentator de război, lipsindu-ne astfel de orice informație despre forțele pozitive care acționează latent în fiecare dintre noi. Pentru că doar speranța și optimismul ne dau putere spre ziua de mâine.

Dar pe lângă interminabilul șir de războaie, mai există și un alt motiv pentru care mulți se țin departe de istorie, mai precis muntele de date și ani referitoare la fiecare eveniment din trecut. Profesorilor le plac la nebunie cifrele și revin mereu cu întrebări despre ele. Trecând sub tăcere că anii rămân doar aparent un instrument precis pentru ordonarea în timp și deseori oferă o informație mult mai vagă decât ne imaginăm, în general. Nici măcar Iisus nu s-a născut exact atunci, ci cu vreo opt ani mai târziu, iar întregul nostru calendar este construit pornind de la ziua Lui de naștere. Cu alte cuvinte, suntem de fapt cu opt ani mai tineri!

Cifrele care desemnează un anumit an nu înseamnă mare lucru, de la bun început, deoarece multă vreme, de-a lungul istoriei, nu a fost deloc limpede ce înseamnă un an și cât durează el, de fapt. Grecii antici aveau știință că Pământul se rotește în jurul Soarelui și au stabilit că anul reprezintă durata de care are nevoie planeta noastră gingașă și harnică să dea ocolul, fără nicio abatere și fără nicio pauză.

Simpla inventare a anului calendaristic, corespunzător cu exactitate unei rotații complete a Pământului în jurul Soarelui, a fost mult mai dificilă decât ne imaginăm. Știți foarte bine ce vreau să

spun: de Paști căutăm ouăle de ciocolată în zăpadă, iarna, în plină zonă alpină, coborâm spre vale pe pârtia deja topită, în schimb în august, la grătar, înghețăm în costumul de schi pe terasă. Vara e prea rece, iar iarna e prea cald. Din câte se pare, nici până în ziua de azi nu am reușit să inventăm un calendar pe care să îl respecte și anotimpurile.

Până și Iulius Caesar s-a arătat atât de enervat de inexactitatea calendarului roman, încât a pus să i se alcătuiască un calendar exact, pentru că, până în 56 î. Hr., anotimpurile suferiseră asemenea mutații extreme, încât anul se lungise la 445 de zile. Anul respectiv a intrat în istorie sub denumirea de *annus confusionis* – și nu e nevoie de prea multă latină ca să pricepem sensul cuvântului *confus.*

Dar ideea lui Caesar a prins foarte bine. Absolut de înțeles: să presupunem că se apropie sfârșitul anului, iar tu stai acasă, cuprins de panică, punând ordine în documentele pentru declarația de venituri, scriind felicitări fără număr pentru noul an, nehotărât la ce revelion să participi – și deodată afli din jurnalul de știri că anul a fost prelungit cu unsprezece săptămâni, din cauza nepotrivirii flagrante cu anotimpurile. Da, ai toate motivele să fii recunoscător! Unsprezece săptămâni primite cadou, timp berechet pentru a-ți rezolva toate treburile începute!

Problema oricărui calendar este că Pământul are capriciul să dea ocol Soarelui într-un timp complicat, adică în 365 de zile, 5 ore, 49 de minute și 12 secunde. Dacă am lăsa pur și simplu să atârne cele cinci ore și câteva minute la capătul fiecărui an de 365 de zile, până când Pământul își face turul complet, am fi obligați să ne petrecem revelionul la mic dejun, să lansăm petardele și să bem paharul de șampanie în zori. Chiar dacă pentru unii ar putea să pară cât se poate de firesc, tot lipsit de rațiune ar fi.

Din fericire, lui Sosigene, cel desemnat de Caesar pentru alcătuirea calendarului, i-a venit ideea să adune pur și simplu cele câteva ore, până când ajung să formeze o zi suplimentară, după patru ani: așa a apărut anul bisect. „So, so, Sosigene, ce tare ești!", se spune că ar fi mormăit Caesar. Prin urmare, dacă ziua ta de naștere cade pe 29 februarie și nu primești cadouri decât o dată la patru ani, Caesar e de vină, el a comandat calendarul și tot el i-a dat numele: calendarul

iulian. Strict judecând, ar fi trebuit să poarte denumirea de calendar sosigian, după Sosigene, cel care l-a alcătuit, însă cine plătește își cumpără și onoarea.

Dar nici acest calendar nu era foarte exact, ci cu unsprezece minute prea lung, ceea ce nu avea, de altfel, prea mare importanță pentru vechii romani. Mult mai târziu, în Evul Mediu, cele unsprezece minute au început să-și manifeste absența într-o manieră dramatică. Dacă în fiecare an îți bați joc de câte unsprezece minute, aparținând de fapt nu anului în curs, ci celui următor, după o mie de ani se adună o săptămână întreagă lipsă. Și, așa cum era logic să se întâmple, până la sfârșitul Evului Mediu anotimpurile și-au ieșit din nou din făgaș. Prin urmare, în anul 1582 populația a fost nevoită să facă față unei schimbări calendaristice total diferite de cea prin care trecuseră vechii romani. Lor li s-a comunicat că după joi, 4 octombrie, va urma vineri, 15 octombrie. Zece zile zburate, cât ai clipi! Ce stres! Zece zile nu le recuperezi așa, pocnind din degete, agitația o lași moștenire din generație în generație. Iar eu sunt convins că și astăzi simțim lipsa celor două sute patruzeci de ore.

Serios vorbind, după saltul făcut peste cele zece zile și rafinarea sistemului anilor bisecți, calendarul introdus în 1582 este atât de exact, încât a rămas valabil până astăzi. Se numește calendar gregorian, după papa Grigore al VIII-lea. Și ne folosim de el zilnic. Lipsa lui de precizie este limitată la doar patru secunde. Abia în anul 3000 se va ajunge la o zi întreagă de abatere.

Când s-a introdus calendarul gregorian, în Germania existau și protestanți, care s-au comportat la înălțimea numelui lor și s-au revoltat fără întârziere. Pe noi nu contați, jucați-vă singuri de-a calendarul vostru! Așa se face că protestanții și catolicii au sărbătorit mai mulți ani la rând sărbătoarea de Paști la date diferite. Și, după cum demonstrează realitatea, au fost tot mai puține blocaje în trafic. În Germania s-a păstrat tradiția, prin decalarea vacanțelor.

Chinezii s-au împotrivit și mai mult și au adoptat noul calendar abia după câteva secole.

Este cât se poate de comod să folosim cu toții același calendar, chiar și când stabilim o întâlnire la o cafea. În schimb eu, obsedat de istorie, mă gândesc cu multă plăcere la farmecul următoarei situații:

acum, în anul 2013, te urci într-un avion Lufthansa la Frankfurt, iar după cinci ore de zbor aterizezi pe Imam Khomeini Airport din Teheran, în anul 1435. Este exact anul în care te-ai trezi, potrivit calendarului islamic. Iar dacă ești pasionat de tehnică, nu poți decât să te bucuri că telefoanele mobile există încă din 1435.

Și comuniștii s-au întrebat, după revoluția din octombrie 1917, cum poate fi folosit un calendar bazat pe nașterea Fiului lui Dumnezeu, când nu vrei să ai nimic de-a face cu religia. Însă nu au avut suficient curaj pentru a impune un calendar stalinist care, dacă ar fi existat, partidul de stânga de astăzi s-ar afla acum în anul 135 d. St. (după Stalin).

Dar de ce am intrat în toată povestea asta încâlcită despre calendare valabile când aici, când dincolo? Tocmai pentru că datele istorice sunt adesea lipsite de orice relevanță. Cunoașterea istorică nu înseamnă recitarea pe dinafară a unor șiruri nesfârșite de ani, ci capacitatea de a înțelege relațiile dintre evenimente. Dacă aș fi știut asta la timpul potrivit! Cât de relaxat aș fi răspuns la întrebarea pe care mi-a pus-o un profesor, când eram elev: „Sebastian, în ce an s-a declanșat Revoluția Franceză?" – „Hm, cum preferați, după calendarul birmanez sau după cel budist? Nu, fiind vorba de Revoluția Franceză, cred că cel mai bun răspuns îl găsim consultând calendarul Revoluției Franceze, care număra anii de libertate. Prin urmare Revoluția s-a pornit în anul întâi." Cu puțin noroc, cacealmaua[2] poate avea succes – și notă maximă.

De acord, nu strică să cunoști epocile cele mai importante și să stabilești, în mare, plasarea lor în timp, deoarece astfel te poți orienta mai ușor prin istorie. Am ajuns la această concluzie de curând, când am întâlnit, pe ebay, anunțul de vânzare a unei mese, ofertă altfel cât se poate de serioasă, însoțită de textul: „Masă Ikea – probabil Art déco.“ Potrivit acestui tabel, vechiul mobilier și celelalte antichități ar trebui să aibă o vârstă de cel puțin 1500 de ani. Iată un sumar:

8oo î. Hr.-i50 Î. Hr.	Antichitate	înflorirea grecilor

șoo î. Hr-500 d. Hr.	tot Antichitate	înflorirea italienilor, în postura de romani
500d. Hr-1500	Evul Mediu	toți europenii în time-out
1600 până astăz	Epoca Modernă	Europa este învrăjbită, apoi în sfârșit se consolidează
1920-1940	Art deco	
1943	Ikea	

Dar să nu acordăm anilor o importanță mai mare decât unor simple cifre și să căutăm, preferabil, semnificațiile mai profunde. În definitiv, cine și când și-a lăsat amprenta asupra Europei și cu ce efecte – pozitive! de care ne mai bucurăm și astăzi? Cartea de față își propune să abordeze permanentele suișuri și coborâșuri, recunoscând că orice națiune, oricât de sus ar fi ajuns, tot se poate prăbuși în mocirlă, așa cum orice națiune, oricât de anevoios s-ar târî, tot poate ajunge pe culmile gloriei, câtă vreme nu abandonează urcușul.

Iar nouă, germanilor, ne este foarte greu să acceptăm această teorie. Reacția „Yes, we can!“ și nu „Vai, Doamne, Dumnezeule!“ o căutăm tot mai des, și zadarnic. Sentimentul nostru predominant este că, în ce privește Europa, s-a pierdut până și speranța.

Cum de ne vine așa de greu să fim optimiști? În privința asta, am putea, și ar trebui de fapt, să învățăm ceva de la americani? Să ne aducem aminte: la scurt timp după încercarea noastră eșuată de a prelua puterea în Europa și în întreaga lume, ne aflam în mocirlă, în 1945. Și ce au zis americanii, în care trăsesem până nu de mult și care

știau prea bine atrocitățile pe care le comisesem? „OK, ați făcut-o lată. Dar vi se acordă încă o șansă!"

Când faptele eroice ale colonelului Stauffenberg – cel care, împreună cu un grup de camarazi care gândeau la fel ca el, a încercat zadarnic să-l lichideze pe Hitler – au ajuns pe ecrane, Tom Cruise juca rolul principal. Cât se poate de nimerit, dacă ținem seama de competențele lui în sisteme totalitare. Întâmplător, am văzut filmul cu o cunoștință de la New York, Cathy, care mi-a dat o probă de imperturbabil optimism american. Am intrat în cinematograf cu găletușele de popcorn, să urmărim drama lui Stauffenberg, iar ea mi-a șoptit: „...dar să nu-mi zici cum se termină!“

Până în prezent, istoria europeană s-a terminat cu bine, inclusiv în familia mea. Bunicul a fost nevoit să împuște francezi, iar eu sunt căsătorit cu o franțuzoaică – dacă nici ăsta nu e *happy end,* atunci ce e?

Dar în viața adevărată nu există capitol final, trebuie să ne gândim mereu la cel următor, cel în care rolurile principale le revin copiilor noștri. Și sper din toată inima că va fi vorba de o Europă tot mai consolidată.

16000 î. Hr.-ioo d. Hr.

TEUTONII ÎN ASTEPTAREA PRIMEI LOR APARIȚII SCENICE

Doar grohăit în pădurea de stejar

„Își târâie viața în tâmpă letargie."

TACIT, senator roman,
scriind despre vechii germani

O îndelungată perioadă din istoria omenirii, s-ar fi zis că progresul european vine în esență dinspre zonele calde ale Mării Mediterane, în vreme ce din pădurile de stejar germane nu veneau decât mojicii.

În Franța, Spania și Italia s-au descoperit nenumărate picturi rupestre, dovezi ale unor civilizații timpurii avansate – iar în Germania? Niciuna. Să fi fost poate prea frig aici pentru artă? Nu, până și rușii au reușit să amestece culorile și să picteze cu ele pe pereții peșterilor în Urali, unde, se știe, e mult mai frig decât în Germania. Desenele lor datează de șaisprezece mii de ani. Oare *noi* ce făceam la vremea aceea?

De curând, la Bonn s-au descoperit din întâmplare schelete care par la fel de vechi ca desenele rupestre ale vecinilor noștri europeni. În mormântul găsit în cartierul Oberkassel din Bonn se aflau rămășițele unui bărbat, ale unei femei și, cât se poate de caracteristic, între cei doi, rămășițele unui câine. Doar zgarda nu s-a păstrat. Așadar, în vreme ce vecinii europeni creau artă pentru eternitate, noi plimbam câinele. În urmă cu aproximativ paisprezece mii de ani, în pădurile noastre se auzeau probabil frecvente schimburi de replici

de genul: „Vă rog să vă chemați câinele, imediat!“ – „Nu vă fie teamă, n-are chef de joacă, îi e doar foame.“

De acord, se prea poate, teoretic vorbind, ca și în Germania să fi existat picturi rupestre dintre cele mai mărețe, care să fi fost însă conștiincios curățate de o gospodină germanică.

În 2011 a apărut, în cele din urmă, o rază de speranță pentru prestigiul nostru: în districtul Bamberg au fost descoperite primele picturi murale din Germania, vechi de douăsprezece mii de ani. „În fine!“ au exultat preistoricii germani și au început să facă loc în muzee pentru exponate, menite să demonstreze că și strămoșii noștri au fost cineva la vremea lor.

Dar spre deosebire de preafrumoasele imagini cu cai de la Altamira (Spania), de capetele de lei din grota Chauvet (Franța) sau de grațioasele amprente de mână din peștera El Castillo (iarăși Spania), pe care le privim cu atâta bucurie, arta murală a strămoșilor noștri era atât de lamentabilă, încât nimeni nu a fost dispus să o expună.

Pe pereți, pe o lungime de aproximativ cinci metri, se găseau aproape exclusiv reproduceri de sâni și de penisuri erectile. Pe care astăzi le-am numi graffiti. În niciun caz exponate de muzeu arheologic, vrednic să trezească entuziasmul elevilor aduși cu clasa pentru studiul Preistoriei – chiar dacă interesul stârnit nu ar fi deloc de neluat în seamă.

„SALA FUDULIILOR“' DE LÂNGĂ BAMBERG

În Bavaria există un împuternicit al cavernelor[3]. Însă personajul nu răspunde, după cum ne-am putea aștepta, de politicienii expirați și fără idei, ci de cavernele proaspăt descoperite, adică de peșteri. Acest funcționar i-a arătat unui reporter caverna, vorbindu-i despre ea în termeni bombastici, ca despre un „spațiu magic", în care este foarte probabil să se fi desfășurat „ritualuri inițiatice", da, „celebrări ale fertilității".

Dar dacă ar fi să dăm crezare relatării din gazeta *Die Zeit,*situl este cunoscut în cercurile specialiștilor sub denumirea deloc științifică de

„Sala fuduliilor". Cine știe, poate că tocmai la Bamberg o fi funcționat, în urmă cu douăsprezece mii de ani, primul club de swingeri?

Privind toate astea, e greu de priceput de ce, începând din anii 1950, în Germania cea prosperă și dezvoltată au venit mereu valuri de muncitori imigranți din Europa de Sud-Est, ca să lucreze în industrie.

Dar în capitolul de față este vorba în primul rând de cea dintâi apariție scenică a germanilor în piesa europeană, „apariție scenică" fiind doar un eufemism, într-un asemenea context. Strict vorbind, germanii, în acel moment numiți, simplu, popoare germanice, din lipsă de măiestrie nu au fost reținuți la casting. Și atunci – nu au făcut NIMIC. Pur și simplu au ars gazul.

Grecii îi numeau barbari: potrivit definiției lor, oameni care nu au beneficiat de educație grecească sau romană. Am debutat în situație de *precariat,* adică într-o stare nesigură. Nu eram organizați într-un stat, ci în ginți și în triburi. Nu exista încă nici sentimentul unei apartenențe comune, germanice, nu exista nimic în comun în afara propriului trib și a unei relații tensionate cu tribul de pe celălalt mal al râului. Ceea ce, în zilele noastre, se numește federalism.

Unele triburi germane, „baiuvari"[4], saxoni și „westfalezi", s-au perpetuat până în ziua de azi, când au format landuri ale republicii federale, când singure, când împreună cu alte triburi, ceea ce a ridicat probleme chiar de la bun început. Germanii și-au dezvoltat o identitate națională proprie, exact așa cum face lumea arabă în zilele noastre, când numai un dușman extern mai poate determina triburile învrăjbite să se unească și să-și creeze o nouă identitate, mai cuprinzătoare.

Această teză îndrăzneață, dar cât se poate de plauzibilă, a fost lansată de Dietrich Schwanitz, care se referă de fapt la momentul în care Napoleon a supus Germania, pe atunci un mozaic de state mărunte, de teritorii tribale, aproape că s-ar putea spune. Iar soldații lui Napoleon, deși detestați, erau considerați superiori și mai cultivați decât populația locală, și asta nu în ultimul rând grație faptului că limba lor suna cu totul altfel decât zgomotele la care

recurgeau germanii ca să se înțeleagă între ei. Nici nu e de mirare că nobilimea germană și toți care se respectau cât de cât au început în scurt timp să vorbească franțuzește.

Însă teoria lui Schwanitz poate fi aplicată la fel de bine și populațiilor germanice din vremea Imperiului Roman. Romanii le erau superiori strămoșilor noștri din toate punctele de vedere, fiind cu mult mai evoluați, cu un nivel superior de cultură. Cu toate astea, însă, nu au reușit să pună sub control sălbăticia de la răsărit de Rin, dimpotrivă, la fel ca talibanii în Afghanistan, triburile germanice dezbinate s-au unit să facă față pericolului extern și s-au dovedit mai tenace, reușind în cele din urmă să-i înfrângă definitiv pe romani.

Cum a fost cu putință, atât timp cât decalajul tehnologic dintre ei și romani era cel puțin la fel de mare ca acela dintre talibani și trupele americane? Și nu numai! Să ne aplecăm mai atent asupra condițiilor de viață ale strămoșilor noștri.

REVISTA SCHÖNER WOHNEN, SĂ LOCUIM MAI FRUMOS, NU A FOST O INVENȚIE GERMANICĂ

Standardele de viață ale triburilor germanice i-au provocat un adevărat șoc cultural unui rafinat cetățean al metropolei, așa ca învățatul Pliniu din Roma. Pe teritoriul Germaniei actuale nu exista nici măcar un singur pod: vechii germani traversau Elba înot, dacă trebuia neapărat – cu riscul asumat de a se îneca, dacă nu aveau de ales.

La noi nu au existat construcții pe mai multe niveluri, nici teatre în aer liber, cum era Colosseumul din Roma, nici piețe pietruite, nici coloane de marmură – ci numai mocirlă. În timp ce Pliniu și cei de rangul său își puteau petrece timpul liber într-o locuință cu bazin de apă – impluviu, amenajat în cel mai rafinat stil în curtea interioară – atrium. Toate încăperile erau pardosite cu gresie, tavanele placate cu intarsii de lemn, pereții acoperiți cu fresce, iar pupitrele de scris și

măsuțele stăteau pe picioare strunjite. Fără îndoială că locuința lui Pliniu era prevăzută și cu sobă închisă, dacă nu cumva și cu încălzire prin podea, alimentată de la un sistem de încălzire centrală cu apă fierbinte ce circula prin țevi plasate sub dalele de piatră. Putea să lucreze la pupitrul său stând în picioare, să se așeze pe un scaun cu suprafață elastică, din curele de piele împletite, sau chiar să se tolănească într-un comod fotoliu din nuiele, contemplând de la înălțime, prin ușa balconului, traficul intens de la orele serii. Pornit dintr-un asemenea lux, nici nu trebuie să ne mire verdictul său nimicitor la adresa germanilor: „Aceștia trăiesc în colibe mizere."

Coliba mizeră era cunoscută popular sub numele de navă sau „casă-lungă" – *Langhaus* – având un plan general de circa nouă metri lungime și doar vreo cinci în lățime. Ceea ce corespunde și astăzi formei standard a multor case construite în rând și a vilelor duplex din Germania. Dacă vă scoateți din minte demisolul pentru petreceri și etajele, și vă limitați la imaginarea parterului, cu pereți exteriori groși, susținuți de bârne – aveți înaintea ochilor modelul clasic de „casă-lungă". Un model arhitectonic primitiv, menținut până astăzi, în principiu, în construcțiile făcute parțial din lemn, în nordul Germaniei, între Lüneburg și Munții Harz. Cu singura deosebire că în vechime, într-o casă, nu locuia doar o familie cu doi copii, ci un soț germanic cu nevasta lui, împreună cu mai mulți fii și fiice, cu nepoți și părinți proprii, alături de câțiva frați și surori, și partenerii de viață, și copiii și nepoții lor, desigur. De dormit se dormea pe un prici tare, întins de-a lungul unui perete întreg.

Și pentru ca oamenii să nu se plictisească, animalele trăiau și ele tot în casă, fără excepție. Cu marele avantaj că vacile degajă multă căldură, făcând astfel o economie însemnată la lemnul de foc. Dar, de la sine înțeles, în mijlocul încăperii tot se făcea un foc deschis și, cum un sistem de evacuare a fumului lipsea, în casa-lungă existau condițiile unei enorme dezvoltări spațiale. „Dorm mult, nici nu-i de mirare, jumătate din an e iarnă, la ei", suna o altă constatare de-a romanilor. Cel puțin iarna nesuferită, umedă și fără sfârșit, a rămas neschimbată până în zilele noastre.

MIC DEJUN GERMANIC: MÜSLI

Deși cunoșteau pâinea, vechii germani se lipseau de ea, considerând că ar fi prea complicat de pregătit, în fiecare zi. În schimb, mâncau müsli, sau mai degrabă un fel de terci (dacă judecăm drept, müsli tot un terci e): grăunțe de grâu zdrobite și frecate cu apă. Ținând seama de frustrările provocate de un asemenea mic dejun, nu trebuie să ne mire că de multe ori porneau în incursiuni prin casele vecinilor, unde, cu puțin noroc, aveau șanse să găsească și miere.

Dar poate că tocmai acest stil de viață auster să fi fost motivul pentru care strămoșii noștri preferau să se refugieze în patima alcoolului, nefăcând altceva decât să adauge realității culori mai atrăgătoare. Istoria a reținut nenumărate povești despre beții repetate și excesive, de regulă cu cereale fermentate, dacă ne gândim bine, un soi de bere primitivă.

În anul 98 d. Hr., pe piața de carte romană a apărut best-sellerul *Germania*[5], o relatare despre felul de viață al strămoșilor noștri germanici, scrisă de Tacit, de profesie senator al Romei. Istoricul îi examinează pe vechii germani cu luciditatea nemiloasă cu care s-ar apropia astăzi cercetătorii de ultimii băștinași din jungla braziliană. Pentru romani, germanii erau pe atunci ceea ce au devenit mai târziu indienii pentru imigranții europeni în America de Nord, adică o populație indigenă.

Verdictul lui Tacit: Germania nici măcar nu e locuibilă. „Cine ar putea să întoarcă spatele Italiei, ca să se mute în Germania? Unde peisajul duce lipsa oricărui farmec, clima este aspră, iar tabloul general deprimant." Se prea poate să fi vizitat Gelsenkirchen.

Cum-necum, Tacit îi considera primitivi pe vechii germanici. Artă și cultură? Exclus. E drept, eram cât se poate de ospitalieri, așa cum și recunoaște, de altfel, în relatările lui de călătorie, iar banchetele oferite oaspeților durau deseori zile la rând. Din cauza beției, însă, mai toate se soldau cu încăierări, în urma cărora mulți nu-și mai reveneau niciodată.

Pe Tacit l-a impresionat însă profund un singur aspect: loialitatea germanilor. Pe de o parte față de conducători, ceea ce făcea aproape imposibilă până și angajarea lor ca mercenari. Pe de alta față de neveste, ceea ce l-a frapat pe Tacit, obișnuit cu destrăbălarea din Roma acelor vremuri. Chiar Caesar însuși era atât de neastâmpărat, încât soldații săi glumeau între ei, ori de câte ori își făcea apariția: „Atenție, băieți, ascundeți femeile la loc sigur, că vine taurul nostru comunal și pleșuv." Ceea ce nici nu s-a schimbat în esență, nici până în zilele noastre (vezi Silvio Berlusconi).

În vremea în care peste piramidele de la Gizeh trecuse deja o eternitate, templele grecești și arenele romane existau de secole, la noi nu vedeai decât casele-lungi cu focul mocnind înăuntru și vacile puturoase cuibărite alături. Și nici orașe nu aveam. Nimeni nu citea, nimeni nu scria, și abia în secolul al IV-lea după Hristos, când Imperiul Roman începuse încet să de ducă de râpă, episcopul Wulfila a compus și el cele dintâi rune. Sumerienii inventaseră o scriere cu mai bine de cinci mii de ani în urmă. Teritoriul locuit de ei, Mesopotamia, numit și „leagănul civilizației", era situat între Eufrat și Tigru – devenite simple repere în epoca modernă pentru piloții americani, ca să-și lanseze bombele. Dar sumerienii au mai inventat și roata, montată și astăzi, în formă identică, în orice Audi TT. Tot sumerienii, cu spiritul lor inventiv, au proiectat și roata olarului, cu ajutorul căreia au deschis piața farfuriilor. În timp ce vechii germanici își beau berea din coarne de vită tăiate, imposibil de lăsat din mână pe masă. Prin urmare erau golite până la capăt, dintr-o sorbire – o scuză cât se poate de întemeiată pentru bețiile care se încingeau.

Mi se pare fascinant să constatăm câte fire ale trecutului se regăsesc în zilele noastre. Nu numai că ne numărăm, de peste două mii de ani încoace, printre cei mai mari consumatori de bere; ridicând pahar după pahar, se adună, potrivit estimărilor, cu mult peste o sută de litri per gâtlej per an. (însă aceste statistici nu menționează niciodată dacă rezultatul a fost obținut împărțind consumul total din țară la cele 82 de milioane de locuitori, fiecare copil și fiecare bebeu fiind obligat să-și consume și el cota-parte, ca să iasă media corectă, sau s-a luat în considerare un număr

fatalmente vag de germani, bărbați și ceva mai puține femei, ajunși la maturitate, prin urmare consumatori de bere.)

Și, gândindu-mă la droaia de serbări populare, fie ele Oktoberfest ori Schützenfest, în urma cărora germanii contemporani se refac din beții dormind pe, lângă sau sub mese și garduri, îmi vin mereu în minte observațiile lui Tacit: strămoșii noștri vegetau „în tâmpă indolență". Atât de valabil și astăzi.

A rămas de poveste, până în zilele noastre, și loialitatea care îi impresionase atât de profund pe romani. Și nu pe nedrept: în forma ei cea mai cumplită de manifestare a făcut ca noi, germanii, să ne urmăm dictatorul până la capăt, credincioși până în ultimul ceas, deși oroarea devenise de mult o certitudine.

Dar statornicia germanilor funcționează și în situații de bine și greu se întâmplă să își abandoneze o cauză. Prieteniile durează o veșnicie, desigur, dacă apucă să se lege. Dacă își pun în minte să demonstreze pentru dezarmare sau împotriva utilizării centralelor nucleare, o fac an de an, și zeci de ani, dacă este nevoie, până își ating scopul. Și știm bine ce se întâmplă dacă se hotărăsc să împiedice renovarea unei gări. Împotriva zelului și pasiunii lor nu există leac. „Pasiunea" e vecină cu suferința, iar noi, germanii, nu putem face nimic fără suferință. Chiar și atunci când ar trebui să fie vorba de relaxare totală, de o seară în fața televizorului, așteptăm neclintiți, ore întregi, până la finalul celor mai interminabile emisiuni, oricât de departe s-ar afla el. Tom Hanks, invitat într-o astfel de emisiune nesfârșită, a suferit peste poate și, gemând, a declarat că dacă în Statele Unite cineva ar îndrăzni să planifice o emisiune cu o asemenea durată ar zbura pe loc din orice televiziune.

Dar să ne întoarcem la strămoșii noștri: o altă moștenire lăsată genetic este repulsia față de așezările de mari dimensiuni. În multe țări dezvoltate de pe glob, au apărut megaorașele, metropole ca Seul, New York și Mexico City, cu peste 20 de milioane de locuitori, ajungând chiar la peste 38 de milioane, în Tokyo. Mult prea inconfortabil pentru germani, care preferă așezările de mici dimensiuni, care așa și trebuie să fie păstrate, poate cu excepția Berlinului. Spre exemplu, locuitorii din Mainz refuză să se dezvolte împreună cu cei din Wiesbaden, aflați pe celălalt mal al Rinului.

Unde am ajunge dacă două triburi s-ar „amesteca" așa, pur și simplu?

Zona Ruhr este și mai impresionantă în ceea ce privește cifrele. Ar putea ușor să promoveze în rândul metropolelor dacă s-ar uni, într-un singur oraș al Ruhrului, da, fără nicio problemă, dacă ar exista disponibilitatea – dar nu este cazul. Așezările mijlocii se înșiră de-a lungul șoselelor, iar plăcile indicatoare se succed una după alta.

Dar și mai patriarhală este atmosfera din conglomeratul industrial aflat în jurul Stuttgartului, unde între Vaihingen și Nürtingen, și între Waiblingen și Böblingen, se găsesc mai multe sute de lideri ai unor mărci de talie mondială, care își inventează și dezvoltă produsele cu precădere prin sate. Desigur, satele au ajuns la anumite dimensiuni și, la fel ca în Ruhr, se țin lanț, unul după celălalt, însă tot sate rămân. În ce ne privește pe noi, germanii, nimic nu ni se pare suficient de mic și de simplu.

„LOCUIESC ÎN MIZERIE!"

Și obiceiul de a pregăti hrana la foc deschis s-a păstrat până în vremurile noastre neogermane. Facem parte dintre puținele națiuni cu o adevărată pasiune pentru grătar – nu poate fi vorba decât de chemarea originilor, dacă ne uităm la domnii care nici măcar nu aruncă o privire la cuptorul cu inducție sau cu circulație forțată a aerului, ci se duc glonț în grădină, aprind focul, atârnă în jurul lui hălci de came și apoi le admiră, întorcându-le de pe o parte pe alta, jumătate arse, jumătate crude: „Superb!" Iar dacă ritualul se desfășoară într-o grădină de legume, călătoria spre rădăcinile noastre devine o perfecțiune. În comparație cu pergolele acoperite de verdeață de astăzi, până și casa-lungă a vechilor germani era mai solidă, iar nenumăratele grădini individuale stau mărturie a prețuirii vieții în natură. Ceea ce îmi aduce aminte de o călătorie la Köln, în timpul căreia trenul a rămas o vreme oprit în câmp și am avut ocazia să privesc, între terasamentul căii ferate și autostradă, o suprafață întinsă acoperită de grădini micuțe, de tot soiul de chioșcuri și barăci din lemn, care mai de care mai strâmbă, împrejmuite cu tablă

ondulată și acoperite cu carton gudronat sau parțial cu folie de plastic. Călătorul de lângă mine s-a uitat îngrozit pe fereastră și m-a privit uimit, arătându-mi cu degetul. După cum s-a dovedit mai târziu, era turist american. *Slums!* a strigat el. *Slums in Germany! I can't believe it!* I-am explicat că nimeni, sau aproape nimeni, nu locuiește acolo statornic, ci oamenii vin doar la sfârșit de săptămână, să se destindă. Ceea ce a avut darul să îl șocheze și mai mult. *They go in slums for the weekend?* Își petrec weekendurile în mizerie?

Ce vreau să spun, de fapt, prin toate astea? Indiferent cât de furibundă avea să fie mai târziu goana noastră de ajungere din urmă culturală și tehnică, nimeni nu și-ar fi imaginat una ca asta în vechea Romă. Nu-i de mirare că romanii nici nu i-au luat în serios pe stră-stră-stră-străbunicii noștri, încercând de nenumărate ori să-i înfrângă. Ceea ce au și reușit și cu alte triburi, în multe regiuni europene. După cum am promis însă, bătăliile nu vor ocupa de această dată prim-planul. Pentru că, așa cum nu devii mai sănătos dacă știi toate bolile care te pasc, nici din războaie nu înveți nimic despre capacitatea de a trăi în libertate. E preferabil să procedezi exact pe dos!

800 î. Hr.-150 î. Hr.
ANTICHITATEA GREACĂ

ÎN SCENĂ INTRĂ GRECII –
SI PREIAU ROLUL PRINCIPAL

Grandioșii greci

„E greu să «dez-bați» omleta ca să îți iasă oul la loc."

Economistul american JOSEPH STIGLITZ
despre ideea de a exclude Grecia din zona euro

În zilele noastre, e preferabil să abordăm Grecia de pe o navă de croazieră – doar așa se poate reduce masiv pericolul de a nimeri în mijlocul unei greve dezlănțuite a șoferilor de taxi sau de transport în comun, ori de a crăpa de foame în drum spre hotel, aflat și el tot în grevă, de altfel. E înțelept să ne rezervăm o cabină pe un uriaș al oceanelor, superior prin confortul său special, ce oferă mai mult decât cele opt whirlpool-uri și cinci piscine de pe *Queen Mary II* sau terenul de volei de pe *AIDA Diva*. Nu, noi, cunoscători fiind, nu ne lăsăm orbiți de asemenea artificii ieftine, ci ne dorim ceva cu adevărat unic. Cel puțin o cabină cu sală de baie echipată cu cadă din bronz și șemineu cu foc adevărat, nu o înregistrare penibilă de flăcări pe DVD. Uși din lemn de cedru, podea din pietre semiprețioase. Culoare bordate cu straturi de flori și decorate cu bolți verzi, copleșite de viță-de-vie, și sală de gimnastică privată. Tot nu e de ajuns? OK, să mai adăugăm și acvarii enorme, în care cei mai rari pești de apă dulce așteaptă să ajungă la voi în farfurie și

douăzeci de grajduri pentru cai – cum să ieși în largul mării fără să-ți știi aproape prețiosul exemplar de călărie!

Toate astea le găsim – ce surpriză! – doar pe nava grecească *Syracusa.* Și așa ajungem la Atena, prin anul 200 î. Hr., când împrumuturile de stat ale grecilor se mai bucurau de un bun renume. La vremea aceea, la noi nu exista nici măcar un singur șantier naval, nici măcar un vapor, nici măcar o ambarcațiune cu pedale. Pe vremea când grecii își construiau (și foloseau!) o asemenea navă de lux, vechii germani aruncau cu bucăți de lemn în apă și se uitau tâmp în urma lor, fără să tragă nicio concluzie cuvenită. Asta era situația.

Contemplația te poate purta departe, așa cum putem învăța de la greci: cui nu-i face plăcere să ardă gazul la malul mării, căscând ochii în zare? Ceea ce grecii de azi o fac cu la fel de mare plăcere ca strămoșii lor antici. Însă atunci era oarecum mai rentabil. În acest fel au descoperit, spre exemplu, că Pământul e rotund. Dovada: din navele care vin din larg și se apropie de țărm, întotdeauna se vede mai întâi vârful catargului și apoi apare și restul. Ceea ce nu este posibil decât dacă se deplasează pe suprafața unei bile. Inteligent, nu sunteți de părere?

Și dacă *Syracusa,*[6] la fel ca atâtea alte nave de toată lauda, nu s-ar fi deteriorat într-un război, ar mai putea și astăzi să își facă apariția în câte un port. Unde, dacă ar fi să nu aibă suficient spațiu de ancorare, pentru că i-ar sta din nou în drum un *MS Deutschland* și patru *AIDA, Syracusa* ar dispune de câteva opțiuni care ar ajuta-o să rezolve problema: catapultă și chiar și câteva macarale, cu scopul declarat de a arunca bolovani pe punțile vaselor rivale. Iar un asemenea bolovan catapultat la bordul unui pachebot *AIDA,* în imediata apropiere a DJ-ului dezlănțuit, ar avea darul să întețească petrecerea.

Grecii antici construiau galere cu o capacitate de patru mii de vâslași – se prea poate să fi vândut barbarilor și bilete de croazieră pe asemenea ambarcațiuni? Oricum, grecii și-au făcut faimă de națiune de marinari într-o vreme în care britanicii populau o insulă încă bine împădurită, de unde însă nimeni nu tăiase niciun copac în

vederea construirii unui vapor, deoarece nimeni nu știa ce este acela un vapor. Uite așa de dur se poate întoarce foaia.

Rămâne însă un mister cum de un popor care a fost odată stăpânul mărilor, cu flota lui cu tot, capabil să construiască nave de lux, așa ca *Syracusa,* mai oferă astăzi doar servicii îndoielnice de traversare a Mediteranei pe feriboturi ruginite: la ultimul test făcut de ADAC, automobil-clubul german, o treime din ambarcațiunile cărora și-au încredințat viața peste o sută de mii de pasageri navigând din insulă în insulă au primit calificativul „defectuos" și „foarte defectuos".

RĂZBUNAREA LUI MERKEL PENTRU UN AFRONT DE ACUM O MIE DE ANI

Nici nu-i de mirare că elenilor le face plăcere să privească spre trecut, și în primul rând la episoadele uitate de mult de noi, germanii. Faptul a ieșit la iveală când actualul ministru grec al sănătății, Adonis Georgiadis, și fost ministru adjunct al economiei, a justificat la Atena, în fața publicului propriu, de ce germanii nu mai sunt dispuși să le acorde protecție financiară grecilor. În discursul său dintr-o sală deprimantă, în plină rupere de nori deasupra orașului, fenomen rar întâlnit de altfel în Grecia, care făcuse să picure pe scenă și chiar și pe microfon, a preferat prin urmare să se ocupe de relațiile germano-grecești din urmă cu o mie de ani. Ce să vezi: pe atunci ei erau ăia grozavii, iar noi nu prea aveam un bun renume. Adonis Georgiadis a scos din lada cu naftalină a istoriei un episod care a părut că-i face mare plăcere: atunci, un rege german (Otto I) i-a cerut unui împărat bizantin (Nicefor Focas) mâna fiicei sale. Sună mai romantic decât a fost în realitate, deoarece Otto nu s-a prezentat defel în persoană, ci a trimis un cardinal să se ocupe de formalități. Și nu era vorba nici de o anumită fiică a împăratului (pentru că avea mai multe), ci de oricare, important era doar să fie prințesă grecoaică. Abia și-a prezentat cardinalul dorința, când pe Focas l-a cuprins furia. Toată povestea era o nerușinare inacceptabilă, iar pe deasupra Otto acela, din punctul de vedere elen, nici vorbă să fie rege, ci doar conducător al unui trib de barbari. Și

așa a rămas. Iar cardinalul a fost imediat aruncat în închisoare – și acolo a rămas.

Până la urmă, împăratul Focas s-a îndurat totuși să se despartă de o prințesă, fie și de rangul al doilea. O chema Theophano. Biata de ea, a povestit actualul ministru Georgiadis cu suficiență în discursul său, a trebuit să-i învețe pe germani bunele maniere și cum să folosească furculița și cuțitul. În afară de asta, Theophano făcea baie săptămânal, în vreme ce germanii nu se spălau, se pare, decât o dată pe an, mulțumindu-se să pută în restul timpului.

O asemenea poveste a fost bineînțeles foarte bine primită de publicul elen; și mai presus de orice încheierea îndrăzneață a fostului ministru adjunct: linia dură adoptată de Angela Merkel în chestiunea solicitării unor noi garanții din partea grecilor, pentru creditare, ar fi doar răzbunarea pentru prostul tratament aplicat lui Otto în urmă cu o mie de ani.

În asta constă frumusețea istoriei: poți să-ți aduci aminte mereu de vremurile bune.

PRIAPUS, ZEUL ALBINELOR, AL PEȘTILOR, AL FLORILOR SI AL SCANDALULUI

Grecia antică a fost ultramodernă nu numai în ce privește produsele culturale, ci și în aspectele legate de credință.

Oricine era liber să venereze pe cine dorea: esențial era să-și plătească la timp impozitele. Astăzi este cam la fel, avem o mulțime de zei. Pentru unii, succesul, pentru alții, banii, pentru unii, cunoașterea de sine, pentru alții, vechiul bun Dumnezeu creștin. Poți să te rogi și lui Allah, lui Dalai Lama sau lui Justin Bieber – condiția de bază fiind aceeași: achitarea taxelor. În acest fel, societatea lasă cale liberă exprimării unei multitudini de forțe. Iar specializarea și-a dovedit virtuțile, nu degeaba și grecii, și romanii aveau un întreg guvern de zeități, fiecare cu un domeniu bine precizat.

Zeii panteonului erau de o specializare vecină cu birocrația. Să fi fost cu adevărat util un zeu al frumuseții, ca Adonis? Ori Anapos, zeu fluvial, care răspundea exclusiv de binele râului Anapo, din

Sicilia? Cel puțin Morfeu, zeul viselor, a putut să-și găsească după câteva secole o nouă slujbă în marele succes cinematografic *Matrix.*

Nu trebuie să ne facem ideea greșită că toți zeii leneveau, precum Priapus, răspunzător de pești, fructe și albine, dar și de scandaluri, după cum ar fi adăugat fostul cancelar Gerhard Schröder.

Cu toate astea, diversificarea zeilor greci urma un spirit modern. Astfel, fiecare credincios avea propria sa persoană specială de contact. Tot așa preferăm să ne dăm pe mâna unui specialist și când e vorba de o operație de înlocuire a articulației șoldului. Când medicul-șef spune „Aici se pun peste șase mii de proteze femurale pe an" sună mult mai bine ca: „Rezolvăm tot ce ne iese în cale, rinichi, nașteri, animale. Ia să vedem dacă ne băgăm și la o operație de șold."

Așa știai mereu cui să i te adresezi, pentru ajutor: spre exemplu, pentru insomnii te opreai la Hypnos, zeul somnului, fără să te temi că ar fi vreun nepriceput.

În creștinism, în schimb, la fel ca la evrei și la musulmani, există un singur șef – care face totul. Fără consiliu director, fără conducere executivă, fără șefi de departamente. Titular: Dumnezeu. Și, mai presus de orice, nu există nici un alt dumnezeu. Din nefericire, există și alți doi dumnezei care susțin sus și tare că există doar ei: Allah și Iahve. Asta ne amintește de muzicianul Marius Müller-Westernhagen, care a declarat unui ziar german: „Cine e Grönemeyer?" Și asta într-o vreme în care amândoi erau considerați zei ai muzicii.

Apelând la soluția *all in one* a religiilor monoteiste (sună monoton, nu?) poți cel mult să controlezi un chioșc sau *Air Berlin,* până când îi pică fisa cuiva, dar ce faci cu o întreprindere atât de mare, cum e omenirea? Cum funcționează? Un zeu categoric depășit de situație. Și toți cei care laudă minunile creației, toate speciile strălucite de plante și de animale, nu trebuie să uite un lucru: pentru fiecare specie supraviețuitoare au existat nenumărate eșecuri, care nu și-au atins scopul. Cam cum se întâmplă și cu meșterii care se ocupă de tot ce mișcă prin casă. Fac orice, fac totul, se încumetă fără teamă, însă multe le ies strâmb. Păsări fără aripi, pești fără înotătoare, *learning by doing,* altfel nu le putem spune.

În ciuda nenumăratelor zeități, grecii reușeau să se detașeze de ele imediat ce era vorba de curiozitatea lor omenească și de aflarea celor necunoscute. Câtă vreme totul ne e dat de sus, nu mai trebuie să ne batem capul cum și de ce, pe lumea asta. De ce e cerul albastru? Pentru că așa l-a făcut zeul. De ce există noapte și zi? De ce zboară păsările, iar noi nu? Doar bunul Dumnezeu știe, pentru că a creat ziua și noaptea și a lăsat păsările să zboare, dar pe noi nu, și cu asta basta!

Însă fără dorință de cunoaștere și întrebări nu poate exista nici știința. Iar grecii și-au pus cu sete multe întrebări, și au reușit astfel să afle la fel de multe răspunsuri. Ei au fost primii care, prin filozofia naturii, au încercat să descopere motivele firești ale anumitor fenomene, descoperind astfel, întâmplător, și cauzalitatea. Dacă îți trag un pumn, ai să-mi tragi și tu un pumn. Cât se poate de logic și, dacă mai surprinde pe cineva, și logica e tot o invenție grecească. Definiția dată de Aristotel logicii formale era atât de bine formulată, încât Immanuel Kant a trebuit să recunoască, scrâșnind din dinți, după două mii de ani, că părerilor grecului genial nu li se mai poate adăuga nimic esențial, chiar și după atâta vreme. În scenă intrase Kant, cu intenția de a marca în numele germanilor câteva puncte la categoria intelectuală.

Ce învățăm din asta? Că un „de ce?" ne poartă mai departe decât o mie de „așa se întâmplă mereu".

VEȘNIC HIPSTER: HIPOCRAT

În momentul în care un medic primește astăzi licența de practicare a profesiunii sale în Statele Unite depune și un jurământ, inspirat din bine cunoscutul jurământ hipocratic, scris după toate probabilitățile în urmă cu mai bine de două mii de ani de un grec: Hipocrat. Să fie semn al unei medicini desuete? Nu, doar încă un semn al modernității bătrânului grec.

Medicii germani nu trebuie să rostească acest jurământ, deși așa cred mulți – în schimb o mare parte din conținutul jurământului este prezentă în prevederile legale valabile și astăzi: interdicția de a

acorda asistență medicală în vederea sinuciderii vine de la Hipocrat, la fel și obligația de confidențialitate.

Medicul grec (dispărut în jurul anului 370 î. Hr.) a elaborat o etică medicală completă, care a rămas valabilă până în zilele noastre. Chiar dacă nu a subliniat faptul că ar fi imoral ca alcoolicii din München să beneficieze de un transplant de ficat de la donatori, înainte să-și fi revenit din beție, cu scopul de a se obține statistici cât mai atrăgătoare. Iar când se stârnesc asemenea scandaluri medicale ne întoarcem din nou cu gândul la anticul medic atenian: toate prescripțiile trebuie să fie spre folosul pacientului, care trebuie ferit de orice daună, așa se spune în jurământul care îi poartă numele. Așa se face că și în zilele noastre ne străduim să ne ridicăm la un nivel etic, așa cum a fost el definit de un grec, cu mai mult de două mii de ani în urmă.

UȘI ȘI ROBINETE AUTOMATE

Realizările grecilor, fie că e vorba de cele epocale, din lumea ideilor, fie de invențiile lor tehnice, dau în mare măsură dovada unei eleganțe fără egal. Chiar și atunci când ne gândim la opulentele construcții ale romanilor pentru aprovizionarea cu apă – dar și aici trebuie să spunem că grecii inventaseră un asemenea sistem, prevăzut chiar și cu conducte sub presiune, prin care apa putea fi transportată în zonele aflate la înălțime de câteva sute de metri ale orașelor, așa cum era, spre exemplu, conducta relativ subțire, din lut ars, de la Pergam. Și cunoșteau până și țevile din plumb. Existau chiuvete în care apa curgea automat, când te postai în fața lor, iar mecanismul cu basculare utilizat funcționa mai bine decât cel cu senzori, din prezent: cine nu știe ce se întâmplă când vrei să te speli într-o toaletă ultramodernă – întinzi mâinile sub robinet. Nu se întâmplă nimic. Retragi mâinile de sub robinet. Apa începe să curgă.

Dar dacă se întâmplă să îți scape prosopul într-o chiuvetă cu senzori, a vremurilor noastre, apa începe imediat să curgă peste ceva ce ar trebui să rămână uscat. Și atunci, trebuie să recunoști: vechii greci au reușit să ajungă, la vremea lor, mult mai departe.

În aceeași gamă de eleganță rămâne și orga grecească. La care se putea cânta ore întregi fără să fie nevoie ca un ministrant să trudească fără odihnă la foaie. O metodă simplă, care a fost readusă în scenă abia în epoca modernă. De ce ai face muzică așa, pur și simplu, fără să își ispășească cineva păcatele alături de tine? Preoții greci erau încântați de ușile automate ale templelor, care se deschideau ca atinse de mâna zeilor, de îndată ce aprindeau focul pe altar. Mai târziu, în Evul Mediu, s-a pornit din nou huruitul lanțurilor care coborau sau ridicau acel primitiv pod mobil.

Cum de puteau fi grecii atât de isteți și, în același timp, atât de delăsători? Teoriile lui Leucip și Democrit despre alcătuirea lucrurilor și a elementelor (atomismul) au puterea să uimească și în zilele noastre. Potrivit lor, tot ceea ce vedem este construit din atomi minusculi. Doar atomii sunt eterni, în schimb tot ceea ce rezultă din legăturile lor – noi, oamenii, casele și lumea înconjurătoare – se destramă mai devreme sau mai târziu. Dacă Grecia antică nu s-ar fi prăbușit la un moment dat, la fel ca tot ceea ce este alcătuit din atomi, grecii ar fi dat de capăt și reactorului nuclear și ar fi ajuns și pe Lună.

Poate că eleganța teoriilor grecești se explică tocmai prin împărtășirea lor celor din jur. Grecii nu se închideau să gândească în laboratoare sau în încăperi cu destinații speciale pentru cei învățați, ci își petreceau timpul în mijlocul oamenilor simpli, pe străzi și în piețe. Și oamenii doreau să se amuze. Norbert Froese îi numește pe filozofii sau matematicienii tipici ai Antichității „gentlemeni-învățați", care nu cercetau pe banii unui concern (așa cum se întâmplă astăzi) sau ai unei instituții oarecare, ci din proprie voință. Și atrăgeau masele prin simpla lor prezență, prin discursul strălucit și prin puterea de convingere. În principiu, expunerile filozofilor antici au premers *science slams*-urile de azi, în care autorii își prezintă operele în fața unui public care decide pe cine să asculte mai mult și pe cine să aclame. Dacă aveți experiența spectacolelor stradale de muzică sau de prestidigitație, din zonele pietonale, știți cât de repede se apropie sau se îndepărtează publicul. Dacă nu îți faci treaba cum se cuvine, sau dacă nu reușești să te faci înțeles, te

trezești singur pe negândite. Tocmai de aceea sunt atât de captivante învățăturile vechilor greci.

CLUBUL CĂRȚII – PRIMUL DIN LUME

Socrate s-a mulțumit doar să vorbească, de la el nu a rămas nicio scriere, fiind cu atât mai uimitor cum ideile sale s-au păstrat doar prin relatarea celor din jur. În timp ce mulți alții, așa ca Aristotel, nu au ratat ocazia să-și consolideze locul în istorie prin opere scrise. Lăsând posterității adevărate biblioteci private. Nimic nu ilustrează mai elocvent cuprinderea cunoașterii antice decât enorma Bibliotecă din Alexandria, care adăpostea și operele lui Aristotel. Începând din anul 288 î. Hr., funcționarii bibliotecii și-au propus să adune toate scrierile existente, într-o manieră aproape agresivă. Și astfel urcau la bordul navelor care ancorau în port, prezentându-se cu următoarele cuvinte: „Dacă aveți scrieri, trebuie să le predați imediat! Noi le vom copia și apoi vă vom înapoia originalele înainte de plecare."

La fel au fost abordați și atenienii, cu solicitarea de a trimite operele lui Sofocle, pentru a fi copiate, spre exemplu, *Antigona,* piesă aflată și astăzi în repertoriul teatrelor noastre. Și într-adevăr operele erau copiate, dar în loc să fie înapoiate originalele – conform promisiunii – proprietarii primeau doar copii. Și totul într-un ritm amețitor. În catacombele bibliotecii munceau fără întrerupere o armată de copiști și se povestește, cu mândrie, că Vechiul Testament a fost tradus în mai puțin de șaptezeci de zile.

În acest zel de acumulare, curând s-au strâns aproape o jumătate de milion de suluri cu scrieri. Din păcate, rolele de papirus nu mai sunt deloc la modă, pentru că sunt foarte comod de citit – se desfășurau în partea de jos și se înfășurau în cea de sus.

În zilele noastre se întâmplă absolut același lucru pe monitorul computerului cu fișierele de text, iar procedeul se cheamă „scroll", sugerând derularea unui sul – *scrolls* desemnând în engleză tocmai acele scriituri antice sub formă de suluri, adăpostite în Biblioteca din Alexandria.

La vreo patruzeci de ani de la întemeiere, biblioteca era de departe cea mai mare din lume, iar potrivit scriitorului Aulus Gellius ar fi ajuns chiar la șapte sute de mii de suluri cu scrieri. Și să nu uităm: această arhivă de dimensiuni colosale s-a constituit în vremea în care între Marea Nordului și Alpi nimeni nu citea nimic, nimeni nu scria nimic, nici măcar o afurisită de literă.

Creșterea fantastică a cunoașterii din acele vremuri ar fi putut să dea aripi și dezvoltării omenirii în general, dacă biblioteca nu ar fi ars din temelii, făcându-se scrum. De primul incendiu, fără nicio intenție însă, a fost răspunzător însuși Caesar: zone întregi din oraș au fost incendiate cu bună știință, dar focul s-a întins și asupra bibliotecii. Însă marea și definitiva distrugere a acelui inestimabil tezaur trebuie trecută în contul creștinilor și al musulmanilor. În anul 389 d. Hr., Teodosiu i-a trimis pe cei dintâi să distrugă tot ceea ce nu era în armonie cu Biblia. Iar mai târziu (642 d. Hr.), califul Omar și-a îndemnat hoardele de credincioși, astăzi am spune „islamiști gata să comită violențe", să distrugă tot ceea ce nu descoperiseră creștinii: trebuia ca toate scrierile care contraziceau Coranul să piară în flăcări. Și au pierit, încălzind apa pentru băile publice; astfel, toată cunoașterea unei lumi erudite s-a transformat în abur. Și totul s-a evaporat de-a valma, ca și cum n-ar fi fost niciodată.

Decăderea și apoi dispariția completă a bibliotecii s-au petrecut însă de-a lungul mai multor secole, iar arhivarii au reușit de multe ori să ascundă scrieri și să le scoată clandestin din țară.

Dar și mai distrugătoare decât pustiirea Bibliotecii din Alexandria în numele lui Allah a fost neglijența locuitorilor din Köln, în 2009. În doar câteva clipe s-au năruit într-o excavație manuscrise medievale fără număr, documente ale consiliului municipal începând din 1320, întreaga moștenire literară a lui Heinrich Boli, în total treizeci de kilometri de rafturi. Adăpostite într-o clădire rămasă prea aproape de marginea nefericitei excavații pentru metrou. Păi, nu-i nicio problemă, au zis constructorii, gaura o acoperim imediat la loc, tot cu excavatorul. Și, p-ormă, ce mare lucru s-a-ntâmplat?!

Abia din anul 2002 Alexandria se bucură din nou de o bibliotecă întemeiată cu intenția de a reface vechile tradiții.

PARFUMUL MIGDALILOR ȘI AL MĂSLINILOR

Dacă stai și zapezi programele de după-amiază ale posturilor particulare, până și banalitatea vieții din Grecia antică poate căpăta un lustru. Uleiurile aromate fiind îndrăgite încă din acele vremuri, și lustrul era absolut real. Pe ulițe plutea o aromă de migdali și de măslini, de nuc și cine mai știe câte. Parfumul a fost intens utilizat și în culturile mai târzii însă, spre deosebire de orgiile de tristă aducere aminte de la curtea lui Ludovic al XIV-lea de la Versailles, grecii se spălau înainte de aplicare. Iar bureții îi găseau în mare. Termenul de igienă provine tot de la greci. Astăzi știm cât de mult cântărește igiena în menținerea sănătății, iar termenul *hygieinos* nu înseamnă de fapt nimic altceva decât sănătos.

Iar în fața forței modelatoare a culturii grecești, la fel de puternică până în ziua de azi, pălește oricine. Ceea ce ar fi fost un punct bun în concepția grecilor antici, paloarea fiind un semn de noblețe, ce sugera că nu erai obligat să muncești din greu sub soarele arzător.

Lista lucrurilor pe care le datorăm grecilor e lungă. Libertatea sexuală, inclusiv între bărbați, pare cât se poate de progresistă, privind retrospectiv, în schimb legendara pederastie n-a însemnat, din perspectiva actuală, decât o exploatare sexuală a minorilor. Și, dacă tot ne aflăm în zona umbroasă a acestui popor răsfățat de soare, trebuie să amintim că au existat atât comerț cu sclavi, cât și sărăcie, fără doar și poate. Și nici feminismul nu e o invenție a grecilor antici. Plafon avansa credința că bărbații cu un comportament imoral aveau să se transforme, cu prilejul renașterii, în femei. Iar în vremurile acelea nici nu se putea imagina o pedeapsă mai aspră. În ceea ce privește imaginea femeii, chiar și vechii germani au ieșit cu fața ceva mai curată. Tacit era uimit în ce măsură ascultau ei de cuvântul femeilor lor: „Consideră că femeilor le-ar fi dată o anume sfințenie. Și o anume clarviziune."

Triburile germanice venerau chiar și o zeiță, Veleda, din Westfalia, care își ducea viața într-un turn și avea puterea să prezică învingătorul în nenumărate bătălii. Foarte bine, s-ar putea spune, șansele sunt fifty-fifty, dar... Credința în înțelepciunea ei era atât de

mare, încât o firmă de produse farmaceutice elvețiană îi poartă numele, fiind oricum specializată în produse homeopate, efectul fiind și în acest caz legat tot de credință, mai întâi de toate.

De imaginea deformată a femeii, în viziunea lui Platon, poate fi vinovată și influența lui Socrate, ale cărui gânduri Platon obișnuia să și le noteze. Colegul său mai vârstnic era supus unui neîntrerupt tir verbal din partea soției sale, Xantipa, care îi amintea mereu că ar trebui să se îngrijească de un venit pentru ea și cei trei copii ai lor. Iar Socrate își găsea refugiul pe stradă, altfel ar fi fost posibil să intre în istorie cu titlul de filozof de bucătărie. Dar el prefera să trateze cu mult umor problemele liniștii sale familiale și când venea vorba despre dificila sa soție, obișnuia să răspundă că, dacă vrei să înveți să călărești bine, nu trebuie să îți alegi cel mai blând cal, ci, dimpotrivă, pe cel mai năbădăios. Iar când unul dintre prietenii săi l-a întrebat direct cum de o putea suporta pe Xantipa, el i-a explicat că atunci când va ajunge să se înțeleagă cu ea, se va descurca oriunde pe lume și cu oricine. Avea un umor tăios, și asta poate tocmai pentru că Xantipa avea obiceiul să-l pună cu spatele la zid, sau poate mai bine spus cu spatele la măslin.

Într-o bună zi, când Socrate își făcea veacul pe banca din fața casei, Xantipa i-a răsturnat scurt oala de noapte în cap. Moment în care orice bărbat ar fi tras linia. Dar nu și Socrate, care a preferat să privească totul cu umor, strigând în gura mare: „Vedeți bine, după ce tună, nici ploaia nu-i departe!"

CE LE DATORĂM GRECILOR

logica
ușile automate
sănătatea prin igienă
țevile de plumb (foarte moderne, la vremea lor!)
puterea exercitată de popor, adică democrația
Nana Mouskouri
parlamentul
salata grecească
legea pârghiilor
$a^2 + b^2 = c^2$
Jocurile Olimpice
maratonul
alegoria lui Platon
Hypnos, Morfeu și alți specialiști
ideea de a avea idei
etica medicală a lui Hipocrat
n = 3,14 etc.
calul troian
ura platonică (fără atingere)
Xantipa, cea dintâi femeie hotărâtă

500 î. Hr.-500 d. Hr.
ANTICHITATEA ROMANĂ

APARIȚIA ITALIENILOR: MĂREȚUL SHOW

Blocaj de trafic în vechea Romă

„Nu pot să sufăr orașul ăsta grecizat!"

IUVENAL, poet roman,
despre starea Romei

În momentul în care focul de artificii al inventivității grecești începuse să pălească încet-încet, un alt popor se pregătea să devină noul campion al inventivității, al gândirii și, firesc, al cuceririlor: romanii, bunicii italienilor de astăzi. Tot sud-europeni, desigur, care, după părerea multora, au monopolizat nepăsarea și ineficiența, considerați însă chiar de la bun început un adevărat model de societate extrem de eficientă și de dezvoltată. Și strălucirea lor continuă să răzbată și printre vestigiile civilizației care ne luminează prezentul. Strălucire de care m-am bucurat ultima oară când mă aflam pe *Strada a pedaggio,* lângă Roma, blocat în trafic. Chiar înainte de ieșirea spre *Grande Raccordo Anulare,* de unde mai durează o veșnicie până să ajungi în centru, mi s-a defectat instalația de climatizare. De fapt, nu funcționase de la bun început, adică de la Florența, de unde închiriasem mașina, nu înainte de a plăti o taxă suplimentară tocmai pentru aerul condiționat. Cât timp am mers întins, cu o briză proaspătă ce intra pe geam, a fost în regulă, dar acum rămăsesem blocat în trafic, într-o dogoare infernală și vedeam asfaltul topindu-se sub roți. Da, călătoream într-o mașină

italienească închiriată, o Lancia Musa, și din păcate mi se confirmau toate ideile preconcepute legate de arta constructorilor de automobile din Italia.

Cum este posibil, mă întrebam, ca acest popor, care pe vremuri a împânzit Europa cu clădiri impunătoare, care cunoștea, în urmă cu mai mult de două mii de ani, sistemul de încălzire prin podea, dar și alocația pentru copii, să nu mai fie capabil în zilele noastre să își astupe găurile din asfalt și să construiască automobile conform standardelor elementare, apte să își îndeplinească funcțiile de bază de-a lungul unei călătorii de nici trei ore, între Florența și Roma? Pur și simplu nu pot să înțeleg cum de italienii haotici de astăzi sunt cu adevărat urmașii acelor excepțional de eficienți romani din vremurile de altădată.

Și în timp ce gândurile mi se topeau odată cu asfaltul de sub roți, privirea mi s-a oprit asupra unei străvechi borne „kilometrice" romane care, spre deosebire de multe indicatoare rutiere contemporane, stătea perfect vertical. Să fi fost toate cele din vechime mai bune? Probabil că dacă aș fi călătorit pe vremea Romei antice, nu aș fi fost cu mult mai mulțumit, și traficul de atunci aflându-se tot în pragul colapsului. Un ambuteiaj de care trase de cai, de la sine înțeles fără aer condiționat, și o mare de oameni cu nervii întinși, într-un efluviu de înjurături. Cunoscutul dicton „Toate drumurile duc la Roma" trebuie de fapt completat: „.. .și într-un mare ambuteiaj."

În cele din urmă, stăpânitorul Romei, Caesar, n-a mai suportat mersul bară la bară și a decretat limitarea dreptului de acces. Furnizorii nu mai aveau dreptul să circule prin centru, între orele 6 și 16. De atunci, aprovizionarea se făcea doar noaptea, când ulițele vuiau de larmă și de huruitul carelor, în timp ce poetul Iuvenal nota mâniat în jurnalul său: „De atâta zgomot, nu mai pot nici să scriu versuri, nici să dorm!" Dar tocmai pentru ei, bogății, veneau mărfurile la comandă, fără oprire.

În ceea ce privește modalitățile de a comanda, nu erau departe de cele oferite de Internet. Cu diferența că oferta era săpată în cataloage de marmură, pe care sclavii le prezentau senatorilor și altor cetățeni

înstăriți ai Romei, pentru a comanda flori, mobilier, haine și – ceea ce m-a uluit – chiar și zăpadă.

Da, o lopată cu zăpadă în Lancia mea, în apropierea Romei, în mijloc de august 2012, asta ar putea rezolva totul, m-am gândit eu.

CUBURI DE GHEAȚĂ ȘI DROGURI LA ROMA

În acele vremuri se desfășura un comerț intens cu zăpadă. Masa albă și rece era cărată de pe coastele Munților Abruzzi mai întâi pe măgari, apoi în care, în întregul proces fiind implicată o adevărată armată de furnizori. Ne putem imagina în ce hal putea înjura un furnizor de zăpadă, rămas încremenit, la fel ca mine, în traficul infernal, în miez de vară romană.

Iar zăpada ajunsă la destinație, chiar și pe jumătate topită, era aruncată cu lopata în rezervoare subterane și călcată bine în picioare, ca să se transforme în ceva încă și mai prețios, în ochii romanilor: cuburi de gheață. Care erau mult mai scumpe decât vinul în care erau puse, ca să-l răcească.

În Antichitate, *high society* își oferea și în perioada cea mai fierbinte a anului *drink-uri* reci ca gheața. Și nu numai, în cercurile în care banii erau fără număr, totul se răcorea cu gheață: picioarele, capul, coșurile cu fructe, bazinul de înot, podelele. Zăpada și gheața deveniseră un soi de drog la modă, împreună cu grupurile de *junkie* emaciați: tineri domni care nu lipseau de la nicio petrecere hip, unde consumau cu aviditate prețioasa materie înghețată. Înnebuniți cu toții după ea.

Împăratul Marc Aureliu a cerut chiar să-i fie adus un troian întreg în grădină, pentru o bătaie cu bulgări de zăpadă, la treizeci de grade la umbră – nimic mai tonic!

Și nici nu ajungeau pe culmile decadenței, dacă facem o comparație cu obiceiurile noastre de astăzi. Și noi ne dăm în vânt să schiem în miez de vară, și construim spații special amenajate, cu pârtii artificiale și toate accesoriile, ca să întoarcem anotimpurile cu fundul în sus. Dar și cheltuielile pentru menținerea unei temperaturi răcoroase sunt mult mai mari ca în vechime.

Odată, într-o zi fierbinte de iulie, când am privit mai atent acest abis al risipei omenești, am fost uluit să descopăr o cabană de schi încălzită, aflată în mijlocul unei hale artificial răcite! Însă nebunia nu se oprește aici: în acea zi toridă – simt nevoia să repet, să subliniez absurdul – în interiorul cabanei încălzite, aflate în acea hală de schi răcită artificial, se găsea un frigider. Și în el: o bere pusă la rece.

Până și împăratul roman Marc Aureliu, relaxându-se în miez de vară la umbra troianului său din grădină, ar fi clătinat din cap văzând dezmățul dintr-o *Ski World Arena.* Ne-am obișnuit cu propriul nostru declin moral, mâncăm tot anul căpșune, care iarna sunt aduse cu greu din zone tot mai îndepărtate. Combustibilii vin din zăcăminte aflate la mii de kilometri distanță, iar tonul și creveții din toate mările lumii. În timp ce în Somalia seacă izvoarele, și tot mai des se aude că pământul nu mai este în stare să hrănească atâția oameni. Mda, asta-i situația, oftăm ridicând din umeri. Nu, trebuie să o spunem cât se poate de limpede, dacă în zilele noastre doamnele beau apă din sticluțe aduse cu camionul din sudul Franței, de la Vittel și Volvic, iar domnii mănâncă steak-uri din Argentina, am putea face un efort ca și femeile din Somalia să primească Vittel și Volvic, iar familiile lor steak-uri din Argentina. Din punct de vedere tehnic nu ar fi nicio problemă. Însă rămâne aceeași problemă, veche de când lumea: cine plătește bine are și iarna căpșune. Sau vara zăpadă. „Nimănui nu-i plăcea să bea vin cald, ci doar din cel răcit în fântână și amestecat cu zăpadă", nota un scriitor grec al vremii. În asta și constă particularitatea meseriei de scriitor: cu puțin noroc, o asemenea constatare banală rezistă și după trei mii de ani, stârnind în continuare interesul posterității. Și este cât se poate de evident că romanii s-au inspirat, în ceea ce privește tehnica frigului, de la greci. Se prea poate ca poetul Iuvenal să se referit tocmai la asta, când boscorodea fără întrerupere în însemnările sale nocturne: „Nu pot să sufăr orașul ăsta grecizat." (Util pentru party-uri: zicala „pâine și circ", prin care se critică depolitizarea populației prin cele două ingrediente, provine tot de la Iuvenal. Prin urmare, când auziți pe cineva spunând „pâine și circ", pronunțați scurt: „Iuvenal", faceți o pauză, apoi adăugați: „El e.")

Romanii aveau toate la degetul mic. Nu numai răcitorul, cu o mie șapte sute de ani înainte ca germanul Carl von Linde să inventeze răcitorul, ci și abilitatea de a face lucrurile să funcționeze.

ȘOSELELE ROMANE SUNT CELE MAI NETEDE

Spre deosebire de orașul dărăpănat de astăzi, Roma antică a anului 100 d. Hr. se prezenta într-o formă strălucită. Și autostrăzile erau în regulă, lucru de care s-ar fi bucurat și Lancia mea, care gemea din toată caroseria – sau cum i-o zice în italiană – la fiecare gaură din asfalt. Desigur, atunci nu existau caroserii în sensul de astăzi, însă Imperiul Roman avea încă din anul 50 d. Hr. mai multe șosele consolidate decât Germania în 1982.

Care porneau de la Roma și ajungeau la Köln, Paris, ba chiar și la Londra și mai departe, până la granița scoțiană. Oferind o deplasare rapidă. Recordul personal al lui Caesar a fost de o sută de kilometri pe zi. Într-un *cisium,* un fel de coupé al trăsurilor, o persoană putea străbate chiar și trei sute de kilometri pe zi, desigur schimbând caii. Cu alte cuvinte, astăzi călătorim cu automobilul, pe A1/E35 din Italia, doar puțin mai repede decât un mesager voinic, în urmă cu câteva mii de ani.

Și dacă parchezi mașina la Palermo sau Napoli, imediat se vor găsi tineri amabili care să își ofere serviciile de „supraveghere". Ofertă amabilă ce nu poate fi refuzată decât cu riscul deteriorării automobilului. O meserie ce se deprinde din copilărie, mai precis cum să smulgi bani în schimbul protecției – lucru bine știut, educația fiind astăzi mai prețioasă ca oricând.

În Roma antică, în schimb, exista un regim sever al parcărilor, inclusiv interdicții și restricții de oprire și staționare. Criza locurilor de parcare atinsese asemenea proporții, încât mulți cetățeni romani s-au văzut nevoiți să renunțe la mijloacele de transport proprii, și implicit la confortul personal. Moment în care doi romani inventivi de la marginea orașului, pe care ar fi putut prea bine să-i cheme *Sixtus* și *Europcarus,* au avut o idee strălucită, devenind astfel

întemeietorii primelor firme de închirieri de mijloace de transport din istoria omenirii.

Strămoșii italienilor, prin urmare, au umplut toată Europa de șosele atât de solide, încât porțiuni însemnate s-au păstrat până în zilele noastre, în vreme ce romanii de azi nu sunt în stare să termine nici măcar autostrada Napoli-Calabria, în Reggio di Calabria. De vină este și Ndrangheta, ramură a Mafiei „răspunzătoare" de acel tronson, care fac presiuni asupra firmelor care îi refuză colaborarea. Utilajele lor de construcție au neșansa să ia foc în timpul nopții, iar când patronii se hotărăsc să cedeze, sunt nevoiți să cumpere cimentul numai de la Ndrangheta. Un ciment extrem de scump și extrem de prost, încât podurile și suprafața de rulare se fărâmițează în cel mai scurt timp. De aceea, nimic nu mai funcționează de zeci și zeci de ani încoace.

Sub mandatul neobișnuit de consecventului prim-ministru Mario Monti au ieșit la lumină tot mai multe scandaluri, până atunci ținute sub covor. Italia are cel mai numeros parlament din Europa, aleșii primind, în același timp, și cele mai mari indemnizații. Doar parlamentul regional din Sicilia, supranumit și „Grecia Italiei", reușește să depășească recordul, cu un număr și mai mare de politicieni, raportat la populație. Și pe deasupra și 27 000 de pădurari – iar pădure aproape deloc. Pentru fiecare mașină de salvare din Sicilia sunt plătiți treisprezece șoferi. Probabil pentru asigurarea serviciilor medicale chiar și atunci când s-ar întâmpla să se îmbolnăvească doisprezece dintre ei în același timp.

Ce anume au făcut romanii cu mai mult temei? Ei și-au construit toate arenele, podurile și șoselele sau, spre exemplu, tunelul lung de aproape șaizeci de metri din Pasul Furlo, aflat în funcțiune de la darea lui în folosință, în anul 76 d. Hr, până astăzi (!), fără nicio intervenție a vreunui investitor particular. Iar lui Caesar nici nu i-a trecut prin minte să vândă vreunor *hedge funds* sistemele romane de asigurare a apei curente.

Iar dacă se întâmpla ca în rândul populației să apară nemulțumiri la adresa vreunui proiect de dezvoltare, cetățenii aveau tot dreptul să-și exprime obiecțiile la circ. Unde planurile puteau fi discutate în voie. Și în situația în care costurile finale depășeau estimările inițiale

din proiect, vinovății ajungeau hrană la lei, fără prea multe discuții. Un vis frumos, dacă ne gândim la proiectul pentru aeroportul din Berlin sau la cel pentru sala de concerte Elbphilharmonie, din Hamburg. Gândindu-ne la cum explodează astăzi costurile fiecărui proiect de construcție publică, ar fi o metodă marțială cât se poate de eficientă, capabilă să impresioneze firmele interesate să participe la licitații.

Și în zilele noastre Germania se bucură de avântul înnoitor al romanilor. La Köln a fost construit cel dintâi pod peste Rin, o adevărată capodoperă de arhitectură. Care însă s-a năruit, în anul 400 d. Hr. – de ce? Deoarece romanii s-au retras, puterea fiind preluată de popoarele indigene din desișurile de stejari. Iar locuitorii din Köln au reușit să construiască un pod nou abia în 1855. Adică ieri, la scara de timp la care ne raportăm acum. Altfel spus, locuitorii din Köln au atârnat prin crâșme peste o mie patru sute de ani, întrebându-se: „Ce nevoie avem noi de un pod, câtă vreme ne aflăm pe malul corect al apei?" Dacă ar fi fost după ei, poate că nici astăzi nu ar fi existat peste Rin o cale de trecere spre Deutz.

Romanii nu au mai reușit să stăvilească decăderea și să se îngrijească în continuare de liniștea și de ordinea de la Köln, pentru că imperiul lor începuse să se destrame. Dar apucaseră totuși să facă din Köln un oraș ordonat, așa cum nu avea să mai fie niciodată în decursul istoriei. Astfel, romanii au impus o rețea riguroasă de străzi, pe direcțiile est-vest și nord-sud, cu intersecții în unghi drept, sistem cât se poate de limpede, așa cum îl cunoaștem astăzi din Statele Unite, care, dacă s-ar fi păstrat, am mai putea și acum să ne urcăm în taxi la Gara Centrală din fața Domului și să spunem doar atât: „Strada 42." Dacă ați făcut recent o încercare, știți bine ce se întâmplă. Te urci în taxi și vrei să ajungi din punctul A în punctul B și auzi: „Astăzi nu mai funcționează nimic așa cum trebuie. Așa-i la noi, la *Kölle!*"

FACTORUL CEAȚĂ ȘI FACTORUL SOARE

Există o teză lipsită de seriozitate și extrem de discriminatorie, potrivit căreia țările sunt cu atât mai dezvoltate cu cât se află în zone mai reci sau, invers, cu atât mai slab dezvoltate cu cât se bucură de o climă mai blândă.

Teoria tezei are la bază constatarea că de-a lungul Ecuatorului se înșiră cele mai sărace țări de pe pământ, atât pe continentul american, cât și pe cel african și asiatic. Să fie oare în anumite regiuni prea cald ca să se mai poată munci? În timp ce în nord, dimpotrivă, să fie munca o necesitate absolută, pentru o viață cât de cât confortabilă?

Și Thilo Sarrazin[7] susține în cartea sa *Europa braucht den Euro nicht (Europa nu are nevoie de euro)* o teză la fel de îndrăzneață, numită de el „factorul ceață", potrivit căreia popoarele care trăiesc în zone cu climă rece, cu ceață frecventă, sunt silite de natură să se confrunte cu multe greutăți, să-și facă provizii, să economisească; în vreme ce popoarele din zonele cu climă caldă – nu-i greu să-ți imaginezi – nu au niciun motiv să-și ia măsuri de precauție, fiind libere să risipească totul și să ardă gazul pe plajă.

După cum am arătat însă, teoria, altfel cât se poate de comodă, intră în contradicție cu realitatea: Antichitatea europeană în formele ei cele mai eficiente s-a dezvoltat nu în nord, ci în bazinul Mării Mediterane, iar din rezervele ei intelectuale – sub formă de știință – ne mai hrănim și astăzi.

CLEOPATRA, CEA DINTÂI „DEMOAZELĂ DE COVOR"[8] A EUROPEI

Din păcate, în Imperiul Roman au început să apară cu timpul și primele semne ale decăderii morale. În primul rând în cercurile înalte s-a răspândit o viață de desfrâu; l-am menționat mai înainte pe Tacit, atât de impresionat de fidelitatea arătată de vechii germani soțiilor lor, ceea ce nu pomenise niciodată la el acasă.

Pe noi ne impresionează astăzi mai degrabă poveștile despre aventurile amoroase ale lui Caesar, și mai cu seamă unele dintre ele.

Astfel, aproape nimeni nu cunoaște istoria iubirii dintre Calpurnia Fiso și împăratul roman lulius Caesar. De ce? Pentru că erau căsătoriți, ce plicticos! În memoria lumii nu au rămas decât marile iubiri, ca aceea dintre Caesar și Cleopatra – în schimb între el și Liz Taylor nu a fost nimic. Cleopatra a reușit o lovitură cum numai femeilor le reușește: în clipele hotărâtoare ale carierei sale prefera să rămână dezbrăcată, și întotdeauna în rolul cocoșului, cum s-a întâmplat și atunci când a făcut cunoștință cu Caesar, în circumstanțe cât se poate de dubioase.

Într-un moment în care avea nevoie de ajutor în regatul ei egiptean dezbinat, a aruncat o privire prin jur, în căutarea celui mai influent exemplar masculin. Iar masculul alfa purta numele de Caesar și era căsătorit. Ceea ce, de la sine înțeles, nu poate să stea în calea unei femei hotărâte. Prin urmare, Cleopatra a dat poruncă să fie înfășurată într-un covor, goală-pușcă, și „livrată" noaptea, în palatul lui Caesar. Caesar, același care le impusese furnizorilor interdicția de a circula ziua, era obișnuit ca mărfurile să îi fie livrate târziu în noapte și se prea poate să fi bombănit: „Ce deștept s-o fi găsit să comande un covor?" Atunci, trimisul și-a dus misiunea la bun sfârșit și a desfășurat covorul, dezvăluindu-i privirii o tânără regină în toată splendoarea ei.

Caesar era ahtiat după plăceri, ceea ce bine știa toată cetatea, iar Cleopatra nu avea nicio îndoială că oferta sa va fi acceptată. Devenind astfel, probabil, prima demoazelă de covor din istorie.

În acea noapte a anului 48 î. Hr., Cleopatra avea douăzeci și unu de ani, iar Caesar trecuse de cincizeci. Un an mai târziu, Cleopatra rămânea însărcinată și, din dorința de a se afla cât mai aproape de tatăl copilului său, s-a mutat pentru o vreme la Roma, orașul în care locuia și soția lui Caesar, Calpurnia. Împăratului însă nu i-a fost greu să facă rost de un al doilea apartament și a optat pentru o formă de relație cunoscută astăzi sub denumirea de „modelul Seehofer".[9] Astfel și-a subminat autoritatea, aflată oricum în scădere, ceea ce a dus la cea mai cunoscută conspirație din senatul roman, în urma căreia Caesar a fost răpus cu douăzeci și trei de lovituri de cuțit. Cea din urmă, se știe, i-a fost aplicată de Brutus, din câte se pare fiul său

nelegitim, fapt pus la îndoială, deoarece la nașterea acestuia Caesar avea doar cincisprezece ani.

Însă Cleopatra nu și-a schimbat câtuși de puțin strategia privitoare la masculii alfa, iar următorul roman aflat la putere, asupra căruia și-a orientat atenția, se numea Antoniu. Pe care l-a invitat la masă pe propria sa ambarcațiune și, așa cum se întâmplă când pregătești un banchet și trebuie să pui masa și să tai fructele felii, și câte și mai câte alte pregătiri, timpul zboară și oaspetele bate la ușă, iar tu, vai, nici nu ai apucat să te îmbraci! Așa i s-a întâmplat și Cleopatrei. Abia a avut timp să-și pună coroana pe cap – o apariție căreia niciun Antoniu nu ar fi putut să îi reziste.

Și astfel Cleopatra i-a devenit aleasa inimii, iar Antoniu supus trup și suflet: a salvat-o din toate conflictele și i-a dăruit domenii întregi – iar ea i-a dăruit trei copii. În cursul unei nefericite bătălii navale, vasul lui Antoniu a fost lovit în plin și s-a scufundat. Cleopatra, prezentă în luptă pe o altă ambarcațiune, a văzut totul și, speriată, a preferat să se retragă la adăpost decât să îi sară în ajutor. În cele din urmă însă, Antoniu a reușit să se salveze și, disperat, văzând dezastrul din jur, convins că și Cleopatra pierise, și-a pus capăt zilelor.

Cum Cleopatra dovedise până în acel moment un impresionant consum de conducători supremi, a încercat imediat să și-l apropie pe următorul bărbat puternic al Romei: Octavian. Dar cum nu mai era de mult tânără, tentativa ei de seducție a aruncat-o în mare încurcătură, deoarece Octavian a preferat să o trimită la închisoare. Unde nu după mult timp avea să moară, mușcată de o cobră. Strecurată într-un coș în care ar fi trebuit să fie doar smochine.

Crimă sau sinucidere? După părerea mea, a fost neglijența celor de la catering. Pe atunci sclavii se îngrijeau de mâncare, iar când *a* venit porunca: „Un coș de smochine pentru celula XII", s-au grăbit să le trântească în coș, fără să observe cobra care își făcea siesta, cuibărită comod. Apoi au livrat coșul și au luat pauză.

Nu există o altă femeie care să-i fi fascinat mai mult pe istorici, care o numesc „Curtezana de pe Nil" sau „Regina-prostituată", în timp ce un alt specialist consideră că numeroasele ei cuceriri au fost în realitate o formă, adevărat, neobișnuită, de politică a alianțelor.

De unde știm toate astea? Plutarh este cel care le-a consemnat. Un fel de Guido Knopp al Antichității, care a interpretat istoria din unghiul ei amuzant. Din păcate, la o sută de ani după evenimente, pe seama poveștilor auzite din toate părțile, încheindu-și relatarea astfel: „Poate să fi fost așa, poate să fi fost și altfel."

Poveștile tumultuoase cu Caesar și Cleopatra, și cu toți iubiții ei din Roma acelor vremuri, punctul în care se concentra puterea deplină, sunt primele semne ale decăderii acestui imperiu. „Cum de a fost posibil să se prăbușească Imperiul Roman?" este una dintre cele mai fascinante întrebări, iar răspunsul poate sugera și maniera în care sunt pe cale să se prăbușească și alte imperii ale prezentului. De aceea și sună atât de cunoscut deznodământul dramatic din capitolul următor. Dar lista descoperirilor făcute de italieni, atât de utile și astăzi, este, în ciuda tuturor lacunelor, foarte lungă. Peste multe s-a așternut praful istoriei, pe vremea în care jalnicii noștri strămoși au pus serios umărul la distrugerea cetății. Și înainte ca totul să se ducă pe apa sâmbetei este momentul, așadar, să le mai spunem o dată: „Mulțumim."

CE LE DATORĂM ITALIENILOR

mortarul (mortarium)
Vespa
antipasti
libertatea religioasă
Adriano Celentano
gipsul (gypsum)
Toscana
cimentul (cementum)
fereastra (fenestra)
sistemul bancar
Barilla
Capela Sixtină
gondolierii
monedele (moneta)
luna iulie
Chianti
Mona Lisa
computerul (computatorium = abac)
fabricarea sticlei
Versace
calendarul iulian
Fiat Cinquecento
bunga bunga
Stradivarius
pâine și circ
Michelangelo
cel dintâi pod peste Rin, la Köln
Leonardo da Vinci

410 d. Hr.

GERMANII ȘI GOȚII ÎN VACANȚĂ LA ROMA. SFÂRSIT CATASTROFAL

Vandali și vandale fără sandale

„Doar femeile au nevoie de străzi."

ALARIC, manager general al goților, 410 d. Hr.

Astăzi nici nu ne mai putem imagina cum ar fi să devenim din nou o țară în curs de dezvoltare. Pare atât de absurd. Însă nici generațiile de dinaintea noastră nu și-au putut imagina că serialul *Dallas* se va sfârși vreodată, că *Take That* se va destrăma și că și Michael Jackson va muri într-o bună zi.

La fel de neconceput era și pentru împăratul roman Augustus că va veni o vreme când un vizigot nespălat îl va călca pe gât cu piciorul lui puturos. Cum a putut să se năruiască o structură atât de puternică și de impunătoare ca Imperiul Roman? O întrebare de interes arzător, mai cu seamă astăzi, într-o Europă amenințată la rândul ei cu năruirea. Un lucru e sigur: se poate! La noi au căzut imperiul, cea dintâi republică democratică și, din fericire, și cel de-al Treilea Reich care, prin dimensiuni și putere, amintea de vechea Romă. Uniunea Sovietică a dispărut, la fel și imperiul *Schlecker.* Și cu fiecare prilej de acest gen, și-au pierdut slujba și despoții de serviciu. Dând naștere, desigur, la mai multe întrebări. De ce se repetă asemenea fenomene? Se poate învăța sau nu din lecțiile istoriei? Ce greșeli nu avem voie să repetăm, când ne instalăm pe tronul suveranului?

Lunga agonie a Imperiului Roman a avut nenumărate cauze. Mai întâi de toate, imperiul a cunoscut o creștere scăpată de sub control, devenind enorm și tot mai greu de guvernat. Conform teoriei balonului, după cum era de așteptat, potrivit căreia orice balon umflat peste măsură tot va plesni la un moment dat. În același timp, nici conducătorii romani din momentele de maximă extindere, în bună măsură, nu au fost un exemplu de urmat, nici suficient de puternici pentru a stăpâni situația. Depravarea și crimele, și cele mai josnice intrigi, chiar și în sânul familiei, erau la ordinea zilei, dacă așa le venea lor bine. Nu-i întâmplător că verbul din care derivă cuvântul vine din latinescul *intricare,* cu sensul de „a pune pe cineva într-o situație jenantă". Politicienii recurg și astăzi cu pasiune la intrigi, în loc să aleagă să fie integri – a nu se confunda! – așa cum ar fi mai bine și pentru ei, și pentru noi.

Bine cunoscut astăzi este și un alt fenomen care le-a dat bătaie de cap romanilor: factorul demografic. Roma a suferit de scăderea și îmbătrânirea populației. Augustus a încercat să stăvilească micșorarea numărului de nașteri, recurgând la un sistem de taxare preferențial, potrivit căruia persoanele care aveau copii plăteau impozite mai mici. Iar cele fără copii erau obligate să plătească penalități. Zadarnic, însă. Stimulentele au rămas fără efect, la fel ca banii destinați astăzi celor care devin părinți.

În același timp însă, au continuat să crească discrepanțele dintre săraci și bogați. Oare nu vi se pare cunoscut? Populația Imperiului Roman, după nașterea lui Iisus Hristos, era estimată la cincizeci până la optzeci de milioane de locuitori, din care doar un procent aveau avere. Oricum, sclavii nu câștigau nimic, iar un simplu cetățean roman, liber, se mulțumea cu doar patru sesterți pe zi. În vreme ce vecinul bogat își putea cumpăra, pentru treburile casei, un sclav contra sumei de o sută de mii de sesterți.

Nemulțumirea a început să atingă cote tot mai alarmante, la fel și ura față de risipa practicată de înalta societate a Antichității.

UN CAL ESTE DESEMNAT SENATOR

Un motiv care a provocat sfârșitul celei mai dezvoltate societăți din lume, până în acel moment, a fost, din câte se pare, și vestita ei decadență, pe care nu de mult un ministru german de externe declara că ar recunoaște-o și în rândul beneficiarilor legii Hartz[10] IV. Da-da, șomerii ar avea multe de zis despre problemele ridicate de sclavii trimiși de Oficiul de Muncă. Niciodată nu sunt în stare să pregătească baia la timp, nici să facă un masaj cum se cuvine și nici să se miște după un ciorchine de struguri din proprie inițiativă.

Comparația făcută de ministrul de externe a nimerit, desigur, departe de țintă, decadența romană putând fi cu greu egalată: spre exemplu, de cum s-a făcut descoperirea că vinul din amfore se răcește cel mai bine dacă vasele sunt permanent umezite și ținute toată noaptea pe acoperiș, în adierea vântului, nenumărați sclavi erau puși să agite evantaie enorme deasupra orașului cufundat în beznă, până la răsăritul soarelui. Liberalii și-ar putea spune, nemaipomenit, iată o cale pentru înviorarea economiei, până și cea mai necalificată forță de muncă are șansa să se aleagă cu un job de un sestert! Când, de fapt, este doar un semn de încălcare a oricăror norme ale bunului-simț și ale celor mai elementare rânduieli.

În acest context, întotdeauna sunt amintiți împăratul Caligula și calul său, ridicat la rang de senator. Să fie un semn al decadenței din perioada târzie a imperiului sau mai degrabă un gest excentric? Indiferent ce ar fi, calul nu s-a distins nici prin propuneri idioate, nici prin discursuri stupide, prin urmare, în comparație cu colegii săi politicieni, nu a făcut deloc o treabă proastă. Sau, altfel zis, cine ar sesiza în zilele noastre diferența dintre un ministru al economiei și un cal?

MASCA DIN FASOLE BĂTUTĂ A NEVESTEI LUI NERO

De fapt, ce trebuie să facă un guvern? Să guverneze. După anul 54 d. Hr., împăratul Nero a început să se plictisească în funcție, fiind din ce în ce mai convins de talentul său actoricesc. Astfel a început să calce pe nervi tot orașul cu aparițiile sale scenice. Împărat fiind, ai puterea să-ți atribui rolul principal, prin urmare Nero s-a înconjurat

de aplaudaci, care băteau isteric din palme la fiecare replică a lui. Aplaudacii din televiziuni sunt numiți astăzi *warm upper*,iar cine a fost martor la dezlănțuirea publicului după fiecare glumă răsuflată își poate face o idee de popularitatea de care se bucura Nero.

Poate că tot din cauza plictiselii Nero s-a îndrăgostit lulea de Poppaea, deși era căsătorit. Și, fără să stea prea mult pe gânduri și-a executat și mama, și soția, ca să i se poată dedica în totalitate noii sale iubiri. Care, la rândul ei, a transformat întregul palat într-o *beauty farm.* Peste o sută de asistente erau permanent ocupate să o fardeze, să o maseze cu tot soiul de creme și să-i albească dinții cu pulbere de piatră ponce. Iar presupunerile că aplecarea ei spre cremele cu plumb în conținut ar fi putut contribui la stingerea componentei feminine a Imperiului Roman mi se par, în orice caz, puțin cam îndrăznețe. Efectul lor dăunător fiind la fel de supraestimat ca industria cosmetică marca Uschi Glas[11], care, la rândul ei, nu poate fi acuzată de o legătură directă cu actuala prăbușire europeană.

Ca să compenseze tratamentele agresive de peste zi, Poppaea își aplica în timpul nopții o mască pregătită din fasole bătută, care vizual, cel puțin, anticipa simptomele ciumei ce avea să vină ceva mai târziu, iar lui Nero avea darul să-i provoace frustrări conjugale. Nimic nu mai putea prinde viață din cauza măștii din fasole bătută, până când, în cele din urmă, Poppaea și-a găsit sfârșitul lovită de propriul său soț, care probabil nu a recunoscut-o, confundând-o cu vreun răufăcător mascat.

Dar nu numai cosmeticele au avut un efect malefic, ci se bănuiește că și vasele din plumb ale vechilor italieni și-au otrăvit lent utilizatorii: vinul lăsat într-un vas de plumb, după o vreme capătă un gust dulceag, devenind o băutură deosebit de apreciată la petreceri. Din păcate însă, senzația de dulce este produsă de acetatul de plumb, bănuit că ar predispune la demență. Și, cel mai important, societatea cultivată romană, obișnuită să bea vinul din vase elegante, din plumb, era categoric debilă în comparație cu barbarii care aveau să cotropească Roma, nu peste mult timp: cuceritorii goți nu dădeau doi bani pe etichetă, mulțumindu-se să dea o gaură în butoi și să se

culce dedesubt, cu gura deschisă, departe de orice normă de bune maniere, dar și de orice urmă de plumb.

De altfel, în privința otrăvurilor perfide, nici astăzi nu stăm mult mai bine decât romanii Antichității, dacă ne gândim numai la gripa porcină, ori la germenii bio, ori la căpșunele chinezești – pericolul pândește în permanență și nu e deloc ușor să fie descoperit. De unde să le fi trecut romanilor prin minte că dezastrul provenea tocmai din carafele de vin? E drept, nici Fundația Warentest[12] nu exista pe atunci.

ROMA ARDE, NERO DOARME

În cele din urmă, flăcările au cuprins întreaga Romă, într-o zi cu vânt puternic, din iulie 64 d. Hr. Și cine era vinovat? Oare să fi pus cineva focul, câtă vreme pedeapsa era cumplită și imediată – condamnarea la moarte, vinovatul fiind ars de viu?

Cum Nero își exprimase intenția de a transforma Roma într-un oraș și mai mare și mai frumos, incendierea i-a fost pusă în cârcă nu de puține ori. Redresare prin incendiu, ca să spunem așa.

De dovedit însă, nu s-a putut dovedi, mai ales că în momentul incendiului Nero se afla departe, în alt oraș. În schimb, reacția sa la aflarea veștii – „Arde Roma!" – a fost destul de stranie. Dacă ar fi să dăm crezare izvoarelor, se pare că ar fi strigat: „Biata de ea!" Crezând oare că era vorba despre câinele său, pe care îl numise tot „Roma"?

În fapt, focul a izbucnit cel mai probabil într-un magazin de suvenire din Circus Maximus și, care, grație zidurilor sale solide, a avut mai puțin de suferit decât restul orașului, din care în scurt timp nu au mai rămas decât ruine fume- gânde: clădirile cetății fuseseră construite prea înghesuit, pompieri în adevăratul înțeles al cuvântului nu existau, iar de servicii tehnice de urgență nici pomeneală.

Sigur rămâne însă că Nero este cel care i-a acuzat pe creștini de declanșarea incendiului. Momentul merită cea mai mare atenție, fiind punctul de pornire a unei istorii cu un succes fără pereche.

Astăzi, creştinismul este cea mai mare religie a lumii, aproape o treime din populaţie fiind creştină, cu toate că în Roma lui Nero creştinii nu erau bine priviţi şi nu se puteau ruga decât în taină, cu riscul de a-şi pierde viaţa. Dar pe zi ce trecea tot mai mulţi se încumetau să o facă. Vestirea Dumnezeului universal adusă de lisus Hristos s-a răspândit cu repeziciune, fiind primită peste tot cu entuziasm. Dar persoanele din fruntea ierarhiei nu s-au lăsat deloc impresionate, ci au continuat să îi prigonească pe adepţii lui lisus vreme de peste trei sute de ani, consi- derându-i „nebuni şi turbaţi". Şi astfel au devenit ţapii ispăşitori ideali pentru izbucnirea incendiului.

Cu atât mai surprinzătoare pare astfel schimbarea de direcţie survenită în anul 380 d. Hr., când conducerea Imperiului Roman, sleit de puteri, a cedat, declarând creştinismul, fără prea multe comentarii, religie de stat. Probabil cu speranţa că Roma ar mai putea avea un viitor, odată convertită complet la religia îmbrăţişată de mase.

Dar pentru ca vânătoarea de oameni, un sport atât de apreciat, să poată continua în voie, autorităţile au interzis religiile care fuseseră agreate până în acel moment. Dacă ei, creştinii, fuseseră numiţi „nebuni şi turbaţi", adepţii zeităţilor romane au devenit, la rândul lor, „eretici, cu adevărat nebuni şi turbaţi". Cetăţenii mai vârstnici – cărora le venea la fel de greu să digere trecerea de la zeităţile romane la Dumnezeul creştin unic pe cât de anevoioasă li se pare seniorilor de astăzi renunţarea la televiziunea cu antenă în favoarea noului zeu, „Internetul" – au fost scoşi pe loc în afara legii.

Şi, mare atenţie, în anumite vremuri e preferabil, înainte de a ieşi pe uşă, să verifici repede în ce zeu trebuie să crezi, dacă vrei să te întorci întreg acasă.

Dar nici adoptarea celei mai modeme religii nu le-a mai servit stăpânilor de la Roma. Iar sfârşitul a venit pe 24 august, în anul 410 d. Hr.

Context în care, trebuie să înţelegem că Roma nu a fost înfrântă de o armată *hightech,* ci de o armată de goţi mojici (sau, după cum ar fi spus romanii, idioţi). Europa era plină de popoare care îi urau pe romani, din cauză că, la un moment dat, fuseseră cucerite de ei.

Popoare mult mai primitive, dar și mult mai furioase. Cu excepția celor doi gali nonșalanți, Asterix și Obelix, de la sine înțeles.

Din acel moment, Italia, împreună cu tot restul Europei, avea să se prăbușească în Evul Mediu, sau evul întunecat, după cum mai este numit, și nu fără motiv. Șoselele au fost lăsate în părăsire, iar Alaric însuși, căpetenia hoardelor cuceritoare, considera străzile ceva tipic „femeiesc". Aprovizionarea cu apă a fost întreruptă, apeductele s-au năruit sub soarele nemilos, odată cu apa și cu băile a dispărut și igiena, cu urmări rapide și catastrofale, iar măreţele construcții romane nu au mai primit o replică pe măsură nici până în ziua de azi. O prăbușire totală a civilizației și a culturii.

Și s-a pierdut până și șansa de a vedea lucrurile în roz, pentru că și viticultura a fost dată uitării, în condițiile în care toate popoarele intrate sub dominația romană consumau vin cu multă plăcere. Oare cât de mahmur poți să fii ca să dai uitării și știința de a face vin?!

Să ne imaginăm că astăzi ar avea loc mult așteptatul cutremur din California și serverele firmelor Google, Facebook și Apple ar dispărea într-un hău. Prin urmare, omenirea ar uita tot ce a fost inventat în Silicon Valley și ar începe o mie de ani fără computer, fără telefoane mobile de bun-simț și fără știința acumulată pe Google. Nicio problemă! La ce ne trebuie toate prostiile astea? La fel de încrezători au fost și creștinii după căderea Imperiului Roman, ajunși la pârghiile puterii. Nenumărate biblioteci, tezaure ale cunoașterii Antichității, au intrat în sfera de influență a acestei noi religii – despre Biblioteca din Alexandria am discutat ceva mai devreme. Iar în ochii creștinilor, toate scrierile care tălmăceau mersul planetelor și al stelelor, legile naturii și formulele matematice, toate erau păgâne. Creștinismul timpuriu a avut spirit laic și tolerant cam tot atât cât au astăzi talibanii din Afghanistan. Și, așa cum se prezenta situația la începutul Evului Mediu, era ca și cum talibanii contemporani ar avea dreptul să hotărască soarta bibliotecilor și a Internetului, a oricărei forme de progres, de fapt. Bibliotecile au fost aruncate în flăcări. Și a fost începutul sfârșitului. Chiar și Italia nu avea să renască decât la capătul acestei mii de ani de apatie.

500 d. Hr.-i500
EVUL MEDIU

MEDIOCRI, ÎN CEL MAI BUN CAZ:
EUROPENII DUPĂ ANTICHITATE

Coborârea în întuneric

„Creștinismul este Evul Mediu al omenirii."

LUDWIG FEUERBACH, filozof

În cea de-a doua lor apariție pe scena europeană, germanii au interpretat rolul barbarilor care, împreună cu vandalii, ostrogoții, vizigoții, pe scurt, împreună cu alți barbari, au călcat în picioare Imperiul Roman și, odată cu el, tot ceea ce însemna progres. Iar când au scos capul pentru prima dată din pădurile lor germane și au devenit activi, se aflau deja într-una dintre cele mai groaznice perioade ale Europei, care avea să dureze mai bine de o mie de ani.

Trebuie să căutăm îndelung ca să descoperim vreo urmă de progres în acele vremuri, mai ales dacă ne gândim la toate câte existau mai înainte. Șoselele au dispărut în bălării, aprovizionarea cu apă se spulbera, la fel ca uriașul Pont du Gard de la Avignon, peste care treceau odinioară zilnic douăzeci de mii de metri cubi de apă proaspătă spre Nîmes. Iar acum, praf și pulbere! Mda, adevărat, nu se afla pe pământ german, ci în sudul Franței. În realitate, și francii au trecut prin apatia de o mie și una de nopți, destinul localității Arles fiind reprezentativ și pentru Evul Mediu german. În vremea romanilor, acest oraș din sudul Franței era o metropolă, unde ocupanții au construit un amfiteatru cu 28 000 de locuri pe bănci.

Nici nu au plecat bine romanii, și totul a decăzut în asemenea hal, încât cetățenii din Arles s-au mutat cu toții în incinta circului, iar pereții clădirii au devenit, practic, zidurile exterioare ale orașului. Astfel, multă vreme locuitorii din Arles și-au dus zilele, anevoie, în coșmeliile mizerabile din interiorul arenei. Adică exact ca și cum berlinezii, după prăbușirea Uniunii Europene, s-ar retrage târâș în Olympiastadion și ar locui pe gazon câteva sute de ani la rând. Și nu se știe niciodată ce ne așteaptă!

Cursul normal al vieții s-a frânt definitiv odată cu izbucnirea epidemiei de ciumă, aduse din Asia Centrală prin porturile din sudul Europei, care a lovit din plin o societate cu o sănătate șubrezită: băile publice, igiena – totul fusese dat uitării, în timp ce oamenii își duceau viața într-o aglomerație fără precedent, năpădiți de gunoaie și ape reziduale. Epidemia s-a răspândit fulgerător, te culcai sănătos și cu puțin noroc nu te mai trezeai niciodată.

Șansele reale de a supraviețui unei ciume pneumonice erau egale cu zero: de la primele simptome până la deces nu treceau mai mult de trei zile.

În timpul asediului tătarilor asupra cetății-port Caffa[13], din Crimeea, ciuma s-a răspândit în rândul atacatorilor, iar din spatele zidurilor a răzbit un colectiv oftat de ușurare, localnicii imaginându-și că tătarii nu vor mai reuși niciodată să pătrundă în oraș, ci se vor împotmoli în fața porților. Însă tătarii au inventat atunci ceva extrem de modern: „arma biologică." Astfel au început să își catapulteze morții peste ziduri, hei-rup, direct în brațele orășenilor, care nu aveau cum să își mai revină după o asemenea îmbrățișare.

Odată cu trecerea anilor, „moartea neagră", așa cum era supranumită epidemia, a cuprins și nordul Europei și a ajuns până la Hamburg și la Londra. Orașele-port, pline de umezeală, erau locuri ideale pentru transmiterea agentului patogen, așa cum s-a aflat nu de mult, prin intermediul puricilor care parazitau în mod normal șobolanii, după a căror dispariție în masă au trecut direct la oameni. Cei infestați transmiteau boala celor din jur prin așa-numita „infecție strop cu strop", bine cunoscută și astăzi. După cum remarcau medicii, era suficient să arunci o privire asupra suferindului. O

exagerare, evident, dar dacă ne gândim la ușurința cu care se răspândesc virușii gripali de cum începe umezeala în octombrie, prin aceleași „infecții strop cu strop", ne putem imagina dimensiunile pericolului apariției unui nou agent patogen de calibru asemănător. Nu ne-ar rămâne decât să luăm măsura la care au recurs în Evul Mediu cei din păturile superioare ale populației, mai precis retragerea în case de vacanță cât mai izolate cu putință, cu provizii pe un an întreg. Așa au reușit să supraviețuiască trei sferturi din orășenii cu dare de mână, în vreme ce populația fără avere, care nu s-a putut ține departe de șobolani, de purici și de bolnavi, a pierit tot în proporție de trei sferturi.

În 2011 îmi pregătisem mașina cu toate cele necesare, gata să pornesc în refugiu, cu atât mai mult cu cât locuiesc în Hamburg, centrul epidemiei de sindrom hemolitic-uremic (EHEC) din acel an. Au fost patru sute de cazuri de infecții înregistrate doar în interiorul zidurilor orașului. Iar când a căzut bănuiala pe roșii și pe alte legume, Rusia a pus embargo pe importurile de vegetale germane. În ce mă privește, pentru prima oară în viață, am făcut cură de fast-food timp de o săptămână, din motive de sănătate, când am mâncat doar cartofi prăjiți și cârnați curry.

În Evul Mediu, în vremea „morții negre", autoritățile municipale au emis reguli de protecție a sănătății, menite să împiedice răspândirea infecției; spre exemplu, bolnavilor de ciumă din Florența le-a fost interzis accesul în iarmaroace și la baluri. Cam greu de imaginat că te-ar mai invita cineva la dans, suferind fiind de ciumă bubonică. De fapt, separarea bolnavilor de populația sănătoasă era singura metodă la care se mai putea recurge, indiferent de câtă cruzime ar putea fi acuzată.

Aflând că bolnavilor din Florența le era interzis și să mai participe la liturghie, papa a excomunicat în 1630 toată municipalitatea. Excomunicarea era pedeapsa supremă în acele vremuri profund religioase, mai precis biletul de trimitere în infern. Din păcate, Biserica nu favoriza decât răspândirea dezastrului.

La stingerea epidemiei, pierise peste o jumătate din populație. Și astăzi se mai înregistrează anual, în întreaga lume, în jur de două mii cinci sute de focare de ciumă, mereu în aceleași zone sărace și

umede, dar au fost consemnate cazuri izolate și în sud-vestul Statelor Unite. Spre exemplu, o femeie a călcat o veveriță cu o mașină de tuns iarba, iar după câteva zile au apărut simptomele ciumei. E greu de imaginat cum s-a putut transmite infecția.

NOAPTEA LUNGĂ A BISERICILOR

Nu e greu de ghicit că oamenii medievali se frământau să afle cauzele acestei „pedepse a Domnului". Cine era de vină? Și cine ar fi trebuit și ar fi putut să dea un răspuns dacă nu atotputernica Biserică? Și a durat ceva până să fie formulat, dar, în cele din urmă, răspunsul a venit: de vină erau evreii, femeile și satana, cel care, după cum se știa, prinsese în ghearele sale și pe evrei, și pe femei. Urmarea, spre sfârșitul Evului Mediu și după: arderea pe rug a vrăjitoarelor sau, după cum este numită astăzi, noaptea lungă a bisericilor[14].

Prigoana vrăjitoarelor a atins apogeul abia după Evul Mediu. Dar acest fapt istoric se potrivește prea puțin în „Epoca Modernă timpurie", părând, din pricina naționalității lui, cu mult mai mult decât un ecou al Evului Mediu, de aceea ne și oprim aici asupra lui.

Conceptul de ardere pe rug a vrăjitoarelor se referă la condamnarea la moarte a unor femei, sub acuzația de vrăjitorie. Dar vrăjitoare nu există și nici nu au existat vreodată, în acest context, mi se pare cât se poate de îndoielnică preferința unor femei de a se declara vrăjitoare și de a cocheta cu această noțiune. Se prea poate să se fi priceput la tot soiul de tratamente naturiste, dar ar fi fost mult mai util să își treacă în *job description* și pe cartea de vizită *druid* sau, în ce mă privește, chiar și *druidă*.

Cât despre arderea pe rug și excesele înregistrate sub titulatura „vânătoare de vrăjitoare", am căzut cu toții de acord: ce bine că sunt de domeniul trecutului. Dar un fapt recent petrecut la Düsseldorf ne arată că istoria poate intra din nou în actualitate, cu ușurință. S-a întâmplat ca Andreas Vogt, cercetător amator, să descopere că în orașul său natal fuseseră executate prin ardere două femei bănuite de vrăjitorie, Agnes Olmans și Helena Curtens. Cea din urmă era

încă adolescentă la vremea supliciului, abia împlinise șaisprezece ani. Acuzația suna astfel: cooperare cu diavolul și, tot atât de absurd, „zbor pe mătură". Andreas Vogt a sugerat consiliului municipal să le reabiliteze pe cele două femei, să anuleze sentința și să dea numele lor la două străzi. Tot așa s-a procedat și cu victimele național-socialismului, de ce nu s-ar face la fel și cu nenumăratele jertfe ale Bisericii? Ca să vezi. Partidul creștin a refuzat să participe la minutul de reculegere dedicat celor două femei, în orașul Düsseldorf. Municipalitatea și-a declinat competența, având în vedere că instrumentarea cazului și recurgerea la interogatoriul așa-numit „prin mijloace violente", adică prin tortură, nu fuseseră făcute de o instanță laică, ci de Sfânta Inchiziție, un departament bisericesc desființat între timp. De aceea, au susținut politicienii, de caz trebuie să se ocupe teologii. Spre deosebire de statul nazist, Biserica Catolică există în continuare, prin urmare s-a găsit un teolog cu diplomă să formuleze pe loc o întâmpinare. Sub niciun motiv sentința nu trebuie să fie anulată, cu atât mai puțin nicio stradă nu va purta numele celor două vrăji... ăăă... femei. El a cercetat încă o dată în toate catastifele circumstanțele condamnării și a ajuns la concluzia că „ambele femei erau inițiate în practici bazate pe superstiții și în tehnici psihoterapeutice detaliate, nefiind, prin urmare, cu totul nevinovate".

Pe toți psihoterapeuții din capitala landului Renania de Nord-Westfalia i-a trecut un fior rece la citirea acestei știri publicate în ziare. Pentru asta au studiat ei atâta amar de vreme și s-au îndatorat la bănci să-și deschidă cabinet, ca să ajungă pe rug?

Istoria asta e ca multe alte istorii din istorie: ai vrea să râzi, dar e de plâns. Finalul în schimb a fost fericit, nu a fost nevoie de reabilitare, și o piață din Düsseldorf se cheamă acum Helena-Curtens-und-Agnes-Olmans-Platz. S-a stârnit un adevărat val de solidaritate față de cele două femei, doar un locuitor din zonă a mormăit printre dinți: „Vrăjitoare ori femei, puțin îmi pasă, însă în ceea ce mă privește, adio, corespondență! Helena-Curtens-und-Agnes-Olmans-Platz? Cine să mai aibă răbdare să scrie, de bunăvoie, toate vorbele astea pe un plic?"

CEA DINTÂI ASIGURARE DE VIAȚĂ SE VINDE STRĂLUCIT

Religiozitatea profundă a omului medieval nu se consuma exclusiv prin credința creștină. Pe lângă figurile cunoscute ale învățăturii catolice, inclusiv dracul, mai exista și credința în tot soiul de duhuri ale pădurilor și mlaștinilor, zâne, pitici și alte ființe care pândeau din noapte.

Astăzi intrăm în pădure ca să ne recreăm, dar, așa cum spune atât de inspirat Rebecca Gabie în cartea ei *Von Ratlosen und Löwenherzen (Descurajații și inimile de leu),* o istorie a Evului Mediu englez: „Cel care se aventura pe atunci în codru trebuia să ia în calcul că nu va scăpa cu viață de acolo." Nu era un loc de odihnă, ci un permanent pericol. La fel și în mlaștini și în bălți.

Din fericire însă, exista un leac împotriva tuturor încercărilor: cea dintâi asigurare de viață – Biserica. În schimbul unor contribuții generoase, promitea, în caz de deces, premiul cel mare: paradisul. Partea inteligentă a acestei asigurări este că în situația în care ar apărea deficiențe, mai exact dacă asiguratul nu ar nimeri în paradis, ci în marele nimic, era imposibil să mai poată pretinde despăgubiri. Eu, cel puțin, nu am auzit niciodată de așa ceva.

În vreme ce politicienii de astăzi promit, în fiecare campanie electorală, că viața cetățenilor va fi și mai agreabilă, că vor avea mai multe locuri de muncă, prețuri stabile și impozite mai scăzute, stăpânitorii din Evul Mediu nu erau nevoiți să se consume cu asemenea mărunțișuri. Deoarece, potrivit fețelor bisericești, viața nu e dată spre a fi sau a deveni o plăcere, ci, dimpotrivă, ca o pedeapsă. În definitiv, cu toții nu suntem decât niște păcătoși în așteptarea marelui upgrade – abia în lumea de apoi. Cât se poate de convenabil, cel puțin pentru stăpânitori. In acest fel, casele regale, spre exemplu, își puteau etala în liniște incapacitatea de a asigura o existență tolerabilă pentru supușii lor, tot șirul de recolte proaste, de abuzuri și de războaie fiind măsuri ideale pentru a se putea bucura de răsplată după ce își vor fi dat obștescul sfârșit. Cu cât mai mizerabilă viața, cu atât mai minunate perspectivele de viitor. Dar cu puțină răbdare! Probabil că a fost cea mai genială idee din istorie, de a da oprimării un sens și de a o vinde drept privilegiu.

Plecând de la aceleași teorii privitoare la viața de după moarte aveau parte de mare prețuire și călugării-cerșetori, care renunțau din convingere la toate bucuriile lumești și, așa cum mărturiseau mulțimii adunate în piețele din orașe și din sate, erau lipsiți de orice avere. Forța autenticității călugărilor-cerșetori era atât de mare, încât nobilii bogați țineau mereu în garderoba lor, alături de blănuri scumpe și de straie cusute cu fir de aur, și un strai ascetic de călugăr-cerșetor, numai bun de îmbrăcat repede, pe patul de moarte. Pentru că se temeau că Sfântul Petru ar fi putut să reacționeze cu asprime, la porțile paradisului, văzând fastul și bogăția adunate pe seama oamenilor de rând, și își puneau speranța să-l îmbuneze astfel, prin modestia ținutei. Același principiu funcționează, după cum se știe, și în zilele noastre, se aplică în toate cluburile exclusiviste și se numește *dress code.*

ÎN PREMIERĂ LA VATICAN: PORNOCRAȚIA, SAU DOMNIA COCOTELOR

Evul Mediu ține în manșetă mai multe surprize care, astăzi, ne fac să clătinăm din cap. Odată cu prăbușirea a tot ce însemna civilizație, a început și la Vatican o perioadă în care credința în morala Bisericii a fost supusă la o grea încercare. Istoricii i-au atribuit numele sugestiv de „pornocrație", adică domnia amantelor. Papii aveau amante, amantele rămâneau însărcinate, iar copiii lor născuți în afara căsătoriei ajungeau suverani pontifi. Desigur, în ceea ce îl privește pe papă, orice copil al său nu s-ar putea naște decât în afara căsătoriei, nimeni nu are de ce să îl acuze, însă comportamentul trimisului Domnului pe pământ rămâne o mare problemă. Până și istoricii Bisericii numesc acea perioadă, de după anul 900 d. Hr., *saeculum obscurum,* adică secolul întunecat, deși putem la fel de bine vorbi despre un mileniu întunecat, vorbind despre efectele dominației religiei creștine. Dar secolul cu pricina a fost mult mai posomorât decât toate celelalte. Folosindu-se de slăbiciunile papei, o femeie, Theodora pe numele ei, și-a întins urzelile în întregul Vatican, din câte se pare oferindu-i chiar pe propria sa fiică, Marozia, în vârstă de

numai șaisprezece ani. După un timp, Marozia a născut un fiu, botezat Giovanni. Tatăl lui: papa Sergiu al III-lea. O întâmplare care ar stârni vâlvă și în zilele noastre: „Cu ce se ocupă tăticul tău?" „E șofer de autobuz. Și al tău?" „Tăticul meu e papă."

După moartea lui Sergiu, Theodora s-a bucurat de o asemenea influență, încât a reușit ceva mai târziu să-l înscăuneze papă pe unul dintre iubiții ei, sub numele de Ioan al X-lea. Și, cu totul întâmplător, un episcop și un arhiepiscop cu șanse mari la succesiune au murit doar cu scurt timp înainte de desfășurarea alegerilor papale.

În acel moment, totul mergea ca pe roate în ceea ce o privea pe Theodora, iubitul ei fiind instalat pe tronul pontifical; dar Marozia, propria sa fiică, a reușit să tulbure apele, încercând să îi mute mințile noului papă, nimeni altul decât amantul mamei ei, devenind astfel al doilea papă din palmaresul său. Dar când Ioan i-a mărturisit totul Theodorei, Marozia s-a văzut în mare primejdie, din care nu a reușit să iasă cu fața curată decât căsătorindu-se cu un despot local.

Din ziua în care a murit Theodora, rolul ei de conducător din umbră i-a revenit cu totul fiicei sale. Dacă nu se întâmplase cumva și mai devreme, cel puțin cel de-al doilea capitol al acestei *story* a atins nivelul unui *scripted reality soap* din programul de după-amiază de pe Vox sau RTL II.

Marozia și-a dorit să se răzbune pe papa Ioan pentru trădarea iubirii sale și l-a asmuțit împotriva Vaticanului pe soțul ei necruțător, susținut de tovarășii lui – evit aici să vă încarc memoria cu nume. Ioan al X-lea s-a apărat cu succes și, nu după mult timp, Marozia s-a trezit cu soțul ei livrat bucăți. Runda i-a revenit papei, fără discuție, dar nici femeile nu renunță cu ușurință. Și a urmat o nouă căsătorie, cu un alt conducător local, cu care a uneltit împotriva papei Ioan până a reușit să-l trimită la închisoare. Iar când călăul i-a adus o pernă în temniță – o procedură înjositoare, de altfel, pentru un călău calificat – Ioan a înțeles imediat ce se punea la cale: nimeni nu urmărea să-i facă mai comodă detenția, pentru că „moartea prin asfixiere" era la acea vreme una dintre cele mai îndrăgite metode de a scăpa de persoanele incomode.

Pentru cei cărora li se pare prea brutal, introducem rapid, à la Rosamunde Pilcher, câteva peisaje de neuitat, câteva magnifice

clădiri romane, colinele domoale ale orașului, iar peste toate cerul mereu albastru al Cetății Eterne, chiar și în ceasurile ei cele mai negre. Așa, ați avut timp să vă trageți sufletul.

Acum țineți-vă răsuflarea, din nou: Marozia, ucigașa de papă, plănuia să-l instaleze pe Sfântul Scaun pe Giovanni, propriul ei fiu, care însă era prea tânăr, un *teenager* cu acea atitudine flegmatică, tipică fiecărei generații de *teenageri,* începând de la Big-Bang. Prin urmare, trebuia să intre în scenă o marionetă de tranziție. Mai exact, Leon al VI-lea, care nu a rezistat decât șapte luni. Dar, ținând seama de istoria de vreo două mii de ani a Bisericii, nu era timp de pierdut cu figuranții. După un diferend cu Marozia, Leon a murit surprinzător, sufocat cu o pernă. Cea de-a doua marionetă papală, Ștefan al VII-lea, a dat colțul la fel de surprinzător, răsucindu-se în somn într-un mod atât de nefericit, încât a reușit să se sufoce cu propria sa pernă. Și exact în luna în care *teenagerul* Giovanni împlinea douăzeci și unu de ani, vârsta minimă la care papii puteau să-și ia permis de conducere la acea vreme. Există coincidențe! Apoi s-a petrecut ceea ce nu ar îndrăzni să-și imagineze niciun scenarist de telenovele, nici dacă ar înghiți un pumn de halucinogene: o prostituată, și criminală pe deasupra, a reușit să își plaseze pe tronul papal fiul nelegitim, al cărui tată, la rândul lui, fusese papă.

CEA DINTÂI GALĂ DE BINEFACERE A GERMANIEI

Să nu-și imagineze cineva că aș avea o pornire împotriva Bisericii, mă apropii de subiect la fel de neutru ca de Camorra și doar după un timp reușesc să îmi dau seama, vai, cum stau lucrurile. Dar se prea poate ca hegemonia medievală a Bisericii să fi fost motivul stării jalnice a acelei epoci. Cuvântul ei era lege, iar ea nu se dădea înapoi de la niciun abuz. Creștinii au ars numeroase biblioteci antice, distrugând astfel pentru totdeauna cunoașterea adunată vreme de secole: la Vatican tot ce ținea de morală se judeca numai cu dublă măsură, ca în vremea pornocrației, ceea ce probabil a reușit să dezamăgească poporul. Dar credincioșii au fost cu adevărat revoltați când Roma, tocmai orașul în care Caesar a impus libertatea religiei, a

început să pretindă tot mai multe dări. Mai exact, în Evul Mediu Vaticanul a adunat bogății în cantități nerușinate, căscând tot mai larg botul lui lacom. Un plan excesiv a fost pus la cale pentru a fi construită Cupola di San Pietro, cea mai mare și mai impresionantă clădire din câte fuseseră văzute până atunci. Așa trebuia să fie. Cum să-ți evidențiez! mai potrivit propria unicitate și măreție decât ridicând o construcție unică și măreață? Dacă ești cel mai mare, trebuie să ai și cea mai mare clădire, iar cupola bazilicii, cu diametrul ei de peste patruzeci de metri, este intr-adevăr cea mai mare construcție din cărămidă din lume.

Măreția locțiitorului Domnului este subliniată și de dimensiunile scaunului papal, doar baldachinul de deasupra fiind susținut de patru coloane masive, înalte de aproape treizeci de metri. Iar asemenea extravaganțe costă mult, desigur. Foarte mult. Ca să poată susține ridicarea noii bazilici, a fost trimis în Germania, printre alții, și călugărul dominican Johann Tetzel, bine-cunoscut la Vatican pentru talentul său de a colecta fonduri – în zilele noastre, dacă ar mai trăi, ar fi rapid angajat de Centrala de Colectare a taxei radio-TV, și trimis să bată pe la uși, prin cartiere.

Prin urmare, Tetzel a pornit în turneu după donații cu o cutie de bani cu clopoțel, ușurându-i pe oameni de agoniseala lor cu promisiuni mărețe și versuri bine ticluite: „Banul în cutie când îl dai, hop, și sufletul în rai", se pare că striga el prin piețe.

Și mulți o luau chiar de bună. Se povestește că odată, ajuns în turneul său în Saxonia Inferioară, Tetzel a fost întrebat de un om dacă ar fi posibil să plătească în avans pentru păcatele viitoare. După ce a chibzuit puțin, Tetzel l-a asigurat că, deși va costa ceva mai mult, dacă se va căi din vreme pentru ceea ce plănuia să facă mai târziu, el, Tetzel, ar putea să-i emită – în schimbul unei taxe suplimentare, se înțelege – o indulgență de iertare a păcatului încă necomis. Bineînțeles, prețul pentru o asemenea extraopțiune fiind dublu față de cel pentru un rău firesc, deja făcut.

Și atunci omul i-a pus o grămadă de bani în cutie, iar Tetzel și-a frecat mâinile, de așa lovitură. Dar bucuria lui avea să fie de scurtă durată, pentru că a doua zi păcătosul l-a urmărit pe Tetzel și i-a furat toată averea strânsă. Iar când călugărul s-a pornit să-l blesteme,

omul i-a vârât sub nas chiar indulgența scrisă de el, neîntârziind să își încaseze voucher-ul.

1524: SERIALUL *ȚĂRAN CAUTĂ FEMEIE,* PRIMA PARTE

Germanii sunt înzestrați, în esență, cu un soi de genă a cumințeniei, respectiv a ascultării. Pur și simplu nu comit nimic interzis, cel care l-a prădat pe Tetzel fiind probabil o simplă excepție. La fel și strămoșii din Evul Mediu. (Pe atunci, desigur, încă nu se percepeau pe sine ca germani, după cum și vechile lor popoare au aflat abia de la romani că poartă numele de germani. In schimb vorbeau cu toții acea stranie limbă „diutschin", numită astăzi *deutsch,* germană.)

În orice caz, strămoșii lor au rămas multă vreme țărani pașnici și pioși, care munceau ca să facă pământul roditor. Până când, într-o bună zi, a apărut un om la fel de pios, care a reușit să-i cucerească ușor cu un dar care se mai numără și astăzi printre competențele esențiale ale politicianului de succes: acela de a exprima lucruri complicate prin cuvinte simple.

Apoi, omul putea citi, grație cunoștințelor sale, versiunea inițială a Bibliei, redactată în greacă. Stăpânea și latina, limba în care erau scrise traducerile Bibliei, versiuni pe care preoții le murmurau în biserici, inexacte însă după părerea omului nostru. Și, dincolo de toate, cine mai cunoștea latina atunci? Și cine mai cunoaște latina astăzi? La ce servește o veste bună, dacă nu o înțelege nimeni?

Omul acela dorea să aducă o schimbare și li s-a adresat țăranilor: „Ascultați, oameni buni, am citit Biblia cu ochii mei. Și iată, două lucruri scrise în ea v-au fost trecute mereu sub tăcere. Cel dintâi: creștinul nu trebuie să fie supus nimănui. Foarte interesant, nu? Și al doilea: doar Dumnezeu vă poate ierta, nu orice necunoscut, cu indulgențele lui!" „Cum te cheamă pe tine, istețule?" au întrebat țăranii, iar numele lui li s-a întipărit în suflet (și curând în sufletul întregii Europe): „Luther!"

Martin Luther a declanșat cea dintâi revoluție de esență germană: scoși din sărite de lipsa de moralitate a Bisericii Catolice, de Tetzel

cel lacom și de cutia lui de bani cu clopoțel, furioși la culme pe stăpânii feudali, cu nimic mai prejos decât clerul în ce privește exploatarea, care prin perceperea unor dări tot mai ridicate îi împingeau tot mai mult spre sărăcie, țăranii au pus mâna pe furci și au pornit o revoltă cum nu se mai pomenise. Și pentru prima dată au ajuns în centrul atenției, și-au pus la respect adversarii cu uneltele lor și au cucerit orașul Heilbronn. Unde și-au constituit și un parlament, al țăranilor, acțiune ce astăzi ar fi numită probabil *occupy Heilbronn.*

Dar tocmai în momentul în care țăranii își luaseră avânt, principii au început să se apere cu toate puterile. Iar atunci Luther și-a făcut din nou apariția din spatele unui deal și s-a pus în calea revoluționarilor. „Stați puțin, oameni buni, m-ați înțeles greșit. Un creștin nu trebuie să scoată sabia, să vă intre bine în urechile voastre murdare!"

Mda, el le vorbea unor germani. Dacă ar fi fost francezi, l-ar fi împins în tufe și și-ar fi văzut de drum, țăranii germani, în schimb, s-au întors la ei pe câmp și s-au lăsat asupriți vreme de alte câteva secole.

Dacă noi, germanii, am fi dovedit atunci mai multă vigoare, am fi făcut o revoluție adevărată încă înaintea britanicilor și a francezilor.

EVUL MEDIU AZI

Epoca medievală a fost din toate punctele de vedere, politice, dar și de cultură socială, un hiat în istoria europeană. Omenirea ajunsese, înainte de începutul Evului Mediu, la un stadiu mult mai avansat decât la finalul acestuia. Dar germanii tot se dau în vânt după Evul Mediu și în ziua de azi. Așa-zisele romane istorice, în care vremurile de atunci sunt un decor perfect pentru poveștile de iubire, ocupă metri întregi de rafturi în librării. Și aproape de pe toate copertele cititorul este privit în ochi de o femeie atrăgătoare, îmbrăcată în rochie roșie – opțional războinică, visătoare ori pansivă. Nu cumva, pe atunci, viața o fi fost mult mai... autentică decât astăzi? Mai romantică? Așa, cu bravi cavaleri? Și nobili galanți?

Însă la o privire mai atentă, tocmai cavalerii erau cea mai mare problemă. Cât despre cavalerismul lor, aparține cu totul de domeniul poveștilor. În realitate, erau capabili de multă cruzime pentru a-și atinge scopurile și nu de puține ori își găseau satisfacția pornind la vânătoare de țărani, ucigând din simplă plăcere, și nebunie, desigur, oameni nevinovați care lucrau pământul. Nici femeile nu se bucurau de un regim special, fiind o pradă ușoară – cu toate consecințele de rigoare.

În ciuda tuturor acestor realități, a dispariției înțelepciunii Antichității, a lipsei de igienă, a izbucnirii epidemiilor de ciumă, a practicilor de ardere pe rug a vrăjitoarelor, a brutalității generalizate – nimic nu ne clintește iubirea față de Evul Mediu. Și nu-i așa că vechile orașe germane sunt deosebit de frumoase? Cum să nu fii mândru când turiștii americani veniți în Tübingen, Nürnberg ori Lübeck mângâie zidurile cetăților și strigă: *I can't believe it, it's not artificial, it's a real stone-wall!*

În turneele mele din ultimii ani am făcut praf nu mai puțin de șapte geamantane cu role pe suprafețele pietruite din centrele istorice ale orașelor germane, locuri în care doamnele își rup tocurile, bicicliștii întâmpină mari dificultăți, bebelușii sunt zgâlțâiți nemilos, iar automobilele fac mult mai mult zgomot ca niciodată – dar piatra cubică rămâne un simbol al vieții de calitate.

După toate astea, locul de care mă simt cel mai atras, în secret, este un oraș cu totul subestimat, și anume Mannheim, lipsit aproape cu desăvârșire de medievalism și înzestrat cu o rețea de străzi în forma tablei de șah, ca New Yorkul. Astfel, orașul Mannheim capătă un aer de metropolă, mai mult decât i-ar conferi dimensiunile. Troleibuzele și bicicliștii au parte de un asfalt neted, iar doamnele pot purta liniștite cele mai înalte tocuri.

Dramaturgul Thomas Bernhard nu s-a abținut odată să vorbească de rău orașele medievale germane, așa ca Würzburg, acuzându-le că ar fi „sate lățite nemăsurat", în care, de secole întregi, „apatia este păstrată la loc cald". Eu vreau însă să mă țin la distanță de asemenea comentarii, nu-mi permit să mă pun rău cu toți cititorii care trăiesc în cartiere de paiantă, deși Bernhard are dreptatea lui: trăim în continuare cu un picior în Evul Mediu nu numai în ceea ce privește

arhitectura. Breslele medievale au păstrat până astăzi o influență mult mai mare în Germania decât în alte părți. Așa, spre exemplu, farmaciile sunt reglementate după normele celui mai crunt Ev Mediu: pot fi conduse exclusiv de farmaciști și nu le este permis să aibă mai mult de trei filiale. În timp ce orice faianțar își poate deschide o clinică de mari dimensiuni, atât timp cât angajează asistenți și medici suficienți. Acum câțiva ani, lanțul de farmacii DocMorris a vrut pentru prima oară să deschidă o filială în Germania și s-a trezit față în față cu Evul Mediu. DocMorris provine din Olanda, unde piața e deosebit de flexibilă, de când lumea, și cu atât mai mare a fost surpriza lor când au băgat de seamă de unde bate vântul în Germania. Drept european în sus, drept european în jos, olandezii ar fi putut să stea și în cap, nimic nu s-a putut clinti din loc: lanțurile sunt interzise, iar cine conduce o farmacie trebuie la rândul lui să fie farmacist. Bineînțeles, DocMorris ar fi fost dispuși să angajeze farmaciști pentru fiecare magazin, dar nu asta era problema. Poate ceva mai multă gândire de piață nu ar prinde rău deloc. În Statele Unite, dacă vrei să cumperi medicamente, chiar și din cele care nu se vând decât cu rețetă, o poți face și la supermarket, pe un fond muzical plăcut, în drum spre raionul cu pastă de dinți, de la un ghișeu special amenajat dincolo de rafturile cu produse, unde un farmacist îți vinde toate medicamentele de care ai nevoie. Doar în Germania trebuie să ieși din supermarket și să înoți prin ploaie torențială până la spițeria din cartierul vechi, iar dacă se întâmplă să aluneci pe piatra cubică, numai bine, poți să suplimentezi lista și cu pansamente compresive.

În cele din urmă, olandezii au pierdut războiul pilulelor. Farmaciile DocMorris încă deschise în Germania funcționează în virtutea eternei legislații: aparțin farmacistului, care le administrează sub această denumire comună.

Și asta în condițiile în care lanțurile de farmacii prezintă avantaje incontestabile, începând cu un preț mai scăzut pentru medicamente, deoarece pot face comenzi mai mari industriei farmaceutice. Dar olandezilor le-au fost refuzate chiar și scăderile de preț foarte precaute, și numai la anumite produse. Odată, m-am înfuriat teribil într-o farmacie când am văzut că trebuie să plătesc aproape douăzeci

de euro pe o sticluță cu alcool îndulcit, cu speranța că îmi va alina răceala, și probabil am ridicat puțin tonul la farmacist. Și imediat mi s-a oferit, doar cu câțiva euro în plus, și un preparat pentru calmare. Așa am înțeles brusc de ce sunt siliți germanii să plătească mai mult decât alți europeni pentru tablete: pentru că beneficiază și de o consiliere incomparabil mai bună! Și așa este, dacă intri într-o farmacie germană, primești sfaturi cu nemiluita, indiferent cât de multă lume ar sta la coadă, iar cel mai neplăcut este când ai nevoie de un medicament mai delicat, iar farmacistul începe să îți explice în amănunt, de față cu toată lumea, de la simptome până la reacții adverse, până îți vine să intri în pământ de rușine. Dar eu am găsit o soluție: „Puteți să îl împachetați, vă rog? Este un cadou."

COȘARI ȘI ORDONANȚE PUBLICE

După ce am văzut cum stau lucrurile cu farmaciile, trebuie să știți că în mod sigur nu s-a întâmplat niciodată din Evul Mediu până astăzi ca un coșar german să se intersecteze pe vreun acoperiș cu un concurent olandez, pentru că ordonanța germană de pază împotriva incendiilor e la fel de vigilentă ca zidurile cetăților strămoșești: cine se știe proprietar de horn, de pe vremea lui Luther sau de anul trecut, trebuie să beneficieze de serviciile coșarului monopolist, în așa-numita verificare a instalației de ardere. O modă nouă, însă în esență aceeași pălărie neagră, veche de când lumea. De obicei vizita înseamnă doar o scurtă privire în beci și un bip scos de aparatul de măsură conectat la centrala termică – urmată, bineînțeles, de emiterea unei facturi grase. Dar nu oricine poate face asta, ci doar meșterul coșar districtual învestit de papă dispune de instrumentarul capabil să alunge demonii din instalația termală. Supărarea proprietarilor de hornuri atinge uneori cote atât de înalte, încât se răsfrânge și asupra mașinilor cu care se deplasează coșarii în vizitele lor atât de exorbitante.

Breasla farmaciștilor, ordonanța de pază împotriva incendiilor, registrul meșterilor calificați – multe confrerii apărute în Evul Mediu rezistă perfect și sunt apărate cu îndârjire și în zilele noastre. Dar din

acele vremuri nu ne-au rămas, cu toată bunăvoința, prea multe lucruri notabile. De acord, s-au făcut oarecare progrese, au apărut scrieri importante, remarcabile, printre altele cele ale teoreticianului Bisericii, Toma d'Aquino, sau cele ale filozofului Meister Eckhart, și chiar și câteva invenții. Astfel, morarul a putut în sfârșit să stăpânească funcționarea morii sale, iar inventarea războiului de țesut cu pedale le-a permis șvabilor să se retragă la casele lor și să pună bazele unei bunăstări de care se mai bucură și astăzi. Dar multe elemente ale vieții de zi cu zi, care au ușurat simțitor existența locuitorilor cetăților din acele vremuri, fuseseră descoperite cu mult înainte, însă nu se făcuseră cunoscute în toată lumea, cam așa cum s-a întâmplat cu morile acționate de apă, care funcționau în lanț încă din Roma antică, ajungând la sisteme de dimensiuni aproape industriale. În concluzie, comparativ cu ceea ce s-a inventat, s-a descoperit și s-a realizat înainte și după Evul Mediu, această epocă nu poate să primească note de trecere.

Să ne îndreptăm atunci atenția asupra unei perioade în care, pe neașteptate, soarele a răsărit din nou, aducând multe noutăți pe bătrânul și bunul nostru continent, numită, prin urmare, Epoca Modernă.

Un aspect rămâne hotărâtor: chestiunea credinței și a îndoielii. Omul cu o credință fermă, fie ea în Dumnezeu sau în binefacerile economiei de piață, nu mai are dubii. Omul care ezită, însă, și își pune nenumărate întrebări, va reuși să ajungă la adevăr: Oare suntem singuri pe planetă, mai există și alte continente? Și alți oameni? Scriitorul francez Andre Gide expune laconic importanța dubiului: „Crede pe cei care caută adevărul, îndoiește-te de cei ce l-au găsit."

1500-1900
EPOCA MODERNĂ

GERMANI, ITALIENI, PORTUGHEZI ȘI VIKINGI. CU DOR DE DUCĂ

Îndoială în loc de credință

„*O*, secul, o, științe!
Ce bucurie-i să trăiești. Învățătura
Prinde aripi, spiritele înfloresc.
Tu, însă, barbarie, ia o frânghie
și așteaptă-ți surghiunul."

ULRICH VON HUTTEN, poet, umanist,
cavaler cu jumătate de normă

Totul s-a pus în mișcare, totul s-a înnoit odată cu zorii Epocii Moderne! În fine, Europa s-a dezlănțuit. Cristofor Columb a descoperit America. OK, judecând strict, vikingii au ajuns acolo cu cinci sute de ani mai devreme. Și nu purtați de pânze, ci au traversat Atlanticul trăgând la rame! Cât despre Columb, ar fi găsit cu cale să-i reproșeze: „Navigație cu pânze? Asta-i pentru fraieri!" în ceea ce privește America, nu e de laudă că vikingii nu au zăbovit prea mult acolo, și au pornit-o înapoi, tot la vâsle, probabil scârbiți de fast-food.

Dar ce soi de oameni erau ei? Sub niciun motiv nu avem dreptul să-i punem pe vikingi și pe germani în aceeași oală, chiar dacă li s-a aplicat mereu aceeași ștampilă de destrăbălați inculți. Neciopliți erau și germanii, și vikingii, de acord, însă vikingii aveau nave cât se poate de evoluate pentru acele vremuri, cu care, pornind din patria

lor nordică, de pe teritoriul ocupat acum de Danemarca, Norvegia și Suedia, au început să destabilizeze toată Europa.

Forma aerodinamică, grațioasă, a bărcilor lungi, prelucrate direct cu toporul din trunchiuri de copaci, indică de la bun început o măiestrie desăvârșită.

Germanii, în schimb, nu erau capabili să construiască o barcă demnă de acest nume. Tactica lor consta în intimidarea adversarilor, pentru ca apoi, simplu, să-i cotropească.

Vikingii au reușit să țină sub control teritorii vaste din nordul Europei și să își impună până astăzi modul lor de acțiune orientat spre soluție. Astfel, Groenlanda, spre exemplu, a rămas de când se știe o țară care nu se confruntă cu dezechilibrul fondului de pensii, deoarece, la împlinirea vârstei de șaptezeci de ani, oamenii primeau din partea familiei o lungă și deosebită plimbare cu barca...

Prin descoperirea Americii, vikingii au ajuns la o performanță care a fost însă atribuită Epocii Moderne, mai precis începutului său, în jur de 1500, când portughezii au anunțat existența unui nou continent.

Și în zilele noastre se mai păstrează cu încăpățânare credința că atât Columb, cât și echipajul său s-ar fi temut să nu se prăbușească dincolo de marginea discului pământesc, la fel ca turiștii aflați pe marginea cascadei Niagara, deși între timp se știe că până și Biserica a admis teoria că Pământul este sferic. Singura controversă rămânea doar asupra chestiunii cine în jurul cui se rotește. Soarele în jurul Pământului sau invers. Răspuns aflat, de altfel, la îndemâna oricărui fraier, suficient doar să își ridice privirea spre cer: Soarele se învârte în jurul Pământului. În fiecare zi răsare la est și apune la vest, executând, fără îndoială, o mișcare de rotație. Cum, nu-i corect? E invers? Pământul se rotește în jurul Soarelui? Când Copernic a lansat povestea asta, nu numai că nu a pățit nimic, dar îl invitau prin toate cârciumile, ca să spună tuturor istorioara lui veselă cu Pământul zburător. „Ia zi măi, Copernic", îl întreba publicul, „dacă noi, pe Pământ, zburăm în jurul Soarelui, cum se face că nu simțim curentul?"

În ceea ce privește Biserica Catolică, Pământul se rotește oficial în jurul Soarelui abia din 1992, adică anul în care a fost reabilitat

Galileo Galilei, omul de știință care a susținut adevărul încă din secolul al XVII-lea și a înfruntat Biserica simplu, cu bine cunoscuta formulă: *E pur si muove!*[15]

După Evul Mediu, lucrurile au început să se urnească și în Germania? Da! (în treacăt fie zis, „Germania" se referă aici la spațiul în care se vorbește limba germană. Germania în înțelesul nostru de astăzi încă nu exista atunci, ci doar un covor alcătuit din peticele nenumăratelor regate, ducate și principate.) După Evul Mediu au apărut și în Germania înțelepți care au contribuit la mersul înainte al lumii. Perioada de dinainte se mai numește și Preistorie, deoarece triburile germanice existau desigur încă din Antichitate, însă Antichitatea nu s-a desfășurat în ținuturile noastre, ci la Atena și la Roma. „Preistorie" sună cât se poate de nimerit: a fost înaintea epocii noastre. Care avea să vie, însă.

SINGURĂ-SINGURICĂ PE LISTA DE BESTSELLER DIN 1455: BIBLIA

S-au păstrat până astăzi patruzeci și nouă de exemplare din Biblia tipărită de Johannes Gutenberg în mica sa întreprindere nou-înființată la mijlocul secolului al XV-lea, în Mainz – ce calitate!

Dar lucrurile au fost la un pas să nu iasă, deoarece, pentru a-și pune în aplicare ideea de a tipări cărți, Gutenberg a fost nevoit să împrumute bani pe care nu i-a mai putut înapoia la termenul stabilit. În privința profitului, a reprezentat în primă instanță o dezamăgire pentru investitorii săi (oare nu vă sună cunoscut?) și a trebuit să-i liniștească pe creditori cedând o parte din drepturile asupra tiparnițelor și cărților. În cele din urmă, Gutenberg a fost obligat să le transfere creditorilor chiar și brevetul său – practică atât de familiară și băncilor din zilele noastre.

Gutenberg a avut ideea de a descompune cuvintele în elemente simple, adică în litere. Pe care le-a turnat în metal.

Din acele litere metalice mobile, reproduse în oglindă, erau compuse pagini întregi, care apoi erau tipărite. Până în 1930, toate ziarele și cărțile din lume au fost tipărite potrivit procedeului

inventat de Gutenberg la Mainz, în 1450. Așa s-a născut meseria de zețar.

Majoritatea invențiilor acestei perioade timpurii a Epocii Moderne au pus Biserica în dificultate. Prin tipărirea Bibliei în tipografii comerciale, Biserica a pierdut monopolul asupra reproducerii exclusive și anevoioase a Sfintei Scripturi, făcute de călugări la lumina tremurândă a lumânărilor, în mănăstiri. Preoții nici nu bănuiau că într-o bună zi Biblia va exista aproape în fiecare casă și aproape în fiecare noptieră din fiecare hotel din lume. Dacă oricine poate citi singur Cuvântul Domnului, ce nevoie să mai fie de preoți? În primă instanță, ei n-au avut totuși de ce să se teamă pentru joburile lor: cărțile audio live, adică oameni cu știință de carte în stare să reproducă cele scrise, au avut căutare și după inventarea tipăriturii, pentru că în acele vremuri știau extrem de puțini să citească, iar latină și mai puțini.

LUTHER A FOST BLOGGER

Și atunci, Luther a venit din nou în ajutorul germanilor de rând, printr-un demers revoluționar: traducerea Bibliei în neînsemnata limbă germană. În anul 1522, gestul era la fel de scandalos ca încercarea recentă de a publica Biblia sub formă de bandă desenată, pentru a o face accesibilă persoanelor incapabile să citească pasaje mai lungi, indiferent în ce limbă.

Biblia lui Luther era nu numai în germană, ci și redactată pe înțelesul tuturor; pentru a găsi cuvintele potrivite, după cum spunea el, trebuia „să te uiți în gura copiilor de pe uliță, a femeilor din casă și a bărbaților". O abordare grandioasă, pe care din păcate cei mai mulți autori de astăzi au dat-o uitării.

Noul Testament este un text care reglementa conviețuirea dintre oameni la fel de detaliat pe cât o fac astăzi legile, scrierile filozofice și contractele de închiriere, luate laolaltă. Niciunul dintre aceste texte contemporane nefiind cu adevărat inteligibil, nici măcar cel care descrie modul de funcționare a unui modem. Dimpotrivă, oamenii de știință și juriștii de astăzi procedează la fel ca preoții de dinaintea

lui Luther: se exprimă dinadins atât de complicat, încât doar ei și colegii lor cei mai destupați la minte să fie în stare să priceapă. În această privință, putem prin urmare să urmăm cu totul exemplul lui Luther. Comerțul cu indulgențe făcut de Tetzel era pentru el „mărul discordiei", se înfrunta cu „ardoare" cu Vaticanul și nu lua în seamă niciun „cuvânt de poruncă" al papei. Iar pe oamenii de rând îi considera „loviți de orbire". Cu toate că lupta lui cu Biserica era dusă de pe poziții total inegale, nu a acceptat niciodată să își „pună lumina sub obroc" și a creat o mulțime de formule noi și de expresii elocvente, care pot fi întâlnite și astăzi în vorbirea curentă. Au fost perioade în care s-a aflat în mare primejdie, dar nu și-a pierdut niciodată dorința de acțiune: „Dintr-un cur deznădăjduit nu mai iese niciun pârț voios!"

Traducerea Bibliei realizată de Luther și răspândirea ei în popor merg mână în mână cu descoperirea făcută de Gutenberg, ceva mai devreme, altfel textele lui Luther nu ar fi avut niciodată șansa de a-și executa marșul triumfal. Grație înțeleptului de la Mainz, însă, Luther a putut să intre în tipografie și să comande, simplu, trei mii de exemplare. Ediția s-a epuizat numaidecât, aducându-și contribuția la declanșarea Reformei.

Traducătorul unei cărți trebuie să citească textul cu mult mai multă atenție decât un cititor obișnuit, care îl parcurge pur și simplu, făcându-și lectura. Pentru că înțelesul cuvintelor trebuie să fie căutat în două limbi – sau cel puțin așa ar fi bine! Nu de mult a apărut biografia lui Steve Jobs, fondatorul firmei Apple, dispărut așa de repede dintre noi. Și el în felul său un sfânt, un adevărat zeu pentru unii, judecând cel puțin după numărul apostolilor lui. A creat computere și telefoane mobile care promiteau mântuirea și a fost vestit pentru rigoarea sa, pentru zelul cu care căuta soluția cea mai potrivită. Cartea vieții sale a devenit curând un soi de Biblie pentru adepți și a fost imediat tradusă și în germană. Ar fi fost nevoie de un om de talia lui Luther, de cineva la fel de dornic de precizie lingvistică pe cât era de stăpânit Steve Jobs de perfecțiunea aparatelor lui. S-a optat în schimb pentru o armată de traducători care, cât ai clipi, au produs o versiune forțată, un autentic exemplu despre răul produs de o tălmăcire proastă. După cum se știe, Steve

Jobs a trăit în legendara *Silicon Valley* din California. În versiunea germană, s-a preferat *Silikontal,* Valea Siliconului. Dar valea respectivă nu a devenit renumită nici pentru implanturile mamare, nici pentru garniturile de etanșare a ferestrelor, ci pentru computere, în care siliciul este principalul component.

Luther nu și-ar fi îngăduit niciodată atâta delăsare. Iar în ce privește Biblia, trebuie să fi tras concluzia că majoritatea preoților o citiseră incorect, sau chiar deloc. Nu există nicăieri mențiunea că Dumnezeu le-ar ierta oamenilor păcatele, odată ce și-ar procura, cu bani, o indulgență din mâinile lacome ale unui Tetzel. La fel ca agenții de asigurări de astăzi, preoții dădeau semne că și-ar dori ca oamenii să rețină exclusiv ceea ce le povesteau ei. Iată însă că, odată cu Luther, s-a găsit cineva care să citească atent și textele tipărite cu literă măruntă, nenumărate pagini pline de termeni și condiții generale pentru a ajunge în ceruri.

Din punctul lui de vedere, Biserica o pornise pe o cale absolut greșită. Atunci când a bătut în cuie criticile sale, mai ales cea la adresa comerțului cu indulgențe, în ușa bisericii castelului din Wittenberg, ar fi putut la fel de bine să expună întregul text al Bibliei, însă a redus interpretarea dată de el Cărții la numai 95 de postări, așa cum se pun astăzi pe Facebook sau pe Twitter, pentru ca toată lumea să poată lua la cunoștință. Iar ziua aceea a rămas consemnată în istorie drept Ziua Reformei[16]. Analiza slăbiciunilor bisericești făcută de Luther dovedește și acea meticulozitate care avea să devină curând o marcă de distincție a germanilor: comerțul cu indulgențe reprezintă un eșec absolut, din punctul lui de vedere, o enormă greșeală, păcatele nu pot fi absolvite pe bani, cu atât mai puțin de muritori de rând. Doar Domnul poate să ierte, iar El, se știe, nu are nevoie de bani. Lucrurile stăteau cu totul invers decât le prezenta acel Tetzel. Potrivit uneia dintre teoriile expuse de Luther, viața este un lung și unic gest de pocăință. Iar cuvântul lui Iisus Hristos, „Pocăiți-vă!", nu solicită nici douăzeci de minute alocate zilnic, niciun simplu exercițiu moral, ci o îndatorire de durată, care nu se încheie până la moarte. Prin această interpretare, Luther, el însuși un om înclinat spre o viață bună, a pus piatra de temelie a acelei celebre

aversiuni față de desfătări, ce avea să devină în scurt timp semnul distinctiv al tuturor protestanților din lume. Dans, distracții? Amuzament? Protestanții *hardcore* suspectează și în ziua de azi că tot ceea ce produce delectare reprezintă opusul pocăinței.

La scurt timp, Biserica s-a scindat, Luther și adepții lui au fost prigoniți, și nici cei mai optimiști membri ai clubului protestant nu ar fi bănuit atunci că Wittenberg avea să primească numele de „orașul lui Luther".

Cert este că unele interpretări ale tezelor lui Luther au mers apoi prea departe: teoria lui potrivit căreia între Dumnezeu și om nu mai trebuie să existe preotul, ca mijlocitor, a fost interpretată de unii, spre exemplu, ca o libertate pentru fiecare de a-și stabili propriul său ritual de credință: unii au început pe nepusă masă să se boteze reciproc în râu (anabaptiștii), alții să discute cu entuziasm despre abolirea proprietății private sau despre iubirea liberă – foarte asemănător, pe alocuri, cu revoluția hippy, ce avea să vină peste alte câteva sute de ani. Indiferent de manifestările lor individuale, de prigonit au fost cu toții prigoniți.

Și pentru ca acest puzzle să fie complet, a trebuit să apară și cel de-al treilea eveniment senzațional al Epocii Moderne: grație descoperirii Americii, toți fanii lui Luther, protestanții vânați și hărțuiți în toate felurile, aveau acum o soluție simplă: „Atunci voi pleca în altă parte, unde-i mai bine, pentru un nou început." Un nou început nu se putea desăvârși decât în Lumea Nouă.

În Statele Unite mai există și astăzi multe biserici evanghelice congregaționale, în care ideea luterană a vieții ca unică pocăință a rămas la fel de vie. Așa cum se întâmplă cu fiecare obsesie, obsesivii ies în prim-plan. Prin urmare, din menoniți s-a separat gruparea *amish people,* care își refuză și în prezent orice formă de confort, cum ar fi automobilele sau oricare alte mărunțișuri tehnice. Și, ca în filmele americane nostalgice, se îmbracă exact ca strămoșii lor imigranți și călătoresc doar în vehicule trase de cai.

Dar și în interiorul comunității amish există, insesizabil dinafară, o competiție pentru cea mai radicală pocăință. Trăsură, OK, dar unii amish mai indolenți își îngăduie roți cu anvelope! Pentru o călătorie

mai agreabilă. Și cu pocăința cum rămâne? Acesta-i lux! Doar cu roți din lemn, prinse în bandă metalică, orice groapă se transformă în căință autentică.

HALLOWEEN: O PETRECERE MAI FRUMOASĂ

Neînțelegerile dintre catolici și protestanți au rămas aproape cu totul de domeniul trecutului și, din fericire, a apărut un nou dușman comun – nu islamismul, ci mai rău, Halloween-ul. La sfârșit de octombrie, când copiii se costumează în zgripțuroaice, vrăjitori și alte personaje de groază, toată creștinătatea se ridică in corpore și protestează: Halloween-ul nu este decât o sărbătoare cu scopuri comerciale, importată din Statele Unite. Mă întreb, cine profită de pe urma Halloween-ului? Industria dovlecilor? Cei câțiva producători de costume și accesorii pentru Halloween nu reprezintă nimic în comparație cu sărbătoarea autentic comercială, cea a întregii creștinătăți, numită Crăciun. Față de cele patru săptămâni de numărătoare inversă ale adventului, Halloween-ul nu cântărește mai mult decât aniversarea unui copil! Dacă mai punem la socoteală și perioada care începe pe la mijlocul lui august, când putem cumpăra de la supermarket primii cozonaci de Crăciun cu reducere, avem patru luni neîntrerupte de comerț așezat. Sunt aproape sigur, Bisericii i se atribuie an de an, în cadrul unei gale secrete, „Cheia de Aur a Comerțului cu amănuntul".

Însă protestanții se simt și mai sfidați de Halloween, deoarece sărbătoarea cade exact pe 31 octombrie, când se comemorează și vandalismul lui Luther de la Wittenberg. Și așa există prilejul ca de fiecare dată să se instaleze un pastor la microfonul unui post de radio și să se întrebe de ce nu se sărbătorește, de fapt, Ziua Reformei. De ce nu?

N-aș lipsi nici eu! Dar atunci ar trebui să fie și puțină distracție. Mi-aș dori să pot cumpăra costume Luther de la supermarket, iar copiii să aibă voie să-și facă listele de dorințe și să le prindă de ușa bisericii, în cuie. Nu ar fi deloc greu.

STRADIVARIUS – CALITATE MADE IN ITALY

Iată cum la începutul Epocii Moderne, germanii au reușit în sfârșit să facă lumea să vorbească și despre ei. Din cele trei mari evenimente europene colosale, două sunt trecute oricum în contul lor: inventarea tiparului cu litere mobile și Reforma. Doar descoperirea Americii a revenit altcuiva. În aceeași perioadă, însă, s-a înviorat și Italia, epoca numindu-se acolo Renaștere, adică trezirea Antichității la o nouă viață. Cunoașterea antică a fost redescoperită sau readusă la viață, mai ales în arte. Și Italia s-a avântat în zbor, spre înălțimi nebănuite. Cu toate că trecuseră vremurile în care politica aproape întregii Europe fusese stăpânită și marcată de Italia.

Leonardo da Vinci și Michelangelo sunt cei mai remarcabili dintre artiști, ambii fiind autorii unor opere profund impresionante, atunci ca și acum. Mai târziu, s-a întâmplat ca vizitatori ai Luvrului să se împuște, entuziasmați, în fața Mona Lisei, iar cel dintâi privitor al celor cincizeci de nu- duri de pe tavanul Capelei Sixtine de la Roma să își dea sfârșitul, copleșit de emoție. Era însuși papa, care insistase ca lucrarea să fie în sfârșit înfățișată lumii întregi.

Michelangelo pictase mai bine de patru ani întins pe spate, sub plafon, pe un eșafodaj din lemn. O muncă extenuantă, cum nu-i greu de imaginat. Ghinionul lui, pe atunci nu exista *Kieser Training.* O fi dormit în picioare, ca să se refacă?

Europa, ba nu, întreaga lume profită și astăzi de marile opere de cultură ale Italiei acelor vremuri. Astfel, în urmă cu vreo trei sute de ani, Antonio Stradivarius a construit viole, violoncele și în primul rând viori, considerate și astăzi printre cele mai bune instrumente aflate la dispoziția interpreților, în măsura în care sunt dispuși să plătească până la douăsprezece milioane de euro pentru ele. Violonistul-showman André Rieu a fost – iar minunatul instrument nu a putut, din păcate, să se apere.

Instrumentele Stradivarius sunt atât de prețioase, încât până și Westdeutsche Landesbank a cumpărat două piese, sub formă de investiție, poate singura care s-a dovedit profitabilă când banca a fost închisă. Cu totul altfel a pățit-o Bremer Sparkasse, care a preluat

instrumente de la cel mai important comerciant de Stradivarius, Dietmar Machold, drept garanție a creditelor. Dar s-au iscat mari discuții când s-a descoperit că austriacul cel neastâmpărat depusese viori *no name,* fără nicio valoare, după ce un expert i-a asigurat pe bancherii din Bremen că în seifurile lor nu se află niciun Stradivarius, ci doar câteva viori de școală. În acel moment a izbucnit unul dintre cele mai mari scandaluri de fraudă din comerțul cu instrumente muzicale. Machold a dat faliment și a fost pus sub acuzare. Iar revista *Der Spiegel* s-a simțit obligată să publice un articol intitulat, mă rog, nu prea fericit, „Totul scârțâie".

Viorile Stradivarius nu și-au pierdut cu nimic din calitate, nici după trei sute de ani, iar asta ar trebui să ne sugereze o nouă întrebare. Cum de poate veni din Italia un lucru de calitate, trainic și perfect? Din partea italienilor, nimeni nu prea se mai așteaptă la așa ceva. Când a preluat Mario Draghi președinția Băncii Centrale Europene, mulți s-au îndoit: un italian care să răspundă de stabilitatea și de soliditatea monedei noastre? Ne aflăm oare pe calea cea bună, urmând un italian păstrător suprem al valutei?

Dacă ne gândim strict la istorie, s-ar putea răspunde afirmativ, având în vedere că și sistemul bancar e tot o invenție italiană. Catolicii își trimit banii la Roma de două mii de ani și puține bănci din lume au o mai mare vechime. Până și casele de economii și băncile poștale de azi poartă tot o amprentă italiană. Cum adică? Tot nu ați priceput? Nu ați sesizat atmosfera italiană care domnește în casele de economii plasate în cartiere? Garantăm printr-un *gir,* luăm *credit* – aceștia și mulți alți termeni bancari vin cu toții din limba italiană. Renumitul lombard, dobânda la care o bancă centrală acordă împrumut filialelor, trimite la cămătarii lombarzi, prezenți peste tot în număr mare în Epoca Modernă, numele lor ajungând sinonim cu „bancher" în general.

FREDERIC CEL MIC

Din câte se pare, germanii nu au revoluția în sânge. Cu puține excepții, au fost mereu înspăimântător de cuminți, atât de cuminți,

încât superrevoluționarul rus Lenin a avut prilejul să comenteze acid, pe la începutul secolului XX: „Revoluție în Germania? N-o să iasă niciodată nimic. Germanii, când vor să ia cu asalt o gară, mai întâi își cumpără bilet de intrare pe peron." Și, într-adevăr, la Hamburg și la München trebuie și astăzi să cumperi bilet de peron, așa cum procedează anual în jur de douăzeci de mii de germani, chiar fără nicio intenție de revoluție.

Dar trebuie să fim cinstiți: strămoșii noștri se revoltaseră suficient, cu revoluția tipografică a lui Gutenberg de la 1450, revoluția bisericească a lui Luther, începând din 1517, și cu Războaiele țărănești, începând din 1524, în realitate o adevărată revoluție a țăranilor. Probabil se săturaseră de atâta răscoală permanentă, mai ales dacă ne gândim că schisma Bisericii a provocat tulburări până în 1648. După aceea, însă, germanii s-au întors imediat la celebra lor cumințenie. Reformele, pentru impunerea cărora s-au bătut oameni în alte țări, în Germania au venit firesc, din partea regilor, prea inteligenți ca să-și trateze de sus supușii, întotdeauna.

Așa s-au petrecut lucrurile începând din 1712 în Prusia, care exista de fapt încă din Evul Mediu, acum căpătând însă dimensiuni cu totul colosale, în comparație cu mozaicul ministatelor germane. Acolo a trăit Frederic, supranumit cu dragă inimă cel Mare. Așa ca noi toți, a pornit de jos, mai exact a debutat ca bebeluș. Iar în copilărie și adolescență s-a bucurat de tot atât de puțină atenție ca oricare alt reprezentant al acestei grupe de vârstă. Și în primul rând din partea tatălui său. Deoarece micuțul Frederic avea înclinații artistice neobișnuite și nu se arăta interesat nici de politică, nici de militărie, ceea ce pe atunci era aproximativ unul și același lucru. Prefera să cânte la flaut, să-și pună părul pe bigudiuri și să se dea mare în legătură cu tot felul de chestiuni filozofice, împreună cu Voltaire, prietenul lui francez. Și nu ar fi existat nicio problemă dacă și tatăl său ar fi fost filozof și ar fi cântat la flaut. Dar tatăl lui Frederic, Frederic – da, și pe tată îl chema tot Frederic, și în plus Wilhelm I, dar nu ne ajută, pentru că până la sfârșitul Imperiului German, în 1918, aveau să mai fie o puzderie de Frederic și Wilhelm și Frederic-Wilhelm – în schimb doar acest tată avea o poreclă practic de neuitat: Regele-Soldat. Pentru că era atât de milităros, încât Prusia

era considerată un fel de mare armată de care statul atârna ca un apendice.

In ceea ce-l privea pe fiul său, îl considera un pămpălău iremediabil, iar interesul lui față de artele frumoase o adevărată catastrofă. Mâhnirea tatălui era tot atât de adâncă pe cât ar fi fost de sugrumat de mânie Hitler dacă ar fi avut un fiu care i-ar fi mărturisit într-o zi: „Hei, tati, aș vrea să mă fac balerin."

Și până la urmă a fost să se întâmple: Regele-Soldat l-a surprins pe micul Frederic scriind poezie și atunci nu s-a mai putut stăpâni. A dat ordin să fie încarcerat, cu siguranță una dintre cele mai grele pedepse date vreodată pentru compunerea de versuri. Micuțul Frederic a reușit însă să evadeze, intenționând să se pună la adăpost împreună cu cel mai bun prieten al său, Katte, în Anglia, țara în care se instauraseră statul de drept și libertatea.

Dar fuga lor a durat doar câțiva kilometri, au fost arestați – și atunci lucrurile au luat o turnură cu adevărat neplăcută: tatăl și-a condamnat la moarte fiul și pe prietenul lui. Propriul fiu! După o vreme, condamnarea a fost comutată în arest la domiciliu, dar Katte a fost executat sub ochii tânărului Frederic. Scenă cumplită, regizată de tatăl-soldat, care și-a atins scopul. Frederic a devenit un om aspru.

O ironie a istoriei, dar și o dovadă a lipsei de conținut autentic a etichetelor, este aceea că Regele-Soldat a transformat Prusia într-un stat militarist, în schimb el, personal, nu a purtat nici măcar un singur război. Armata a crescut, iar răspândirea limbajului de cazarmă „Atențiune! Drepți!", cu toate ordinele și pedepsele lui, a ajuns la cote nebănuite, devenind definitoriu și în școli, și în viața de familie. În clasamentul celor mai populate țări europene, Prusia ocupa abia poziția a treisprezecea, în schimb avea cea de-a treia armată, din punct de vedere numeric. Regele-Soldat a inventat, pentru ea, serviciul militar obligatoriu. Până atunci, recrutorii obișnuiau să-i ademenească pe tineri cu bere și cu vin prin hanuri și prin crâșme până când se amețeau bine și apucau să-și dea adeziunea, pe un petic de hârtie. Dar procedeul genera cheltuieli cumplite pentru mâncare și băutură. Odată cu serviciul militar obligatoriu, armata a crescut în ritm rapid, a crescut mereu, până

când a ajuns să le inspire respect vecinilor. Curând, s-a ajuns ca 85% din încasările pe impozite să revină acestui „stat în stat". Renumiții „băieți înalți" din Regimentul 6 nu au fost doar o unitate de onoare, și nicio invenție a lui Frederic cel Mare, ci tatăl său a ordonat să fie căutați în lungul și în latul Europei tineri înalți de peste 1,88 metri. Mulți adolescenți de astăzi ating cu ușurință acest prag, încă de la șaisprezece ani, dar în comparație cu media de înălțime a populației secolului al XVIII-lea, de aproximativ 1,67 metri, „băieții înalți" aveau efectul pe care l-ar avea asupra noastră, care avem în medie 1,78 metri, o gardă de huni înalți de peste 2 metri.

Așa s-au adunat cu mult peste două mii de uriași, capabili să devasteze zone întinse de grădinițe din fața caselor, dar nici ei nu au intrat niciodată în acțiune sub ordinul temutului tată. Totul a rămas un enorm joc de război, pregătind doar terenul pentru toate războaiele pe care avea să le poarte fiul cel blând al Regelui-Soldat. La moartea tatălui său, în 1740, poetul a preluat puterea și în scurt timp a devenit un suveran la fel de brutal ca oricare altul.

Când Frederic a devenit „cel Mare", le-a adus germanilor ceea ce alte popoare dobândiseră prin luptă, în regie proprie, spre exemplu drepturi fundamentale, cum ar fi libertatea religioasă, existentă încă din Roma antică, fiind apoi suprimată vreme de 1 700 de ani.

După atâtea războaie purtate din motive religioase, renumita formulă a lui Frederic, „Fiecare să-și caute drumul spre ceruri după cum crede de cuviință", părea o noutate revoluționară. Este foarte posibil să fi făcut această abilă mutare de șah spre aplanarea conflictului religios îndemnat de prietenul său Voltaire, cu care se sfătuia în continuare. Conducători care să stea la sfat cu filozofi? Ultima oară s-a petrecut în Franța, unde fostul președinte Nicolas Sarkozy primea povețe de la filozoful Bernard-Henri Lévy. Nouă ni s-ar părea neobișnuit ca Angela Merkel să se întâlnească periodic pentru consultări, în fața șemineului, cu Peter Sloterdijk, să zicem.

Oricum, Prusia s-a modernizat rapid sub bagheta lui Frederic. S-a introdus învățământul obligatoriu, cartoful s-a impus în forță ca noua legumă la modă, mlaștinile au fost asanate, s-au construit diguri, s-au regularizat cursurile râurilor, mai lipsea doar autostrada.

Suveranul reformist ar fi fost mai târziu bucuros să retragă multe dintre înnoirile sale, spre exemplu independența tribunalelor. Problema este că, atunci când le acorzi oamenilor drepturi, când introduci reguli unanim valabile, trebuie să te aștepți și că ele vor fi revendicate. Știm foarte bine ce se petrece dacă acasă se interzice mâncatul la televizor și ni se întâmplă să ne așezăm comod în fața ecranului, cu o gustare. Imediat cei mai tineri membri ai familiei, inferiori din punct de vedere fizic, încep să protesteze cât îi ține gura: „Nu-i voie cu mâncare în fața televizorului!"

Frederic a picat ca din cer când și-a dat seama că trebuie să respecte și el noile legi. Încercând, pentru extinderea parcului de la Sanssouci (*sans souci:* fără griji, în franceză), oaza lui de loisir, să îl exproprieze pe un morar și să-i dărâme moara, acesta i s-a opus. O fi el rege, dar drepturile fundamentale ale morarului trebuie respectate. Proprietatea lui privată era inviolabilă, iar curtea de la Berlin liberă să decidă. Nu puțin s-a mirat regele de un asemenea aplomb. Prin urmare, moara a rămas în picioare și a supraviețuit chiar până în al Doilea Război Mondial. Și o replică a ei există și astăzi, chiar în spatele palatului.

Cu trecerea anilor, majoritatea nu mai suntem la fel de dinamici ca în tinerețe. Indiferent cât ar fi de firesc, istoricii se arată mereu surprinși că și personalitățile din istorie o lasă mai moale la capătul vieții, că devin mai capricioase, mai sătule de viață și incapabile să continue seria vechilor succese. Context în care și Frederic cel Mare a început să se uite în jurul său cu amărăciune și dispreț și să prefere tot mai mult compania câinilor săi. După cum a și spus odată, câinii aveau toate trăsăturile omenești bune, fiind însă lipsiți de cele rele.

Iar ciudățenia lui Frederic a atins apogeul chiar cu puțin timp înainte să moară, când a cerut să fie îngropat alături de iubitele lui patrupede.

COROANA PORCINĂ

Rege este o titulatură deosebit de comodă, ce o înlocuiește pe cea de „dictator", cu excepția situațiilor în care poporul l-a deposedat de

toate puterile și îl mai păstrează doar din nostalgie, așa cum se întâmplă astăzi în Spania, Belgia, Olanda, Marea Britanie sau Suedia. Ceea ce are farmec, atât timp cât există parlament și familia regală răspunde strict de asigurarea numărului suficient de povești apte de scandal. Fie că regele Cari al XVI-lea Gustaf al Suediei se ține de petreceri în companii deocheate, fie că Juan Carlos I al Spaniei merge la vânătoare de elefanți în vreme ce țara sa e pe marginea falimentului, fie că prințul Harry din Anglia susține că a fost un bun trăgător în Afghanistan datorită succeselor sale la jocurile video, ori că merge la carnaval îmbrăcat în uniformă nazistă – fără ei am avea mult mai puțină distracție.

Pe vremea lui Frederic cel Mare, în schimb, regele trebuia să fie despot, realitate de la care nu îl salva nici voința sa de modernizare. Și în celelalte regate în care se vorbea germana domneau tirani fără limite, și asta a durat până la 1848. Mai bine de trei secole după răscoalele țărănești, germanul de rând nu făcuse niciun pas înainte, în vreme ce alte popoare se descotorosiseră de mult de regii lor. Britanicii încă din 1688, prin Glorious Revolution. De acord, englezii sunt politicoși, alungarea ar fi fost o exagerare, însă de atunci cuvântul parlamentului a avut mereu mare greutate.

Apoi, în 1776, au dat lovitura și americanii, ieșind din imperiu. De atunci nu mai sunt colonie a coroanei. Și nici de rege nu au mai avut nevoie, cu excepția lui King of Pop.

În 1789 s-au dezlănțuit francezii, iar revoluția lor a avut cu adevărat sare și piper. Bine, bucuria a fost de scurtă durată, libertatea, egalitatea și fraternitatea câștigate au lăsat în scurt timp locul unui asemenea regim de teroare, încât francezii s-au bucurat de-a dreptul când la cârmă a venit iarăși un dictator cu o pălărie amuzantă, Napoleon pe numele lui.

În 1848, anul de care vrem să ne ocupăm acum, francezii au pornit în februarie următoarea lor revoluție, proclamând u-și cea de-a doua republică.

Și germanii? Nu, nu se poate spune că nu au protestat și strămoșii germanilor, starea de spirit de la Berlin, în 1848, ar fi putut să ducă la revoluție, asta se simțea. La Viena, se răspândise vestea, revoluția era

în plină desfășurare, ceea ce i-a stârnit cel mai tare pe berlinezi. Cum să aibă austriecii, vestiți pentru blândețe, mai mult curaj decât ei?

După câteva tulburări mărunte care au ținut câteva zile (comparabile, probabil, cu cele de la Berlin sau Hamburg de 1 Mai) și având în vedere ecourile revoluționare din Franța și din Austria, regele care din nou se numea Frederic-Wilhelm (al IV-lea, de data asta) a ordonat să se dea de știre că se vor face reforme. O metodă cu care toți tiranii încearcă să liniștească masele, până în ziua de azi – recent, dictatorul sirian Assad.

Frederic-Wilhelm a reușit să potolească delegația poporului, apoi s-a lăsat convins să apară în fața mulțimii, de la balconul palatului. Asta a fost o greșeală: la vremuri tulburi, este preferabil să impui interzicerea adunărilor publice.

Masele s-au revărsat în piață. Frederic a fost cuprins de neliniște, când a văzut ce mulți se adunaseră. Intr-o situație asemănătoare avea să fie răsturnat de pe tron mai târziu și dictatorul român Ceaușescu: cu prilejul unui mare discurs în fața poporului, plănuit moment de triumf, a trebuit să constate că și cei mai mari dintre români pot fi scoși din scenă cu huiduituri. Așa a bătut ceasul ultimului capitol al domniei lui.

La Berlin, în 1848, Frederic a intrat în panică în fața maselor de oameni și a chemat tunurile de apă. De acord, încă nu fuseseră inventate. Existau, în schimb, dragonii de gardă, unitate de elită, care au apărut călare în piață, s-au dispus în rând și apoi au intrat la pas în mulțime, cu intenția să o împrăștie. Poporul a dat în clocot, unii s-au pus să doboare călăreții din șa, au pornit primele focuri răzlețe, iar în cele din urmă Frederic a ordonat să se tragă asupra oamenilor. Urmarea: lupte de stradă și o mulțime de morți.

UN TAXI PENTRU BARICADE

Contrar imaginii noastre despre revoluție – de o parte revoluționarii hotărâți, de cealaltă armatele regelui – Theodor Fontane, pe atunci în vârstă de douăzeci și nouă de ani, ne împărtășește marea dilemă a populației: toți simpatizau cu revolta,

toți sperau în succesul ei, dar fiecare știa că odată „coborât în stradă" își risca viața. Prin urmare Fontane, la fel ca mulți alți berlinezi, nădăjduia ca alții să scoată castanele din foc.

Fontane trecea prin mari frământări. Să pornească sau nu? Desigur, da! Nu poți să dai cu piciorul la un asemenea prilej și să-i lași pe alții să scrie istoria! Dar dacă apărea un regiment și îi secera pe toți, fără să stea la discuție? De la el din cameră auzea bine zgomotul protestelor, larma făcută de grupurile de manifestanți în trecerea lor. Și, în cele din urmă, și-a luat inima în dinți și a coborât. În stradă, o liniște totală. Să fi adormit cu toții? La o asemenea oră? Atunci a trecut cu totul în cealaltă tabără, neputând să-și imagineze cum de alții reușeau să stea calmi în casă și să aștepte ca lucrurile să se întâmple de la sine. Dar el, ce ar putea el face de unul singur, pe stradă? Foarte bine, ar putea să trezească masele bătând clopotele, așa știa, că la revoluție trebuie să bată clopotele. Prin urmare, s-a apropiat de biserica din cartier, ca să constate că ușa era încuiată. Apoi a încercat să smulgă un par din pământ, ca să doboare ușa. Dar parul a refuzat să iasă, oricât s-a străduit Fontane. În cele din urmă, s-a întors la el în cameră, fără să fi făcut nimic. Însă cine poate să stea liniștit, cu o revoluție clocotind sub ferestrele sale? Și atunci a auzit din nou zarvă și a văzut birje – taxiurile vremii – pornind în trombă spre baricade, a asistat la prădarea unui teatru și în cele din urmă s-a alăturat unui grup de revoluționari.

Au scos toate decorurile din teatru și le-au îngrămădit morman pe stradă, în chip de adăpost. La sosire, soldații au dat peste un peisaj alpin în mijlocul Berlinului, din spatele căruia se trăgea. Cu ce, însă? De regulă, revoluționarii sunt cu mult mai slab echipați decât adversarii, iar în cazul de față majoritatea revoluționarilor erau simpli demonstranți. Lui Fontane nu i-a rămas decât să înhațe o armă din recuzita teatrului, însă nu o făcătură, ci o carabină din alte timpuri, scoasă de mult din uz. În spatele decorului alpin, a turnat praf de pușcă și a vârât monede în locaș, deoarece cartușe nu avea. Dar din fericire nu a reușit să tragă niciun foc, căci s-ar fi rănit grav, cu siguranță. Doar câțiva vânători pasionați, care se alăturaseră revoluționarilor, erau cu adevărat înarmați. Pe o altă stradă, revoluționarii urcați pe case au început să arunce cu țigle în soldați –

cu efecte vizibile. Dar cum nici ei nu erau profesioniști, nimeni nu s-a gândit că ar trebui să aibă asigurată o cale de retragere, așa că au fost luați ca din oală de un grup de soldați care au năvălit pe scări asupra lor. Și pentru un final dramatic s-a tras și cu tunul. Fontane s-a refugiat când aici, când dincolo, împreună cu ceilalți, reușind să se ascundă la momentul oportun și întipărindu-și în memorie figura unui comandant bătrân, care dădea trupei sale ordin să tragă. Era un bărbat cu barbă, poate tată, dacă nu cumva și bunic, în privirea căruia Fontane a simțit că deslușește: *De ce nu vă duceți voi acasă, măi, copii!*

Într-o zi, după înfrângerea revoltei, Fontane a descoperit una dintre temutele ghiulele, de șase livre, înfiptă pe jumătate în peretele unei farmacii, cam la înălțimea pieptului. Nimerise exact în mijlocul unuia dintre numeroasele afișe prin care regele își anunța proclamațiile. Ele începeau de fiecare dată cu formula „Iubiții mei berlinezi". Era tot ce se mai putea citi, deasupra ghiulelei care se lăfăia pe tot afișul.

REVOLUȚIE ÎN TEATRU

Povestea care îi împingea cu atât mai mult pe germani să încerce și ei era revoluția desfășurată cu succes în Belgia, cu doar câțiva ani mai devreme. Spre uimirea unanimă, cel care a declanșat evenimentele a fost compozitorul Daniel-François Auber. Francezul a compus o operă care a avut premiera în vara anului 1830, la Théâtre de la Monnaie din Bruxelles. Se chema *La Muette de Portici,*fiind vorba despre revolta napolitanilor împotriva ocupanților spanioli. Se vânduse până la ultimul bilet și publicul aștepta acum atent, într-o stare de inspirație și de încordare. După aria libertății, oamenii au năvălit întâi pe scenă, apoi pe stradă, unde a început revolta, după modelul abia vizionat, în interpretarea actorilor.

Câteva luni mai târziu, monarhia și-a pierdut puterea, iar revoluționarii cu abonament la teatru s-au întâlnit pe o nouă scenă. De data asta, era balconul primăriei. De la înălțimea lui au proclamat, printr-un guvern provizoriu, independența Belgiei față

de Olanda, care, ca forță de ocupație, era, în sens metaforic, la fel de nedorită ca aceea a spaniolilor la Neapole, cu ceva vreme înainte. Regele și-a pierdut prerogativele, dar belgienii l-au lăsat în viață, iar imaginea urmașului său de azi împodobește euromonedele belgiene. În acest fel, mentalitatea belgiană se situează undeva între cea franceză și cea germană: în vreme ce regele Prusiei a înăbușit revolta, francezii l-au ghilotinat după Revoluția din 1789 pe ultimul lor rege, Ludovic al XVI-lea – fără să stea prea mult pe gânduri.

IDEILE NU POT FI ÎMPUȘCATE

Pe lângă cele trăite de Fontane în timpul evenimentelor de la Berlin, numite și „zilele din martie", mulți alți germani au trecut și în alte regiuni ale Germaniei prin clipe de protest și tumult. Revoluționarii au redactat o constituție, care asigura dreptul de vot, și au fost aleși pentru prima oară și reprezentanți ai poporului; imaginea lor, adunați în Paulskirche din Frankfurt, ne face mereu să gândim: „Hei, arată aproape ca în Bundestag."

Și atunci, de ce nu a reușit? O cauză a fost credința lor absurdă, ori poate naivă, că regele ar putea fi de acord cu noile schimbări. Și iată cum germanii s-au împiedicat iarăși de gena cumințeniei. Implicarea regelui a fost un moment de slăbiciune. „Coroana porcină a revoluției, cu miros de dezmăț, și-o pot pune singuri pe frunte", se pare că ar fi spus Frederic, adăugând: „împotriva democraților, te poți bizui doar pe soldați!" încă o formulare care reflectă și astăzi cea mai neagră realitate, dacă ne gândim numai la Siria, Iran sau China. Pas cu pas, revoluția a fost neutralizată sau călcată în picioare. Și la Viena, la fel. Acolo, revoluționarul Hermann Jellinek a apucat să le mai strige torționarilor lui câteva cuvinte pe care nimeni nu ar trebui să le uite: „Ideile nu le poți împușca!"

Ideea de democrație și-a continuat cu adevărat existența în mințile oamenilor, însă germanii au ajuns din nou să pună la cale o revoluție abia în 1918, între timp mulțumindu-se cu alte hobby-uri: aclamarea regilor și, în rest, capul plecat sabia nu-l taie.

INVENTAREA CONDUCTORULUI

Războaiele țărănești nu au dus nicăieri, în 1848 a venit următoarea țeapă, după care germanilor le-a mers cam ca astăzi în China: din punct de vedere tehnologic, succes după succes, politic a domnit stagnarea, cu excepția impulsurilor venite din afară.

În 1835 a fost pus în funcțiune primul tren, de la Nürnberg la Fürth; o adevărată senzație! În sfârșit a fost inventat conductorul. Și nemuritorul lui refren: „Biletul, vă rog!" însă, odată cu instaurarea modernității, și în sufletul populației s-a instalat un sentiment modern: aversiunea față de tehnică și scepticismul general față de tot ceea ce era nou. Biserica a lansat avertismente împotriva „dragonului de foc", creștinii fiind invitați să se țină departe de „chinul diavolului", care te poartă drept în infern – spiritual vorbind, Biserica se afla așadar în continuare tot în Evul Mediu.

Alții se plângeau că linia ferată va întrerupe și va distruge circuitele din natură. Din câte se pare, încă din 1835 au apărut germenii ecologiștilor, iar oamenii de știință au avertizat că din cauza vitezei ridicate a trenului, de treizeci și șase de kilometri pe oră, călătorii vor suferi de depresie și anxietate. În timp ce astăzi lucrurile stau exact invers, viteza redusă a trenurilor induce depresie. În ianuarie, anul trecut, câțiva sinucigași au înghețat pe calea ferată până să apară un tren...

Deosebit de greu de pătruns au fost, la începuturile modernismului, obiecțiile scriitorului Moritz Gottlieb Saphir din Austria, care sugera că, odată cu inventarea căii ferate, lumea se va micșora, deoarece va exista posibilitatea să se ajungă foarte departe, mult mai repede. Corespondența prin poștă avea să dispară – la ce bun să scrii, dacă poți să ajungi cu ușurință înaintea scrisorii? Și romanele aveau să dispară, care pe atunci erau fără excepție „romantice" – de aici li se trage și numele – și cel mai adesea kitschoase.

Poveștile lor constau mai ales din lacrimi de despărțire, clevetea Saphir, iar dacă se va inaugura în curând o cale ferată între Leipzig și Hamburg, nici nu mai apucai să-ți iei rămas-bun, că te și întorceai

acasă. În plus, oamenii aveau să devină mult mai neatenți la drum, neglijând țările străbătute și pe locuitorii lor, mai prezicea scriitorul. În vremurile bune, din vechime, de dinaintea apariției trenului, o călătorie prin Europa dura trei ani, însă cât de curând când va fi întrebat de tatăl său dacă i-a plăcut în Olanda, fiul îi va răspunde: „Am ratat Olanda, m-a luat somnul."

Se prea poate ca Saphir să fi bănuit că vor veni timpurile unei tehnologii de transport ca Interrail-ul, unde circulă cu adevărat tineri care dorm cât durează traversarea unei țări, ca să economisească o noapte la hotel, și se urcă seara în tren la München, cu destinația Roma, și trec astfel prin Elveția fără să deschidă un ochi.

Dar cât de intense erau acele vremuri, petrecute mai ales pe drum, hoinărind fără griji. Nu este foarte sigur când au fost descoperite „vremurile bune, din vechime", însă conceptul a simbolizat întotdeauna o lume mai simplă și mai lucidă. Și așa au intrat germanii, poticnit, în secolul XX: cu nostalgia vremurilor bune, din vechime, dar entuziasmați de progres și de spiritul inventiv. Astfel, în epoca respectivă a fost produs, spre exemplu, cel dintâi pahar din carton, iar de atunci nu a mai trecut decât un fleac de o sută de ani până la *coffee to go* și marșul ei triumfal. O doamnă a inventat ștergătorul de parbriz în timp ce se afla într-un taxi și se grăbea să nu întârzie la o întâlnire, iar șoferul, pe o ploaie torențială, trebuia să coboare tot timpul ca să șteargă geamurile. Ea a conceput lamela din cauciuc rotită stânga-dreapta cu un buton, din interiorul mașinii, iar dispozitivul urmează același principiu și în ziua de azi, numai că acționarea este electrică.

Cea mai minunată invenție a fost înregistrată însă la Oficiul de Brevete din Berlin de către Georg Borries: un ceas deșteptător care sună doar dacă afară e vreme frumoasă.

L-aș fi cumpărat pe loc și, cum eu locuiesc la Hamburg, după un an aș fi fost convins că s-a stricat.

1643-1815

FRANCEZII LA MAXIM: GLAMOUROȘI, FURIOȘI, CURIOȘI

De la Napoleon am învățat să nu ne spălăm

„Istoria este minciuna asupra căreia s-a căzut de acord. "

NAPOLEON BONAPARTE

„Copiii la putere" este titlul unei îndrăgite melodii, care își exprimă speranța că toate ar merge mai bine dacă în locul adulților ar guverna copiii. În urma unor teste de comportament, psihologii au stabilit totuși că micuții ar fi capabili, fără ezitare, să lanseze rachete atomice ca să-și recupereze tricicleta confiscată, ba unii nu ar sta pe gânduri chiar și pentru o tabletă de ciocolată. Trăim însă cu o vagă speranță că ei vor fi, cumva, o categorie de oameni mai buni.

Franța a pus la încercare utopia acestei melodii încă de acum câteva sute de ani, atunci când Ludovic s-a suit pe tron la vârsta fragedă de patru ani. Ludovic a ajuns astăzi din nou un nume la modă, excentric sună doar urmat de „al paisprezecelea". Și s-a constatat că acest nume îi dă purtătorului lui o certă siguranță de sine. La creșă, o educatoare i-a spus unui mic Ludovic: „Deranjezi toată creșa dacă pui același CD cu basme la nesfârșit", iar replica lui a venit imediat: *La garderie? C'est moi!* Creșa? Sunt eu.

Odată ce puterea a fost preluată de un copil de patru ani, pentru Franța a început în 1643 un capitol de istorie de un succes fără egal: copilul s-a dovedit meritoriu. Acesta este și motivul pentru care Franța intră în atenția cărții de față abia acum, având în vedere că

perioada în care ea a marcat Europa este cuprinsă între marele hit „Copiii la putere" al lui Ludovic al XIV-lea, în 1643, și chixul „Waterloo" dat de Napoleon, în 1815.

Așa cum germanii s-au autodepășit în Epoca Modernă timpurie, la fel au făcut-o și francezii în perioada despre care vorbim.

Suveranii dinainte, precum Henric al IV-lea, au rămas în istorie cu lucruri mai mărunte, așa ca promisiunea „Fiecare țăran să aibă o găină în oală, duminica". O excepție în istoria Franței, până atunci, o reprezintă Carol cel Mare (748-814), cel care s-a împotrivit curentului medieval de a lăsa să se ducă totul de râpă. În timp ce cu toții dădeau uitării întreaga cunoaștere a Antichității, Carol i-a adunat în jurul său pe cei mai destoinici oameni ai vremii – un *think tank,* am zice acum – cu ajutorul cărora a asigurat imperiului francilor un avans considerabil în arte și științe. Imperiul s-a extins curând în toată Europa, reușind să îi supună până și pe bavarezi, ceea ce i-a adus multă simpatie din partea celorlalte triburi germanice; în cele din urmă, Carol a devenit și împărat roman. Însă tronul lui se afla la Aachen (Aix-la-Chapelle), ceea ce spune multe despre decăderea Imperiului Roman autentic, al cărui centru se afla, firesc, la Roma. De altfel, tronul lui poate fi în continuare vizitat la Aachen, un jilț modest, din marmură, destul de tare, în orice caz genul de mobilă pe care te poți așeza fără grijă și după două mii de ani.

Dar domnia lui Carol a fost doar un intermezzo. De-a lungul secolelor de istorie dinainte și în epoca postnapoleoneană, Franța s-a dezvoltat fără să facă excepție în corul celorlalți europeni. Doar în perioada lui Ludovic situația a fost radical diferită.

DREPT DE VOT DE LA 16 ANI? REGE DE LA 16 ANII

În primă instanță, Jules Mazarin s-a ocupat de treburile guvernamentale în numele lui Ludovic al XIV-lea, ceea ce cu siguranță a fost mai bine, în acest fel francezii fiind scutiți de Războiul nu-vreau-să-mănânc-griș, de Războiul ciocolatei și de cel al tricicletei.

În zilele noastre, ne gândim tot mai des dacă nu ar fi cazul să se poată vota începând cu 16 ani. Dar Ludovic a devenit autocrat la 16 ani.

Era considerat un tip elegant, chipeș și atletic, iar el se considera, la rândul lui, elegant, chipeș și atletic. Și imediat a aplicat asupra nobilimii presiunea produselor de firmă, astfel încât capetele înalte erau obligate să poarte doar anumite veșminte produse de anumiți croitori, pentru a atrage disprețul, având astfel accesul în rândul curtenilor hip.

Și în scurt timp Ludovic nu mai putea fi întâlnit decât pe la festivități. Știm bine cum se întâmplă asta dacă privim personalitățile actuale: oriunde pocnesc dopuri de șampanie, hop și ele. Însă, spre deosebire de ce se întâmplă acum, Palatul Versailles a fost terminat. Cine urmărea o favoare din partea regelui trebuia să fie invitat, să se înghesuie în față la recepții și la baluri și să râdă răsunător la toate glumele despotului – dar nu prea răsunător, regula cerea să găsești măsura potrivită. Nu strica niciun compliment la adresa picioarelor lui frumoase, Ludovic poza pentru toate picturile cu gambele la vedere. Uitați-vă odată cu atenție, nu există niciun tablou în care să nu îi fie reprezentate și picioarele.

Iar după ce reușeai în sfârșit să-ți croiești drum până în primele rânduri, puteai asista de aproape la scenele jucate de rege, din piesele scrise special pentru el de Moliere – adică alte aplauze, alte hohote de râs și alte laude. Minunat!

Și Nero își călcase teribil pe nervi supușii cu pretențiile sale de actorie. De altfel, toți conducătorii cu porniri artistice au fost mereu cei mai cumpliți tirani. Valabil și pentru zilele noastre.

Lupta pentru a-i capta permanent atenția lui Ludovic lua uneori aspecte grotești. Spre exemplu, una dintre metrese, când s-a simțit ușor intrată în umbră, i-a picurat în pahar o băutură magică, menită să-i trezească din nou pasiunea față de ea, băutură ce conținea sânge de liliac și lăbuțe uscate de cârtiță. Și într-adevăr, Ludovic a amețit imediat sub ochii ei, după primele înghițituri. Flacăra iubirii? Nu, mai curând doar greață.

După cum se știe, Ludovic era supranumit „Regele-Soare", și îi convenea de minune ca totul să se învârtă în jurul lui. Deși era

înconjurat de nenumărate femei frumoase, a preferat să ia de soție o prințesă spaniolă, pentru încheierea unei alianțe politice importante. În acea epocă se ținea seama de criterii inexistente pe portalurile matrimoniale moderne. În zilele noastre, persoanele interesate de o relație fac cu ușurință un portret-robot al partenerului dorit: culoarea părului și a ochilor, hobby-uri și, desigur, vârsta. Trăsături lipsind cu desăvârșire de pe lista persoanelor single din înalta societate a vremurilor lui Ludovic al XIV-lea, unde erau înlocuite de domenii aflate în proprietate, palate și, mai presus de orice, perspectiva unei succesiuni la tron.

Înclinația sa spre arte, femei frumoase și petreceri extravagante nu l-a împiedicat pe Ludovic să devină un tiran feroce. Mesajul lui Luther, potrivit căruia toată viața trebuie să fie o penitență, putea fi receptat de regele cel risipitor într-un singur fel: drept o provocare. În vreme ce în Germania Reforma atrăgea de partea ei tot mai mulți principi suverani, Ludovic al XIV-lea a înăbușit cu toată forța sobra mișcare protestantă – acei creștini alternativi, care îl enervau atât de tare, numiți în Franța hughenoți. *Une foi, une loi, un roi,* așa suna deviza conducătorului: O credință, o lege, un rege. O a doua credință era interzisă. Basta. Când Ludovic al XIV-lea și-a exprimat intenția de a impune catolicismul, a ordonat să fie incendiate toate bisericile protestante și a interzis emigrarea – dar hughenoții tot au luat-o din loc. Și erau mulți, un francez din zece nu a mai dorit și nici nu a mai putut să trăiască la el în țară. Printre alții, și cei din familia mea. Ținta lor a fost Brandenburg și, până în ziua de azi, se găsesc mulți Schnoy în cărțile de telefon de acolo. De ce tocmai Brandenburg? Regiunea avea încă de pe atunci o problemă care pare cât se poate de actuală: prea puțină populație. Astfel, principelui elector din Potsdam i-a venit ideea glorioasă de a-i invita pe hughenoți în ținutul său, ca să aducă în țară dezvoltare și cultură. Dar, ca orice imigranți, au venit săraci-lipiți, iar principele elector nu luase în calcul nici vestita lipsă de toleranță a locuitorilor din Brandenburg. Iar când adăposturile nou-veniților au început să ia foc, rând pe rând, pompierii erau împiedicați să intervină, iar gloata de localnici căsca gura, mulțumindu-se să strige: „Lasă-i să ardă pe francezi!"

De aceea majoritatea hughenoților au preferat probabil să se mute la Berlin, unde în scurt timp au ajuns să formeze o treime din populație. Printre ei, oameni faimoși, spre exemplu familia Fontane, al căror fiu, Theodor, avea să fie considerat cu bucurie un bun german, nu după mult timp.

Dacă Wolfgang Thierse[17] ar fi fost în acele vremuri locuitor al Berlinului, fără îndoială s-ar fi plâns că trebuie să se întâlnească la brutărie cu acei berlinezi venetici nedispuși să se adapteze, care cer croasant în loc de chifle. Și l-ar fi admonestat și pe brutarul dispus să le facă pe plac.

Cu toate că nu erau berlinezi autentici, hughenoții și-au pus o amprentă puternică asupra orașului, aducând cu ei, pe lângă obiceiuri și preferințe culinare, și o mulțime de cuvinte, care încetul cu încetul s-au germanizat, spre exemplu forsch *(avec force)*, plärren *(pleurer)* sau etepetete *(être peut-être)*. Înfiorătoarea cafea-surogat germană preparată de nevoie din cereale și cicoare, din cauza impozitelor mari impuse pentru boabele de cafea adevărată, li se părea dezgustătoare hughenoților, care o numeau cafea falsă *(mocca faux)*. Dezgustătoare li se părea și berlinezilor vechi, care au preluat expresia sub forma *muckefuck*.

Dar cei mai isteți hughenoți nu s-au oprit la Brandenburg sau la Berlin, ci în Olanda, care își deschisese și ea porțile în fața refugiaților, pricepându-se să-i integreze rapid. Cine își face prieteni din străini se va afla curând în cea mai bună companie.

Iar Regele-Soare și-a ieșit cu totul din fire din cauza acestei istorii. Oamenii lui se risipeau, pentru a susține economia țărilor vecine! Ce nerușinare! În același timp, Franța era din ce în ce mai slăbită în urma pierderii a zece la sută din populație. Asta este soarta despoților, să fie părăsiți. Prigonirea nemiloasă a protestanților din acele vremuri poate fi motivul pentru care francezii de astăzi sunt catolici în proporție de peste cincizeci la sută, și doar trei la sută protestanți. În timp ce în Germania există aproape treizeci la sută catolici și toți atâția protestanți.

În primă instanță, Ludovic al XIV-lea s-a priceput cât se poate de bine să transforme Franța în cea mai puternică economie a Europei, aplicând două concepte esențiale pentru acea epocă: absolutismul și mercantilismul.

Puterea lui Ludovic era în fapt absolută. Indiscutabil, nici regii care au domnit înaintea lui nu au admis un parlament, iar opoziția atât de enervantă avea să apară mult mai târziu. În plus, însă, Ludovic a lipsit de putere și restul nobilimii, conducătorii locali nu mai aveau niciun cuvânt de spus, iar el a preluat controlul asupra segmentului esențial, asigurându-și absolutismul.

Și astăzi mai există suverani absolutiști, ca regele Arabiei Saudite, cu care Germania, spre exemplu, încheie tratate de vânzare de tancuri, unul după altul. Mulți resping cu totul comerțul cu armament, iar armele ar trebui să fie livrate în țări cu o guvernare democratică legitimă – în treacăt fie zis. Să ne întoarcem însă la Ludovic.

Al doilea cuvânt-cheie este mercantilismul, un mecanism economic cu ajutorul căruia Franța a reușit să acumuleze mari bogății la vremea aceea. Ideea era să împânzești lumea cu mărfurile proprii, împiedicând deopotrivă, cu taxe vamale ridicate, intrarea produselor străine la tine în țară.

Mecanismul poate fi pus în aplicare cel mai ușor producând ceva după care lumea să se dea în vânt. Și asta a reușit Ludovic, în cea mai strălucită manieră. Când un castel trebuia să fie înzestrat la interior, fie în Rusia, Austria sau Prusia, era obligatoriu ca mobilierul și accesoriile vestimentare să fie comandate în Franța.

Un gen de politică protecționistă care a rămas în vigoare până la întemeierea Comunității Europene. Prilej pentru Kurt Tucholsky să clevetească de minune, în poezia sa „Europa", din 1932:

Pe Rin, se fac vinuri divine,
dar în Anglia niciunul să intre nu convine -
Buy British!

La Viena sunt torte și prăjituri cerești,
în Suedia, nicicum nu le găsești –

Köp svenska varor!

În Italia portocalele să putrezească,
agricultura germană trebuie să crească!
Germani, cumpărați lămâi germane!

Și pe fiecare kilometru pătrat de spațiu
visul național fiecare și-l visează cu sațiu,
se aude a vântului printre copaci șoptire...
spațiile sunt doar o amăgire.

Ludovic al XIV-lea a fost la putere vreme de șaptezeci și doi de ani, până la moartea sa, în 1715, ceea ce ar mai putea egala doar Queen Elizabeth a II-a în Marea Britanie. Iar regele cel arogant a reușit să-și anexeze și colonii. Dacă vi se întâmplă să vă aflați în sudul Statelor Unite, în Louisiana, considerând că sunteți pe urmele americanilor, vă înșelați! Sunteți pe urmele francezilor. La fel ca și Canada, și acest stat colțuros, botezat în onoarea lui Ludovic, a fost una dintre coloniile Franței.

În ultima perioadă a vieții sale, se pare că Ludovic ajunsese să miroasă cumplit, nu numai din cauza prostului obicei de a nu se spăla, ci și a medicilor săi personali, care reușiseră să îl convingă să își scoată toți dinții, susținând că dantura ar fi un focar de infecție. După dureroasa operație, regele nu a mai putut să mestece și, drept urmare, nici să digere. Scotea zgomote insuportabile prin toate orificiile, iar veșmintele lui erau permanent murdare de mâncare și băutură. Și, în cele din urmă, tocmai el, care fusese atât de mândru de picioarele sale frumoase, a murit de cangrenă la picior.

INDIGNAȚI-VĂ!

Așa cum în Prusia mai mulți regi au purtat numele de Frederic, în Franța a fost preferat Ludovic, ceea ce nu i-a servit la nimic celui de-al șaisprezecelea și ultim Ludovic, decapitat în 1793.

Înaintea sfârșitului său marțial, s-a petrecut cea mai mare și mai spectaculoasă revoluție, a cărei dată trebuie să o învețe pe dinafară orice școlar: 1789. Dacă acest Ludovic ar fi ținut seama de vechiul și bunul program de bunăstare gândit de Henric al IV-lea, care prevedea o găină pe săptămână în oala fiecărui țăran, cu siguranță nu ar fi pățit nimic. Dar situația aprovizionării s-a deteriorat la Paris – iar dacă francezii se pricep cu adevărat la ceva, atunci se pricep să se indigneze. Și pe bună dreptate: înaintea Revoluției Franceze, două procente din totalul populației dispuneau de șaptezeci și cinci la sută din fondul funciar, în Germania de astăzi, persoanele aflate în top 10 pe listele bogaților au mai multă avere decât jumătate din populație. Dar germanilor le vine greu să se indigneze.

În schimb, francezii au făcut o treabă nemaipomenită. Dacă ar mai fi avut puțină răbdare cu revoluția lor, ar fi aflat de la Oscar Wilde că „revoluția reprezintă străduința încununată de succes de a scăpa de o guvernare proastă și de a instala una și mai proastă". Prin urmare, au făcut această constatare pe pielea lor. Deși totul a început sub cele mai bune auspicii. Filozofii Rousseau și Montesquieu au creat un nou model al lumii, de o consecvență ireproșabilă, în care toți oamenii erau considerați egali între ei, având, evident, aceleași drepturi. Trebuia ca puterile în stat să fie separate și supuse controlului reciproc. Suna mai mult decât convingător.

Însă după înlăturarea lui Ludovic, la putere a venit filozoful și politicianul Robespierre, urmat de iacobinii săi: noul regim de teroare din Franța a adoptat denumirea de „Comitet al Salvării Publice", titulatură perfidă, care, prin sensul ei ambiguu, ar fi putut la fel de bine să fie inventată de George Orwell. Căci rolul lui principal nu a fost împărțirea de beneficii sociale, ci înlăturarea tuturor celor care stăteau în calea revoluției. Pare să fie o lege a naturii ca orice revoluție să-și sacrifice în primul rând copiii, și asta întotdeauna. Dar omenirea nu se ferește să încerce din nou.

Se prea poate ca și Karl Marx să fi avut o bănuială când a venit rândul scrierilor lui să poată declanșa următoarea revoltă, și să avertizeze: „Până acum, revoluțiile au demonstrat un singur lucru, și anume că multe se pot schimba, numai omul nu."

DE LA SUBLIM LA RIDICOL

„Niciun bodyguard de-al meu nu are voie să fie mai înalt de 1,65 metri." Ordinul nu a fost emis de Napoleon, care ar fi dispus și de mijloacele necesare pentru a împiedica împrăștierea unei atât de mărunte știri despre o atât de măruntă persoană, în adevăratul înțeles al cuvântului, ci de președintele francez Nicolas Sarkozy. Ceea ce l-a expus unor comentarii malițioase din partea presei libere. Acum, bodyguarzii scunzi sunt la fel de greu de găsit ca baschetbaliștii scunzi, dar asta nu-l interesa câtuși de puțin pe președinte, programul său sunând astfel: Eu! Eu! Eu!

Asta și avea în comun cu Napoleon, strateg care își dovedise valoarea în diversele campanii ale armatelor franceze, venit la putere în 1799 în urma unei lovituri de stat. După haosul revoluției, francezii s-au grăbit să-l îmbrățișeze ca pe un izbăvitor, capabil să le redea în sfârșit securitatea!

Dar Napoleon, după ce și-a atribuit și coroana imperială, nu a mai lăsat nimic la voia întâmplării, respingând de la bun început până și ideea de desfășurare a ceremoniilor în aer liber. Cum, și s-ar fi întâmplat să plouă? De la sublim la ridicol nu este decât un mic pas, considera el. Ceea ce s-a adeverit și de curând, cu prilejul sărbătoririi celor șaizeci de ani de la încoronarea reginei britanice, ceremonie desfășurată ore întregi sub o ploaie torențială, după care Philip, prințul consort, a trebuit să facă față unei infecții a vezicii urinare, spre îngrijorarea tuturor.

Din fericire, Napoleon a fost unul dintre acei despoți care au contribuit și la dezvoltarea societății. Prin codul civil napoleonean erau garantate libertatea, egalitatea în fața legii – adică revendicări ale revoluționarilor – și abolirea obligației de a face parte dintr-o breaslă. Germanii nu au realizat atâta lucru nici măcar în democrație: cine vrea să devină medic, spre exemplu, trebuie vrând-nevrând să devină și membru al unic existentei Camere a Medicilor. În afară de asta, Napoleon a impus și o reformă administrativă.

Napoleon a avut ambiții enorme în politica externă: în urma campaniilor sale, și-a extins dominația asupra unor regiuni întinse

din Europa. Prin cotropirea, printre altele, a unei mulțimi de mici state germane, și-a asigurat recunoașterea contribuției lui la unificarea germană.

Dar așa cum s-a întâmplat cu nenumărați alți comandanți militari, și înaintea lui și după, șirul victoriilor avea să ia sfârșit la un moment dat: în încercarea sa de a cuceri

Rusia și de a ajunge până la Moscova pe jos, a trebuit să constate că orașul era afurisit de departe și, mai rău decât atât, că, ajuns acolo, nu l-a întâmpinat nimeni. Rușii se retrăseseră și așteptau intervenția unui aliat cu puteri supraomenești.

MOSCOVA, ADRESĂ NECUNOSCUTĂ

Așteptarea rușilor nu a fost zadarnică. Napoleon a fost luat prin surprindere exact când întorcea spatele Moscovei, în 1812, de aliatul mult-așteptat: iarna. „Puneți-vă căciula, e frig afară", așa le spun mamele copiilor lor, de când lumea.

Și Napoleon a avut o mamă, dar asta nu i-a ajutat la nimic, armata sa era total nepregătită pentru iarnă, cu atât mai puțin pentru o iarnă rusească. Și mai mult decât atât, în acțiunea lor de retragere rușii își luaseră cu ei toate proviziile și distruseseră și recoltele de pe câmp. Lipsite de hrană și slăbite de ger, trupele lui Napoleon nu au mai putut ieși victorioase din bătăliile care au urmat, campania din Rusia fiind începutul declinului lui Napoleon.

Uluitor, dar și germanii, sub comanda următorului tiran îndărătnic, în 1941, au pornit din nou spre Moscova, tot în echipament de vară. Printre ei, cu grad de ofițer, fostul președinte federal Richard von Weizsäcker, care evocă în memoriile sale comunicatul Comandamentului Suprem, în care se afirma: „În decembrie, am fost luați prin surprindere de venirea iernii."

Iarna trecută, când trenul în care mă aflam a rămas înzăpezit pentru că mai-marii de la căile ferate nu luaseră în calcul venirea iernii, m-am întrebat dacă există cu adevărat cineva care să fi învățat vreodată ceva din istorie și sunt convins că ar fi bine ca la căile ferate să fie angajat un istoric, cu obligația de a le aduce aminte vara că

există și iarnă și că, mai presus de toate, istoria se repetă! Suficient, însă, am sentimentul că am vorbit mult prea mult despre război.

Istoricii neserioși susțin cu tărie că Napoleon ar fi pornit anumite campanii doar ca să se sustragă de la treburile din gospodărie. Cât a fost împreună cu frumoasa Josephine, ea l-a jucat cum a vrut. Altfel, de la el ne-a rămas celebra declarație de macho: „Noi, europenii [...] am stricat totul, purtându-ne prea frumos cu femeile. Am fost atât de stupizi, încât le-am făcut aproape egalele noastre. Orientalii au mai multă minte și sunt mult mai drepți, considerând femeile proprietatea exclusivă a bărbatului pentru că, într-adevăr, natura le-a lăsat să ne fie sclave. Doar pe seama slăbiciunilor noastre au putut ridica pretenția de a deveni stăpâne."

În realitate, nici Napoleon nu a fost întotdeauna stăpân pe situație. Sigur, ceea ce între bărbați nici nu are atâta importanță. Și cu atât mai puțin în afara casei, în cele mai neînsemnate situații. Se povestește că odată, fiind lătrat de un șoricar, calul său s-a speriat, iar împăratul a început să tragă orbește în jur, fără să fie capabil să nimerească nici măcar bietul cățel. E bine de știut cui aparține puterea.

Dar acasă? Natura le-a lăsat poate pe femei ceva mai plăpânde decât bărbații (excepții de ambele feluri confirmă, ca de obicei, regula). Dar deosebit de pricepute în restabilirea echilibrului, capabile să își domine partenerii. Dacă ar fi să dăm crezare surselor, la fel i s-a întâmplat și lui Napoleon. El, care a cucerit atâtea teritorii, care a băgat spaima în întreaga Europă, a fost întotdeauna sub papucul Josephinei lui: „Foarte bine, ai îngenuncheat tu Austria și Germania, dar tot îți put picioarele." Sau „Să faci bine să îți cureți biroul! Și să îți pui ordine în lucrurile pe care ți le arunci peste tot!" Nici nu-i de mirare că Napoleon se ferea cât îi stătea în puteri din calea unor asemenea tirade, preferând să o pornească tot mai des în campaniile sale de cotropire, ocazii cu care scăpa și de spălat. Nimic mai simplu, după ce ai terminat de mâncat, dai foc la casă și îți vezi de drum.

Napoleon a avut un sfârșit lipsit de glorie: a fost exilat pe Insula Sf. Elena. Noii cârmuitori doreau să fie siguri că tenacele francez nu se

va mai amesteca în desfășurarea niciunui eveniment politic. În încercările germanilor de eliberare de sub ocupanții francezi, a luat naștere un fenomen dezastruos – dușmănia franco-germană, din fericire înlocuită mai nou automat, în conștiința noastră, de formula prietenia franco-germană. Dușmănia a stăruit mult și mai are uneori ecouri și astăzi, în ciuda jurământului de „Prietenie pe veci!"

Când merg la petreceri la Paris, însoțit de prietena mea Valerie, și ea mă prezintă: *Bon soir. C'est mon ami, Sebastian. Il est allemand,* sunt întâmpinat, chiar și acum, cu priviri sceptice. Și adesea mi se pune întrebarea: Ce a făcut bunicul tău atunci, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial?

Este unul din momentele în care mă bucur că am studiat istoria. Am același răspuns, de fiecare dată: „Bunicul meu? Ah, a fost și el angajat în construirea unei Europe fără granițe."

La fel și Napoleon, în felul său.

CE LE DATORÀM FRANCEZILOR

Franja!
Paul Bocuse
Crème brûlée
Liberté
Cuisses de Grenouille – picioare de broască Debussy
TGV
Citroën DS
Les intouchables (Invincibilii)
Ordralfabétix çi Abraracourcix
Jean Renoîn rolul lui „Léon, le professionel'
Concorde
Édith Piaf
Tour de France
R4
Paris, Paris, Paris
Lino Ventura
Palatul Versailles
separarea puterilor
Filmul meu preferat: *La Gifle (Palma)*
Codul Civil
Jacques Brel
Citroën CV- „rața“
Fraternité
Charles Aznavour
Voltaire
Chanel No. 5
Montesquieu
Champagne
Louis de Funès
Égalité
Sartre & Beauvoir

Din 7000 î. Hr. până azi

GUEST STAR PE SCENA EUROPEANĂ: BRITANICII

Când saxonii se iau de mână cu anglii

„Englezii sunt cel mai diplomat popor din lume. Cine altcineva ar fi în stare să-ți ofere o asemenea cafea cu un zâmbet atât de prietenos?"

BOB HOPE

Scriu aceste rânduri din largul coastelor britanice, în drum spre Edinburgh. Europa ar fi putut odată să devină engleză, însă între timp Anglia este cea care se europenizează; și nicăieri nu se vede mai bine decât la bordul unei nave a renumitei Linii Cunard: *Queen Mary, Queen Victoria* sau, ca acum, pe *Queen Elizabeth.* Sunt mândria Marii Britanii, dar se știe bine că la ei în țară nu mai există niciun șantier naval capabil să construiască pacheboturi de un asemenea calibru. Motiv pentru care au fost toate trei făcute într-o țară care nu îți vine în mod normal prima în minte gândindu-te la șantiere navale competitive, remarcabile: Italia. Însă în momentul în care inginerii și sudorii italieni aproape își terminaseră capodopera și nu le mai rămăsese decât să monteze cafetierele lor de calitate incomparabilă, britanicii le-au spus „Stop!" și au preluat comanda. Din această cauză, găsești la bord – cum să mă exprim cât mai politicos cu putință? – un ceai foarte bun! Britanicii sunt de neînvins în acest domeniu, reușind să pregătească și ceai cu gust de „cafea". Trebuie să mă stăpânesc puțin. După ce în volumul meu *Smørrebrød in Napoli* am descris viața pe nava *MS Europa,* mi-au fost interzise alte sesiuni de lectură publică la bordul acesteia. De aceea aș prefera să nu mă

pun rău și cu Linia Cunard. Prin urmare, voi aduce în discuție doar părțile bune. Cafeaua englezească prezintă un avantaj unic: cunosc multă lume care nu mai bea cafea după o anumită oră, ca să mai poată dormi. În această privință, cafeaua englezească e perfectă, se poate bea chiar înainte de culcare, asigurând imediat un somn plăcut, fără nicio greutate.

Cunard se poate lăuda cu cel mai înalt grad de siguranță din lume oferit pasagerilor săi din 1913 încoace, ceea ce inspiră tot respectul. De ce-ar începe statisticile cu un an mai devreme, când soarta călătorilor de pe *Titanic* ar da toate cifrele peste cap?

Când am ajuns cu nava reginei la Cork, în sudul Irlandei, am acostat chiar la cheiul în care acostase și *Titanicul* în 1912 – exact în locul de unde atâția oameni care visau la o viață mai bună în State s-au urcat la bordul impresionantei structuri de oțel, înainte de a porni în ultima lor călătorie.

INSULA DE VIS

Britanicilor le place să se laude că nu au fost niciodată înfrânți la ei pe insulă. Și, într-adevăr, nici Hitler, și nici Napoleon, înaintea lui, nu s-au încumetat să le calce pământul. Dar în volumul de față avem în vedere o perioadă cu totul diferită, în fața căreia pretenția arogantă a britanicilor nu mai are nicio susținere: la vremea lor, vechii romani au ocupat tot spațiul britanic, până la granița scoțiană, pe unde apoi au trecut vikingii, normanzii și chiar și anglii și saxonii din Germania, de la care Anglia și-a luat limba și numele. Britanicii de astăzi sunt, fără excepție, urmași ai unor invadatori și migratori, în vreme ce populația de baștină a dispărut, dizolvată din punct de vedere genetic în cocteilul tuturor veneticilor. Judecând strict, din această cauză nu mai există nici „englezul original", nici germanul, indianul sau vreun alt fel de original.

Primii oameni și-au făcut simțită prezența pe continentul african, au trăit pe cursul superior al Nilului, în Ethiopia sau în Africa de Sud – informațiile diferă, în funcție de unde este dezgropat cel mai recent „cel mai vechi schelet al tuturor timpurilor".

Și nici nu este de mirare că rasa umană s-a înmulțit tocmai în aceste regiuni. Clima este agreabilă, vegetația abundentă. Suficient ca bunul Dumnezeu să pună compostul la soare, ca a doua zi de dimineață să poată saluta noi creaturi. Dintre care una am fost chiar noi. Rămășițele stră-stră-stră-străbunicilor noștri au fost descoperite în apropierea unei cascade. Ne putem imagina că, în lipsa unor tovarăși cu care să poată discuta, primul om se relaxa pe mal și apoi trăgea un pui de somn. Așa se face că nici nu a băgat de seamă turma de elefanți care venea spre el, pentru ca apoi să îl calce în picioare și să îl afunde în nămol, atât de adânc, încât osemintele lui au fost recuperate abia de curând.

Mobilitatea și flexibilitatea au avut mare importanță încă de la începuturile istoriei omenirii. Copiii primilor oameni își părăseau așezările foarte devreme și o porneau la drum departe, cât mai departe. Dar va rămâne mereu o mare enigmă în istoria mondială de ce o parte dintre acei hoinari, după ce au apucat să vadă Nilul și Grecia și Italia, și-au continuat drumul de bunăvoie până sus, în frigul din Anglia.

Dar indiferent ce i-a mânat într-acolo, cum au traversat marea fără să se ude pe picioare? Eurotunelul s-a inaugurat abia în 1994. Să fi călătorit oamenii timpurii spre Anglia cu barca?

Presupunerea este contrazisă de la bun început de argumentul că, imediat după acostare, britanicii ar fi trebuit să uite tot ce știau despre meșteșugul construirii de bărci, având în vedere că din momentul în care au fost întemeiate primele așezări a durat o veșnicie până la apariția primelor lor ambarcațiuni. S-au impus grație inteligenței și forței lor inventive tot atât de puțin ca germanii. Nu, la navigat nu se pricepeau. Asta știau ceilalți. Normanzii, vikingii, adică toți cei care au prădat insula.

Și cine a descoperit navigația? Nu, de data asta nu e vorba de elvețieni, ci de sumerieni. La ei s-au găsit nu doar nave vechi de mii de ani, ci chiar și documente de însoțire, indicând utilizarea comercială a vaselor. Grație scrierii cuneiforme pe tăblițe de argilă s-au păstrat până în ziua de azi aceste acte de transport naval. Foarte bine, mai ales dacă intenționează cineva să verifice cum s-au plătit impozitele. Frahturi, asta n-au avut niciodată vikingii pe bărcile lor

lungi. Iar britanicii, nici una, nici cealaltă. Atunci, cum au ajuns pe insulă? Înot?

DIN FRANȚA ÎN ANGLIA, PER PEDES

Răspunsul este uluitor: până în urmă cu șapte mii de ani, era simplu să străbați distanța dintre Franța și Tamisa pe jos, Britania era legată de uscat, fiind o peninsulă a continentului. Pe aici au sosit și cei dintâi imigranți primitivi. Iar când au constatat că pe acel tărâm era foarte rece, foarte umed și un curent cumplit, a fost prea târziu ca să mai poată face cale întoarsă.

La sfârșitul glaciațiunii, nivelul mării a crescut, iar Anglia a devenit ceea ce este și astăzi, adică o insulă. Nu mai aveau nicio șansă să se refugieze, cu excepția celor care au fost luați prizonieri de război pe navele invadatorilor, care se înghesuiau care să pună primul mâna pe clanță. Dar despre ce vorbesc eu aici, până la clanță avea să mai treacă multă vreme, iar britanicii mai așteaptă și în ziua de azi fereastra prin care să nu-i tragă curentul.

În rest, toți insularii au rămas prizonieri în acest Alcatraz antic, cu clima lui ostilă care a favorizat apariția multor forme de comportament deosebit de neprietenoase.

CÂTEVA PIETRE

Să ne imaginăm că în Italia nu ar exista siturile antice lăsate de localnici, care atrag vizitatori din întreaga lume, ci doar urmele turiștilor. După câțiva ani nu ar mai rămâne nimic, gunoiul ar pieri fără urmă, poate doar câte o cutie de cola ar mai scoate capul din loc în loc, în timp ce și lanțul hotelier Etap[18] va fi dispărut în țărână, cu viteză mai mare decât cea cu care a fost construit.

Pe insulele britanice însă, lucrurile s-au petrecut exact invers: turiștii au înălțat edificiile care atrag și astăzi vizitatorii, în schimb localnicii nu au fost în stare de nimic. Stonehenge, marele cerc din lespezi masive, de câte patru tone fiecare, așezate, nu se știe cum,

peste alte lespezi, constituie și astăzi un mare mister. O vreme, a circulat teoria că germanii ar fi fost cei care au înălțat acel sanctuar – ce umilință pentru istoricii naționali britanici! Unul dintre cele mai importante situri, cu rol fondator de identitate, construit cel mai probabil de străini, ba mai rău: chiar de germani! Oricum, străini. Și se știu foarte puține lucruri despre vestigiile din sud-vestul Angliei. Să fi fost Stonehenge destinat unui cult al soarelui? Sau unor cercetări astronomice?

O presupunere mai degrabă absurdă, câtă vreme în Anglia soarele nu se vede aproape niciodată. Iar dacă se întâmplă să apară, astronomii trebuie să fie cât se poate de rapizi, până la venirea următoarelor hoarde de nori.

În Anglia, amestecul de maniere subțiri și huliganism gros are capacitatea de a fascina orice turist. Vara trecută, am fost martor și pot să depun mărturie despre renumitele cozi din stațiile de transport în comun britanice. Mă aflam la periferia Birminghamului și voiam să iau autobuzul spre centru, dar nu eram sigur dacă mergea cu adevărat într-acolo.

La fel ca în Germania, călătorii așteptau îngrămădiți lângă bordură, dar după ce m-am urcat și m-am oprit în dreptul șoferului ca să-l întreb dacă mergea în direcția dorită de mine și după ce am stabilit, la finalul unei conversații oarecum complicate, că nu era cum aș fi vrut eu și prin urmare trebuia să cobor, am constatat că nimeni nu se strecurase pe lângă mine, ci cu toții așteptaseră cu răbdare să îmi termin discuția cu șoferul, deși ar fi avut loc să treacă prin spatele meu, oricum cei mai mulți fiind posesori de abonamente.

O politețe pe cale de dispariție. În Germania, dacă te apuci să comanzi în vagonul-restaurant cu formula: „îmi cer scuze, aș vrea o cafea, vă rog", vei rămâne în amintirea chelnerilor drept cel mai politicos client al lunii. Merită să încercați!

În călătoriile mele, asist adesea la modul tipic de a da o comandă. Doar chelnerul respectă eticheta, întrebând: „Buna ziua, cu ce vă pot servi?" „Cafea", vine răspunsul. „Cu lapte și zahăr?" „Da." Și privirile

se îndreaptă din nou ursuz, pe fereastră. Nici „vă rog", nici „mulțumesc". Doar mai târziu: „Nota!"

Formula *wenn's recht ist* s-a mai păstrat în Austria, ca și *s'il vous plaît* în Franța. In Germania se traduce simplu prin *poftiți,* deși înseamnă, de fapt, *dacă vă face plăcere.*

Britanicii obișnuiesc să salute și în locuri total neașteptate, printre altele și atunci când intră într-un bazin de înot. Și atunci când se așează, în tren, îi spun *hallo* vecinului. În timp ce în alte țări, în vagoanele fără compartimente, nu se miră nimeni dacă alături se trântește un hun, fără să salute, cu chebapul în mână. Iar după ce l-a hăpăit din câteva înghițituri, plescăind, se descalță mulțumit și uneori își mai scoate și ciorapii. Barbarii sunt întotdeauna capabili să surprindă. Iar popoarele civilizate se complac și azi să confunde naturalețea cu barbaria.

Bunele maniere în Anglia privesc întotdeauna și spre ținută. Codul vestimentar pentru angajați, la Londra, spre exemplu, este foarte strict. Iată de ce nu-i de mirare că străzile sunt pline de purtători de costume și cravate, în zilele de lucru. Ceea ce frapează este că, spre deosebire de ceilalți europeni, britanicii nu cunosc cravatele „vesele", însă aceiași businessmeni impecabili se năpustesc direct în primul pub, de cum începe weekendul – dar cel puțin când se întorc acasă, în patru labe, sunt la fel de eleganți.

Dacă în Germania o persoană aflată într-un post de conducere ar ieși cu subalternii săi în fiecare seară, după program, ca să bea până cad sub masă, autoritatea sa ar avea de suferit. În timp ce în Marea Britanie are darul de a-i crește prestigiul de conducător.

Dar printre britanici există și o mulțime de barbari, în comparație cu care și cei mai neciopliți germani par de-a dreptul eleganți. Ne referim aici la huliganii englezi. Ca și cum, ca să devii conștient de manierele înalte, ai avea nevoie de un revers, de o compensație. Este preferabil să cunoaștem ambele fețe ale monedei, ca să-i putem înțelege mai bine pe englezi – bineînțeles, fără ca rumeni să aibă de suferit.

BLIND DATE & PHOTOSHOP

Britanicii s-au plasat îndelung la coada clasamentului ligii europene de istorie, însă mai târziu i-au depășit pe toți ceilalți, au fondat cel mai mare imperiu colonial de pe pământ, având în centru o insulă ajunsă la un grad înalt de dezvoltare, plină de fabrici, cu cele mai multe linii de cale ferată și telefonice. Dar până la acel moment, trebuie să cauți intens ca să găsești un semn al spiritului lor inventiv.

Nu mică mi-a fost uimirea să descopăr că *blind date* era cunoscută încă din Evul Mediu englez. Astfel, regele englez Henric al VIII-lea a semnat un contract prenupțial cu Anne de Cleves, fără să o fi întâlnit. I s-a arătat doar o reprezentare a ei, un tablou făcut de pictorul Hans Holbein. Ce nu știa Henric: Holbein recursese la prelucrarea imaginii, cu câteva secole înainte de apariția Photoshop-ului.

Artistul îi retușase toate defectele și îi subliniase sex-appealul în asemenea măsură, încât Henric al VIII-lea s-a îndrăgostit nebunește de Anne, doar văzând-o în tablou, și a semnat contractul prenupțial fără să stea pe gânduri. Altfel spus, în esență s-a comportat exact ca toți cei care-și imaginează că fotografiile fermecătoare de pe portalurile de *online dating* ar avea vreo legătură cu realitatea.

Cu prilejul primului rendez-vous, Henric a revenit cu picioarele pe pământ. Se pare că Anne nu era nici pe departe atât de atrăgătoare cum își imaginase. Ce mai putea să facă? Mariajul era contractat. Nicio problemă, îl va anula, pe motiv că nu se întâmplase nimic între ei și prin urmare mariajul rămăsese neconsumat. Nici nu era primul divorț al lui Henric, bărbat intrat în legendă pentru consumul ridicat de femei, cu un palmares de nu mai puțin de șase neveste – scor care îi pune în umbră până și pe politicienii contemporani.

Cea mai importantă datorie a unei regine era să-i dăruiască soțului său un urmaș la tron. Dar Caterina de Aragon, prima soție, i-a adus pe lume doar o fiică nostimă, Mary. Henric a fost cuprins de teama că va rămâne fără moștenitor și a vrut să divorțeze, dar papa a refuzat să consimtă. Și atunci, cum poți să procedezi, ca rege, într-o asemenea situație? Părăsești rapid Biserica, trăgând toată țara după tine, și îți întemeiezi propria ta Biserică. Biserica Anglicană.

Nu-i așa că nu ai pic de putere, ca rege? Potrivit legendei, Henric ordonase să fie nivelat un munte întreg, nevrând să fie privit de sus cu prilejul unei întâlniri cu un alt suveran.

Cea de-a doua soție, Anne Boleyn, i-a mai pus în brațe o fiică, pe micuța Elisabeta – câtă impertinență! Oare nu știa că-și dorește băiat? Cum de greșise din nou? Următoarea la rând. Ca să poată anula cât mai rapid căsătoria cu Anne, Henric a acuzat-o că i-ar fi fost de cinci ori infidelă. Și a decapitat-o fără întârziere.

Cea de-a treia soție, Jane Seymour, a adus în sfârșit pe lume un Eduard, iar Henric a fost *happy;* apoi, mama lui Eduard a murit, iar Henric a rămas părinte unic. Un statut cât se poate de modern pentru Evul Mediu.

Cea de-a patra soție, Anne de Cleves, a avut parte de o căsnicie care a fost desfăcută de cum a fost încheiată, după cum am spus deja, pentru că Henric a găsit-o urâtă. La o conversație mai putea face față, dar era total insuficient. Acum, nici Henric nu era vreo frumusețe, odată cu înaintarea în vârstă se îngrășase și devenise coleric. Și puțea, un adevărat huligan lăfăit pe tron, ale cărui fapte sângeroase prefer să le trec sub tăcere, din curtoazie.

După ce-și omorâse cea de a doua soție, fidelă și acuzată de repetată infidelitate, lui Henric i-a venit cu atât mai ușor în cazul celei de-a cincea regine, Catherine Howard, care își îngăduise cu adevărat să își înșele insuportabilul rege cu un valet cochet. Abia cea de-a șasea soție, Catherine Parr, a reușit să îi supraviețuiască lui Henric.

NIVEL DE ÎNGRIJIRE GRADUL III

Cum de a reușit? S-a îngrijit de el. Multe femei se străduiesc să aibă un soț îngrijit – în cele din urmă ajungem tot la nivelul de îngrijire gradul III, poate în cazul lui Henric al VIII lea a fost gradul VIII. Ținând seama de anvergura acestei telenovele medievale, mare păcat că pe vremea aceea încă nu apărea revista britanică *The Sun,* jurnaliștii de la tabloide s-ar fi dat în vânt după asemenea *story.*

Ca să păstrăm socoteala mariajelor lui Henric, ne putem servi de procedeul mnemotehnic al elevilor britanici, la lecțiile de istorie: „decapitat" se spune în engleză *beheaded,* iar micuții recită: *Divorced, beheaded, died – divorced, beheaded, survived!* (divorțată, decapitată, decedată – divorțată, decapitată, supraviețuitoare).

Să mai spunem că ambele fiice pe care Henric le-a considerat total inutile au fost, după fratele lor Eduard, regine britanice vreme de mulți ani. Așa-i jocul naturii, oamenii nedoriți și subapreciați adesea ajung să își facă un nume. Valabil atât pentru Elisabeta, cât și pentru întreaga Anglie: sub domnia ei, excentricii locuitori ai insulei au reușit să devină ceea ce considerăm, până astăzi, cu un murmur de recunoaștere, o putere mondială.

Pentru a-și construi o flotă, atât de necesară, britanicii și-au tăiat toți copacii de pe insulă. Și încă din anul 1689, au mai reușit o victorie pentru care est-germanii au fost siliți să lupte din nou, trei sute de ani mai târziu: au adoptat Bill of Rights, cod al drepturilor fundamentale care prevedea un parlament liber, impunându-se astfel față de o autoritate până atunci atotputernică. Francezilor le-a mai luat o sută de ani, iar germanii cei cuminți au fost și mai lenți și au reușit să își instaureze cel dintâi parlament autentic abia peste mai bine de două secole (1918).

În privința anilor, facem aici o excepție, deoarece '89 rămâne mereu corect, indiferent de secol. La '89 s-au petrecut mereu evenimente dramatice: la 1789 francezii au pornit revoluția lor și, în afară de asta, Alexander Mackenzie a descoperit Mackenzie River în Canada. Ce coincidență. Nimic mai convenabil decât să ajungi primul, înaintea oricărui alt turist: un munte sau cel puțin o apă îți va purta numele. Ceva tot mai greu de realizat în zilele noastre, doar să ai norocul să descoperi un pisc de șase mii de metri în Mecklenburg – Pomerania Inferioară. Mai rămâne și 1889, ei! Inaugurarea Turnului Eiffel. Suficient, în așa companie?

În 1989, gorunul a fost declarat „arborele anului" în Germania, dar ce a urmat se știe. Pun pariu că sunteți singurul participant la un party capabil să ia fața tuturor celorlalți, cu gorunul, la un concurs pe tema 1989. Din păcate, bietul copac a căzut în depresie. I s-a

explicat limpede, „Va fi anul gloriei tale! Totul va gravita doar în jurul tău!" – după care est-germanii i-au luat fața.

Vai, era să uit ceva important: în 1789 s-a mai petrecut un eveniment. Bill of Rights din 1689 al englezilor s-a întors din America împotriva lor, ca un bumerang. Parlament cu drepturi? OK, poate că britanicii apucaseră, între timp, să se obișnuiască cu ideea, dar nu și în ceea ce privea coloniile lor!

Cum în această carte este vorba despre cine a marcat Europa pe termen lung, nu putem să nu fim impresionați de britanici și de imperiul lor global. America de Nord, India, regiuni întinse din Africa, Australia și o grămadă de insule, da, cu adevărat un imperiu global. Dar spre deosebire de greci, romani, francezi, nu a existat niciodată un imperiu britanic care să fi supus continentul. Până și afurisiților de germani le-a ieșit figura, o dată. Deși, în orice caz, tot britanicilor li se cuvine iarăși mult respect pentru că au pus capăt acestei sinistre Europe a lui Hitler, chiar și dacă a fost nevoie să se alieze cu alții: încă înainte ca americanii să sară și ei în barcă, pe Canalul Mânecii, și rușii să intre și ei în horă, a fost o vreme în care Marea Britanie s-a apărat și a bătut cu pumnul în masă de una singură, ca singură democrație liberă și, spre deosebire de Franța, neînvinsă.

ECHIPA HOBBES-LOCKE LUMINEAZĂ

În schimb mai mulți britanici au marcat intens dezvoltarea europeană, prin contribuția individuală. Cei doi filozofi, Thomas Hobbes și John Locke, ne-au luminat gândurile moderne, meritându-și titlul de membri onorifici ai clubului iluminiștilor. Una dintre ideile lor: între guvernanți și popor trebuie să se încheie un contract, iar dacă un rege dominat de egoism nu îl respectă, trebuie să plece. Această sclipire a spiritului a înviorat toate înțelegerile dintre stăpâni și supuși și a pătruns în scurt timp în toate constituțiile moderne, într-o formă sau alta. Inclusiv în Statele Unite, unde Clint Eastwood este ultimul care ne-a dat o traducere a ideii

acestui contract în limbajul de astăzi: politicienii nu sunt decât angajații noștri. Dacă nu își fac bine jobul, trebuie să-i dăm afară!

Apoi, Locke a fost de părere că separarea e un lucru bun, mai ales dacă e vorba de separarea puterilor în stat, în primul rând lui și celorlalți colegi iluminiști le datorăm faptul că tribunalele noastre sunt libere să hotărască nestingherit dacă legile și constituția sunt în concordanță sau nu. Așa cum s-a întâmplat nu de mult, cu prilejul lansării Mecanismului European de Stabilitate (ESM), chiar dacă toți cei din jur insistau că „piețele" aveau nevoie de un răspuns urgent, pe cât posibil înainte de deschiderea următoarei zile de tranzacționare.

„Piețele" nu existau pe vremea iluminiștilor, în schimb dominația piețelor în forma ei pură este tot o invenție englezească, vorbindu-se până astăzi de capitalismul școlii de la Manchester în legătură cu cea mai brutală formă a ordinii economice: maximalizarea profitului, în lipsa intervenției unor sindicate pisăloage, a salariilor minime și a standardelor minime pentru oameni și mediu. Citind atât de des în ultima vreme despre ce anume își doresc (aparent) piețele, ce anume pedepsește (cu siguranță) piețele, ce anume reprezintă (aparent) o otravă pentru piețe și care anume ar fi (cu siguranță) idealul pentru piețe, conceptul este evident departe de a se fi demodat cu totul.

Cum, odată cu industrializarea începută în Anglia din 1780, mari mase de oameni au fost silite să trudească spre beneficiul pieței, în condiții îngrozitoare, nu este de mirare că și contraproiectul comunist a fost inventat tot în Anglia. Karl Marx l-a pus la cale în timp ce se afla la Londra. Nici nu este un bilanț atât de prost al influenței britanice în Europa, în definitiv jumătatea ei răsăriteană s-a străduit consecvent să îi pună în aplicare ideile marxiste, până când lumea și-a dat în sfârșit seama că nu funcționează. Chiar dacă, firesc, trebuie să menționăm că figurile emblematice ale britanicilor se dovedesc mereu imigranți: Karl Marx și cel mai important companion al său, Friedrich Engels, s-au născut în Germania.

Exemplul rămâne valabil și în alte domenii de istorie britanică: multe aspecte dintre cele considerate get-beget britanice nu sunt deloc așa. Inclusiv esența identității naționale britanice. Familia regală are rădăcini cu totul și cu totul germane – oare nu vi se pare

supărător? În 1714, noul rege englez a venit de la Hanovra și nu vorbea boabă de engleză. Mai târziu au fost implicați și alți germani în succesiune, iar când familia regală a renunțat la „Hannover" din denumirea ei, adăugând în schimb *Saxe-Coburg and Gotha,* titlul a sunat și mai lipsit de rafinament decât *Hannover,* și în orice caz cu mult prea german.

În Primul Război Mondial, s-au redenumit *Windsors,* nu dădea bine să te bați cu germanii având nume german. Așadar au recurs la numele satului în care locuiau: Windsor.

Cu ultimul prilej de acest fel, când Elisabeta a II-a s-a căsătorit cu prințul Philip, și el german, și de la Oldenburg pe deasupra, s-a impus o nouă îndreptare. Din *von Battenberg* a creat numele de *Mountbatten,* deși în tot imperiul nu există nicăieri un Mount Batten. Din acest unghi, schimbarea de nume a fost la fel de serioasă ca unele teze de doctorat susținute de nobili ai vremurilor noastre.

Orice hartă a Angliei arată limpede nehotărârea acestei țări. Astăzi, mai pronunțată ca oricând. Ce vrea: să facă parte din Europa sau să rămână pe cont propriu? Angajamentul ei pe continent pare de fiecare dată doar un joc în deplasare. Legătura cu Statele Unite, în schimb, este adesea cu mult mai solidă. Premierul Cameron preferă să-i lase pe britanici să decidă prin vot apartenența la UE, și asta a anunțat cu mai mulți ani în urmă. Nu are sens ca politicienii zilei să fie menționați în cărți deoarece devin istorie cu atâta rapiditate, cât despre referendum, încă nu a avut loc. Eu nici nu pot să-mi imaginez ce se va întâmpla când britanicii vor ridica ancora și vor porni cu insula lor vâslind spre largul Atlanticului.

CE LE DATORĂM BRITANICILOR

hovercraft – autovehicule pe pernă de aer
scones with clotted cream
penicilina
MG Roadster
Shaun the Sheep
Wales
Miss Moneypenny
linoleumul
Talisker Single Malt
Salt & Vinegar Crisps
Londonbus
fish & chips
Churchill
Mini Cooper
sifonul
Camilla Parker Bowles
camera inferioară a parlamentului
conservele
Bill of Rights
locomotiva Thomas
roast beef sandwich
buggy
Manchester United
fusta mini
mașina cu abur
Nick Hornby

1900-1989

TOATE NAȚIUNILE ÎNAPOI LA LINIA DE PORNIRE

Afurisitul secol XX

„Istoria îi învață pe oameni că istoria nu îi învață nimic pe oameni."

MAHATMA GANDHI

Pe la 1900, nimeni nu-și imagina că în Europa totul o să o ia curând la vale. Noul secol a fost întâmpinat furtunos în noaptea de revelion, de oameni obișnuiți, de mai multe generații, într-un amețitor ritm de dezvoltare. Viața, așa cum o cunoscuseră bunicii lor, nu mai exista. Se mutaseră în orașe, în număr tot mai mare. Berlinul urma să ajungă repede cel de-al treilea oraș din lume, cu cele peste patru milioane de locuitori ai lui, fiind, iată, considerabil mai mare ca astăzi. Majoritatea acelor berlinezi recenți trăiau cu chirie în clădiri după tipicul cazărmilor, în larma camerelor supraaglomerate și a fabricilor din imediata vecinătate, în zgomotul de cale ferată și în mijlocul unei mări de coșuri de fum. Și regiunea Ruhr a atras populația de la țară, trimițând-o să muncească în măruntaiele pământului; portul Hamburg umplea tot orașul cu vuietul și bubuiturile lui, în fiecare zi porneau vase spre Lumea Nouă, iar de când prin adâncul Atlanticului fuseseră întinse cabluri, se putea vorbi și la telefon. Lumea era în expansiune, de mult nu mai fusese război și, cum totul era mai mare, mai iute, mai sus și mai departe, părea să intre în logica unei legi a naturii. Așa cum cresc oamenii și animalele și plantele, și societatea nu putea decât să

crească, devenind tot mai mare, mai frumoasă și mai înțeleaptă. Dar Europa și-a permis din nou, în secolul XX, o prăbușire totală.

PACEA DE CRĂCIUN

Dacă nici până în acest moment nu a fost ușor, odată cu începutul secolului XX devine aproape imposibil să te descurci fără să pomenești de războaie. Încerc, totuși, deoarece chiar și la vreme de război, oamenii s-au străduit mereu să aducă pacea în viața lor de zi cu zi, și în acele momente când se aflau în locuri în care nu și-ar fi dorit niciodată să se afle. Un exemplu de poveste cât se poate de încurajatoare este cea rămasă în memorie sub numele de „Pacea de Crăciun", petrecută în timpul Primului Război Mondial. De fapt, la Berlin toată lumea fusese convinsă, în 1914, că francezii aveau să fie înfrânți în doar câteva săptămâni, dar iarna – ca întotdeauna venită pe neașteptate – a găsit mii și mii de soldați britanici și francezi de o parte, mii și mii de soldați germani de cealaltă parte, la ei în tranșee, blocați într-un război de poziții.

Pe Frontul de Vest, la Ypres, armatele dușmane se aflau atât de aproape între ele, încât în pauzele de foc se auzeau vocile inamicilor, iar la prânz se amestecau mirosurile ieșite din bucătăriile de campanie.

La 24 decembrie, când în Germania se aprind lumânările în brazii de Crăciun și se împart darurile, soldaților germani Ie dispăruseră cu totul buna dispoziție și combativitatea. Și continuau să tragă de mântuială asupra inamicului.

Până când, într-un moment de calm, deasupra tranșeelor Aliaților a apărut o bucată de carton, pe care scria *Frohe Weihnachten!* Nimănui nu i s-a părut un afront, ba mai mult, germanii s-au grăbit să facă și ei rost de o bucată de carton. În scurt timp, britanicii au putut citi prin binoclu *Merry Christmas!* Și apoi francezii: *Joyeux Noel!*

După o vreme, focul a încetat definitiv – oare nu aveau și ei dreptul la puțină rațiune? Soldații germani au cântat colinde, iar dușmanul a stat să-i asculte. Apoi s-au auzit și cântece britanice sau franceze, venite de dincolo.

A doua zi, dușmanii s-au întâlnit în *no man's land* și și-au făcut daruri unii altora. Germanii au adus butoiașe de bere și au jucat împreună fotbal pe locul în care nenumărați soldați fuseseră secerați de focul mitralierelor. Dar nu și în acea zi.

S-au făcut și fotografii pe care le putem privi și astăzi cu uimire. Soldați britanici, francezi și germani, braț la braț, zâmbind spre obiectiv, în acea stare de pace de neimaginat, nebună și strict interzisă.

De Anul Nou. Așa s-au înțeles, avea să fie următoarea zi fără lupte. De ce tocmai atunci? De atât era nevoie ca să fie developate fotografiile.

Dar generalii au fost furioși când au auzit că acțiunile de luptă fuseseră suspendate. În 1915, un an mai târziu, de Crăciun, delictul de „cântat cu dușmanul" avea să atragă după sine pedeapsa capitală, fiind o gravă încălcare a premiselor esențiale ale oricărui război: ura față de inamic. Altfel, un singur lucru mai poate convinge un soldat să se arunce în luptă: frica mai mare de comandanții săi decât de dușmani.

O SPECIALISTĂ ÎN ISTORIE PREÎNTÂMPINĂ RĂZBOIUL MONDIAL

Cine crede că istoricii ar fi persoane care-și petrec vremea doar prin biblioteci, studiind arhive și scriind cărți citite doar de unii dintre colegii lor, nu se înșeală. Cel puțin dacă ne gândim la majoritatea istoricilor. Există însă și excepții de toată lauda, iar una dintre ele se numește Barbara Tuchman. Ea a dovedit că lumea poate fi făcută mai bună de cărți și că afirmația lui Gandhi – potrivit căreia istoria ne-ar învăța doar că istoria nu-i învață nimic pe oameni – are și ea excepții.

S-ar putea ca afirmația mea să pară exagerată pentru gustul unora, însă îndrăznesc să susțin că Barbara Tuchman a împiedicat sfârșitul lumii, respectiv izbucnirea celui de-al Treilea Război Mondial, practic unul și același lucru în vremurile noastre de înarmare nucleară. Cum am ajuns la această teză? În timpul crizei din Cuba,

președintele american John F. Kennedy citea cartea Barbarei Tuchman, *Guns of August (Tunurile din august),* apărută în limba germană cu titlul *August 1914.* Volumul arată limpede cu câtă ușurință a izbucnit Primul Război Mondial, ca orice război, de altfel, și cu câtă greutate s-a încheiat. O încercare prin care trecem chiar acum în Afghanistan, chestiune în care până și foștii susținători au ajuns la concluzia că nu mai are niciun sens ca trupe occidentale să fie staționate în acea țară îndepărtată. Dar trupele staționează în continuare acolo. Și nici nu e așa de ușor să fie retrase. Acum, când s-a stabilit încheierea operațiunilor din Afghanistan, se estimează că va mai dura încă un an și jumătate până când toți soldații, toate tancurile și toată aparatura își vor întrerupe cu adevărat acțiunea și își vor începe drumul spre casă.

Miza a fost cu mult mai mare în timpul crizei cubaneze. Atunci, în toamna anului 1962, nave sovietice cu rachete atomice la bord s-au îndreptat spre Cuba comunistă, în imediata apropiere a Statelor Unite. De acolo, dușmanul comunist ar fi avut pentru prima oară posibilitatea să atace direct teritoriul american cu rachete atomice. Toți consilierii prezidențiali erau în stare de alertă, fiind împărțiți între „șoimi", care pledau în favoarea intervenției în Cuba, și „porumbei", care doreau să evite o escaladare prin blocadă navală.

Cine se ține departe de zăngănitul de arme al națiunilor are nevoie de nervi de oțel, disponibilitate de a-și asuma riscuri și mare încredere în forțele sale. Cine pretinde să se treacă la atac pare curajos; cine ezită și negociază este considerat laș cu toată ușurința. „Dați-ne mână liberă", tunaseră generalii americani din echipa de criză, „suntem mai puternici și mai bine pregătiți decât adversarii, nimic nu poate să meargă prost. Îi măturăm din cale, ocupăm bucata aia de pământ și avem liniște." A lipsit doar OK-ul președintelui.

Kennedy a șovăit. Ce-ar fi urmat după OK? Cât ar mai fi putut el să influențeze desfășurarea evenimentelor, odată ce alegea calea confruntării? Președintele s-a gândit la un episod relatat de Barbara Tuchman, despre ce se poate întâmpla după ce a fost urnită o mașinărie de război. Ne întoarcem din nou în Europa anului 1914. Barbara Tuchman povestește în cartea ei cum împăratul Wilhelm al II-lea, după ce consimțise la mobilizarea armatelor germane

împotriva Franței, își reconsiderase hotărârea și ajunsese la concluzia că trebuie să se oprească și să renunțe la chemarea la arme. Și nu pentru că ar fi detestat deodată războiul, ar fi avut presimțiri rele sau ar fi vrut să cruțe vieți omenești, ci doar din rațiuni tactice, preferând să se concentreze asupra unui război împotriva Rusiei. Indiferent de motive, împăratul însuși dorea să anuleze mobilizarea și, în mod normal, ar fi trebuit să fie ascultat, de vreme ce era comandantul suprem.

Dar șeful marelui stat-major, Helmuth von Moltke, care se pregătise de ani la rândul pentru marea zi a mobilizării generale, a protestat, rostind cuvinte de neuitat: „Odată ce s-a luat hotărârea, ea nu mai poate fi schimbată."

Ce s-a petrecut în momentul respectiv? Ordinul de chemare la arme împotriva Franței a însemnat convocarea a două milioane de tineri – incredibil de mulți –, puși în uniforme și urcați în garnituri de tren. Pentru un singur corp de armată era nevoie de peste șase mii de vagoane de cale ferată care s-au îndreptat spre vest, împărțite în o sută patruzeci de trenuri, pornind la intervale de câte zece minute, în total, existau patruzeci de corpuri de armată. Mașinăria se pornise și nu mai putea fi oprită.

Kennedy a știut să învețe din povestea asta și nu a renunțat la calea negocierilor. Și bine a făcut. Și-a păstrat sângele rece și i-a ținut pe militari în frâu.

De altfel, privind retrospectiv, și conduita lui Hrușciov în acea criză a fost prudentă. Același conducător al sovieticilor, care cu doar câțiva ani mai devreme bătuse nervos cu pantoful în pupitru, în fața adunării generale a Națiunilor Unite de la New York, fiind oricum considerat coleric, s-a temut și el și a evitat posibilele urmări ale unei confruntări militare.

VASILI ALEXANDROVICI ARHIPOV, ÎNGERUL PĂCII

Fiecare cuvânt al președinților din lume este consemnat undeva, dar din păcate se păstrează prea puțin din momentele istorice ale oamenilor de rând. De aceea doresc să discutăm puțin și despre un

cetățean rus pașnic, în mare măsură necunoscut, care ar fi meritat și el o medalie pentru prevenirea războiului nuclear. Și pentru ca întreaga glorie pentru rezolvarea fără conflict a crizei cubaneze să nu revină în totalitate doar unui președinte american și unei istoriografe americane.

Pe acest rus simpatic îl chema Vasili Alexandrovici Arhipov, iar în timpul crizei era unul dintre cei trei ofițeri de la bordul submarinului B-59, aflat în apropierea coastelor cubaneze. Ceea ce nu știau americanii care detectaseră prezența submarinului în timpul operațiunilor de blocadă: B-59 era înzestrat cu rachete atomice. Navele de război ale marinei americane au lansat grenade în apă, ca să silească submarinul să iasă la suprafață. În urma exploziilor subacvatice puternice, membrii echipajului de pe B-59 au tras pe drept cuvânt concluzia că au fost atacați – nu aveau cum să știe că singura intenție a americanilor era să-i aducă la suprafață. Prin urmare, ceilalți doi ofițeri aflați la bord împreună cu Arhipov s-au hotărât să lanseze rachetele atomice. Dar, potrivit regulamentului, era nevoie de acordul tuturor celor trei ofițeri. Arhipov a refuzat, consimțind însă să se ridice la suprafață pentru a vedea ce se întâmplă. Presiunea sub care se afla trebuie să fi fost cu mult mai mare decât cea din punctele de comandă de la Washington și de la Moscova, cu atât mai mult cu cât viața lor era în primejdie iminentă. Să renunțe, când aveau pe submarin o asemenea superarmă și se puteau apăra?

Vasili era un porumbel în tovărășia a doi șoimi, și în cele din urmă a reușit să-și impună punctul de vedere. Dacă nu ar fi rămas ferm pe poziție, pe cerul albastru al coastelor Cubei și Floridei ar fi urcat imediat o rachetă atomică sovietică.

Europenii au profitat cu toții de finalul pașnic al crizei cubaneze, având în vedere că în Europa erau staționate majoritatea rachetelor atomice, de ambele părți ale Cortinei de Fier, iar ei stăteau călare pe un butoi cu pulbere aproape gata să explodeze.

1918: GERMANII SE PRICEP ȘI LA REVOLUȚIE

Dacă vom căuta și poveștile altor oameni care au refuzat să fie târâți în război, devine mai suportabil și începutul acestui secol afurisit. La capătul Primului Război Mondial, s-a petrecut încă o dată, însă în stil grandios: Revoluția!

(Și-au notat toți germanii, până acum? 1524 – răscoale țărănești, 1848 – zilele din martie, 1968 – revoluție a studenților, 1989 – revoluție pașnică în RDG, 2011 – revoluție a pensionarilor în gara din Stuttgart.) Dar o mare revoluție germană lipsește din serie – iar cea despre care vorbim a fost și prima care a reușit. Regele și-a făcut bagajele și a venit republica. Mai mult de atât ce ne-am putea dori? Cum de-au reușit germanii să dea o asemenea lovitură?

Germanul suprem de până la 1918 a fost împăratul Wilhelm al II-lea, dar din culise trăgea sforile Erich Ludendorff, un dictator invizibil care, fără să fie numit într-o asemenea funcție sau să dea vreo lovitură de stat, avea totuși cea mai mare influență cu putință. Când împăratul făcea o propunere, Ludendorff îi replica: „Minunată idee, însă din păcate nu merge, iar acum hai la masă."

Când înfrângerea germanilor devenise iminentă, Wilhelm a suferit o cădere psihică în propriul său birou. Imediat să se negocieze un armistițiu, a hotărât el. Prin urmare, au format numărul președintelui american Wilson. Auzind ce s-a întâmplat, amiralii și ofițerii flotei germane din Wilhelmshaven au strigat într-un glas în popotă: „Să abandonăm? Niciodată! Mai pornim o dată pe mare, să le arătăm englezilor de ce suntem în stare!" O chestiune de onoare. Dar după patru ani de război, marinarilor simpli nu le mai ardea de onoare, voiau să se întoarcă acasă, ce rost avea să își mai riște viața încă o dată? Întrebare pe care ar fi putut să și-o pună de la bun început. Nu o făcuseră, preferând să rămână rotițe de încredere în mecanismul forțelor navale, însă acum lucrurile stăteau altfel: oare nu era în curs de desfășurare negocierea unui armistițiu, pornită chiar de guvernul lor? Și atunci, ieșirea în larg și deschiderea focului asupra navelor britanice nu însemna exact opusul intențiilor guvernului?

Pe acest fundal, marinarii au considerat că amiralul Scheer și ceilalți care dăduseră ordinul de luptă erau răzvrătiți, iar ei nu intenționau decât să respecte voința guvernului de la Berlin.

Și când marinarii refuză să plece în larg, nici navele nu se mișcă din loc. Nu-i de mirare că șefii marinei au fost nevoiți să renunțe la planul lor, cu asemenea trupe lașe nici nu aveau cum să-l pună în aplicare. În schimb au reușit să-i aresteze pe insurgenți – mare greșeală! Căci știrea despre marinarii încarcerați s-a răspândit ca pârjolul în porturile și în orașele Imperiului German, spre exemplu la Kiel, ajungând până la Berlin și chiar până la München. München? Existau marinari și acolo? Puțini, însă între timp li se alăturaseră marinarilor și alți oprimați, iar atunci când un consiliu al muncitorilor și soldaților de la München a preluat puterea, cel din urmă rege bavarez (Ludovic al III-lea) s-a prăbușit obosit de pe tron, după ce familia lui îl ocupase vreme de peste șapte sute de ani.

Totul s-a desfășurat fulgerător. Când mergeți data viitoare la München, faceți o plimbare prin Grădina Englezească (Englischer Garten) și imaginați-vă că se apropie un trecător și vă spune: „Maiestate, se zice că ați fi fost detronat." Așa i s-a întâmplat lui Ludovic. S-a întors grăbit la palat ca să afle ce-i cu zvonul și a cerut mai întâi o cafea și o prăjitură, dar a constatat că nu mai avea cine să i le aducă. Toți servitorii dispăruseră.

Nu s-ar fi așteptat nimeni din partea bavarezilor să fie cei dintâi care au abolit monarhia, proclamând republica, numită aici *Freistaat,* adică stat liber, și așa a rămas până în ziua de astăzi.

UN SOCIALIST URĂȘTE REVOLUȚIA MAI RÂU DECÂT CIUMA

Între timp, și la Berlin vâjâiau pe străzi camioanele consiliilor muncitorilor și soldaților, răspândind știrea cea bună. Și aici evenimentele s-au derulat cu repeziciune, înainte ca șefii trupelor imperiale să intre în alertă pentru înăbușirea revoltei, s-au trezit cu aceste taxiuri revoluționare în fața porților, răsculații adresându-se direct regimentelor. „Fraților, nu trageți în frați!" suna frumoasa lor lozincă. Iar împăratul s-a văzut la strâmtoare.

Cine se afla de fapt în fruntea revoluției? SPD[19]-ul l-ar fi vrut la conducere pe tovarășul lor Friedrich Ebert. Dar el era departe de a fi

un revoluționar pursânge. SPD-ul era la guvernare, iar un guvern nu poate chema la revoluție, ar fi absurd. Dar cum să fie SPD-ul la putere, am scăpat ceva din vedere? Da, cea din urmă mutare a lui Ludendorff. Până atunci, forma de guvernare era practic de imperiu cu executiv militar, deoarece factorii de decizie erau acest Ludendorff și feldmareșalul Hindenburg, omul în fața căruia mai târziu și Hitler avea să se încline până la pământ.

Când înfrângerea Germaniei a fost sigură, au numit un guvern civil. Cancelar imperial era Max von Baden, un tip amabil, din cabinetul căruia făceau parte și social-democrați, ca Philipp Scheidemann, și, cum spuneam, și Friedrich Ebert. Dar Ebert era pur și simplu incapabil să intre în rolul de revoluționar. „Nu vreau revoluție, o urăsc ca pe ciumă!" se pare că ar fi afirmat el în cerc restrâns, desigur – pe stradă s-ar fi ales imediat cu un pumn zdravăn pentru o asemenea replică. SPD-ul a vrut totuși să se pună în fruntea revoluției și să o domolească, ducând-o într-o direcție parlamentară. Împăratul urma să abdice, asupra acestei revendicări s-a căzut de acord. Dar nu lăsând cale liberă unui comunism asemănător celui care aruncase Rusia în haos, în aceeași perioadă.

Și la Berlin existau însă în acea vreme comuniști autentici, Karl Liebknecht, spre exemplu, care în primă instanță a văzut revoluția printre gratiile unei celule, fiind însă eliberat în toiul evenimentelor. Moment în care urma să ia avânt toată povestea. Social-democratul Philipp Scheidemann stătea la masă, în cantina Reichstagului, când cineva i-a șoptit că Liebknecht intenționa să le vorbească berlinezilor. Înainte să termine de mestecat, Scheidemann a sărit în picioare și s-a repezit la fereastră. În niciun caz înaintea mea, trebuie să-i fi trecut prin minte. În acele zile, mișuna atâta lume pe străzi, încât imediat sub fereastra lui s-au strâns o mulțime de oameni. Împăratul trebuie să abdice, le-a strigat Scheidemann berlinezilor: „Trăiască republica germană!" Aplauze. După alte două ore, s-a deschis altă fereastră, la Berliner Schloss, iar la balcon și-a făcut apariția Karl Liebknecht. „Trăiască republica socialistă", a strigat el. Aplauze.

Nu ne îndoim că în acea zi mulți or mai fi transmis mulțimii nenumărate mesaje din diverse balcoane, dar ei doi au fost cei mai importanți. În cele din urmă, au ieșit învingători socialiștii. Iar

temutul comunism nu s-a pornit, ci a început vremea Republicii de la Weimar: cea dintâi democrație pe pământ german. A durat paisprezece ani și a avut drept efect o eliberare cum nu se mai cunoscuse până atunci: femeile și-au revendicat drepturile, oamenii de cultură și artă au strălucit prin creativitate, distracția a fost în toi, până când a venit medicul, care s-a avântat și el în petrecere. Atâta culoare ca în lăudații ani douăzeci nu avea să mai fie multă vreme.

IMPERIUL RĂULUI

SPD se temea pe atunci de situația din Rusia. De ce o luase razna Revoluția din Octombrie? Este una dintre cele mai pasionante întrebări ale istoriei: oare de ce comunismul, această utopie – în sine cea mai mare promisiune de libertate, de egalitate a oamenilor – se transformă de fiecare dată, fie în Rusia, fie în alte țări, exact în opusul ei?

Așa cum s-a petrecut și imediat după Revoluția Franceză, taberele rivale au început să se sfâșie în Rusia, și din nou extremiștii au fost cei care au pus mâna pe putere, în scurt timp, o mare parte din populație a fost trimisă în Gulag, în temutele lagăre de muncă și de exterminare. O glumă amară din acele vremuri prezintă cât se poate de potrivit situația: trei deținuți stăteau de vorbă. „Cum ați ajuns aici?" întreabă primul. „Am fost împotriva lui Troțki. Și dumneavoastră?" „Oh, am fost în favoarea lui Troțki." Apoi i se adresează celui de-al treilea: „Dar dumneavoastră? De ce vă aflați aici?" „Eu *sunt* Troțki." Leo Troțki, fost revoluționar, s-a angajat într-o luptă pentru putere cu Iosif Vissarionovici Stalin, pentru felul în care urma să fie orientat comunismul. Luptă pe care în final a pierdut-o.

Se povestește că, prin anii șaptezeci ai straniului secol trecut, Jimmy Carter se afla în URSS și, vizitând Piața Roșie, a încercat să țină o lecție despre libertate gazdei sale, comunistul suprem, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, Leonid Brejnev. Orice american poate veni în fața Casei Albe din Washington să strige „jos președintele american", fără să i se întâmple nimic. Iar

Brejnev se pare că i-ar fi răspuns liniștit: „Și în Piața Roșie ar putea face la fel."

În ceea ce privește influența Rusiei asupra Europei, ar merita un capitol separat. Vreme de peste patruzeci de ani, această țară a marcat profund o jumătate de continent – dar ceea ce caut eu este influența pozitivă, de genul felului în care mai profităm și azi de pe urma grecilor antici. În cazul rușilor, îmi vine în minte mai ales prețuirea de care se bucură la ei prietenia. Cum ar fi, spre exemplu, cea dintre Gerhard Schröder și Vladimir Puțin. Puțin, la rândul lui, a fost legat de o strânsă prietenie cu predecesorul său, Boris Elțîn, și asta până în ultimele clipe ale fostului președinte. Nu renunța, pentru nimic în lume, să îl viziteze în fiecare zi la spital și să stea neclintit – pe tubul de oxigen, șoptesc unii.

DICTATORUL ALES DEMOCRATIC

Dar nici germanilor nu le-a mers mai bine decât rușilor după sfârșitul Republicii de la Weimar. Ce s-a petrecut în ianuarie 1933? Karl Meßdorf din Wandlitz, în vârstă de douăzeci și șapte de ani, a fost călcat de un camion, iar magazinul de mobilă Jakob & Braunitsch de pe Alexanderstraße din Berlin a intrat în lichidare. Prețul unei măsuțe de toaletă a coborât la douăzeci și patru de mărci imperiale (Reichsmark). Tot atunci, Hitler a fost cel dintâi dictator european votat de o majoritate, în alegeri libere.

De fapt, Hitler a vrut să se facă pictor. Mapa lui de prezentare a fost de două ori respinsă de Academia de Arte de la Viena. Lumea ar fi ieșit mult mai câștigată dacă Hitler ar fi rămas un pictor netalentat și nu urma cariera aleasă după aceea, fiind poate și motivul pentru care pictorii și artiștii se bucură astăzi în Germania de un sprijin extins; în cazul clădirilor de interes public, circa un procent din costul construcțiilor revine în artă, există burse pentru scriitori, se susțin centrele culturale și teatrele, se face orice pentru evitarea intrării și altor artiști frustrați în politică.

Pentru că, odată cu Hitler, germanii au cunoscut abisul, așa cum niciunei alte națiuni nu i-a fost dat să mai cunoască vreodată.

„AUTOSTRADA NU MERGE[11]

Național-socialismul se numără printre cele mai intens cercetate epoci istorice. La ZDF apar atât de des documentare din și despre acele vremuri, încât se poate afirma că nazismul, o adevărată rușine, pe mulți i-a costat viața, în schimb asigură supraviețuirea ZDF-ului.

Ori de câte ori se aduce în discuție de ce l-au ales germanii pe Hitler, cauza invocată fără excepție este impasul în care se afla țara. Republica era înglodată în datorii, economia la pământ, populația disperată. La începutul anilor treizeci, Germania ajunsese în aceeași situație în care se află acum Grecia. Majoritatea germanilor sunt de părere că Greciei ar trebui să i se aplice un tratament mai dur, să se oprească plățile, în ultimă instanță să fie scoase în afara zonei euro toate statele falimentare. Merită să aruncăm o privire în istoria Germaniei, care și ea se afla în colaps înainte de 1933, tot din cauză că statele creditoare se abținuseră să îi acorde sprijin, costurile suportate de ele mai târziu fiind cel puțin la fel de ridicate ca eventualul ajutor.

Însă americanii, britanicii și francezii le-au întors spatele germanilor și le-au zis *no* și *non:* o boală cronică nu se tratează cu noi credite. Ajunși la ananghie, oamenii caută soluții simple. În cazul germanilor, un Führer care să îi scoată din impas, să le redea încrederea în ei. Și așa a fost, cu dictatorul ales s-a împlinit curând visul de azi al Sudului european: de la șase milioane de șomeri, ocuparea deplină a forței de muncă, după doar câțiva ani.

Într-o carte de dialoguri cu istoricul american Fritz Stern, fostul cancelar Helmut Schmidt numea acest proces „o performanță economică a naziștilor". Bineînțeles, un dictator are, din punct de vedere economic, posibilități mult mai largi decât reprezentanții noștri de azi, aleși democratic: credite pot fi luate de la țări pe care intenționează să le ocupe nu peste multă vreme. Prețurile și salariile pot fi expuse la creșteri exagerate, așa cum consideră experții în economie, sau pot fi înghețate fără multă discuție. Și pentru ca salariile să rămână scăzute, pot fi interzise și sindicatele.

Costurile unitare ale muncii, suportate de antreprenor, spre exemplu cele de ridicare a unei centrale energetice, au scăzut dramatic sub conducerea lui Hitler, deoarece munca forțată nu trebuie plătită – ce soluție practică! Numărul tinerilor șomeri a scăzut și prin impulsul dat de dictator industriei de armament, prin reintroducerea serviciului militar obligatoriu și a construirii de autostrăzi la lopată, cu șomerii care mai rămăseseră.

Scăderea șomajului în urma unui mare împrumut făcut de un stat, pentru a angaja expeditiv masele de șomeri – așa se definește keynesismul. Înainte de a pronunța termenul la party-uri, repetați-l de câteva ori în fața oglinzii. Teoria poartă numele celui care a elaborat-o, britanicul John M. Keynes. Deși învățăturile sale au devenit cu adevărat o modă abia după cel de-al Doilea Război Mondial, Helmut Schmidt consideră politica economică a lui Hitler „keynesism în cea mai pură formă".

Referindu-se la acei ani, Eva Herman a afirmat în timpul emisiunii lui Johannes B. Kerner[20]: „S-au construit atunci autostrăzi pe care mai circulăm și astăzi"; moderatorul i-a replicat: „Autostrada nu merge, după părerea mea." în primul moment, am crezut că aduce în discuție starea mizerabilă a vechilor șosele naziste, care nu merită nicio laudă. Grație socialismului RDG-ist, în Est au existat încă multă vreme după schimbare porțiuni lungi, rămase în starea originală. Ori rămâneai blocat în circulație, ori îți distrugeai suspensiile în breșele largi dintre plăcile de beton. Nu-i de mirare că aprovizionarea Frontului de Răsărit s-a întrerupt așa de ușor...

În cursul dialogului cu Fritz Stern, Helmut Schmidt a făcut o afirmație de care Eva Herman s-ar folosi probabil ca să se justifice într-un nou proces de la Nürnberg: „Dacă Hitler ar fi fost împușcat în 1936, astăzi ar fi considerat un erou al istoriei economiei." Ni-l putem imagina pe Kerner clătinând din cap: „«Erou al istoriei economiei» nu merge, după părerea mea."

Și având în vedere răul făcut de germani omenirii în vremea nazismului și a celui de-al Doilea Război Mondial, am putea fi de acord cu el, măcar în acest caz. Următorul episod ar trebui să sugereze, chiar și palid, cât de cuprinzătoare a fost distrugerea

provocată de naziști în toate domeniile: actorul american Robin Williams, oaspete al unui talk-show în Germania, a fost întrebat dacă își poate explica de ce în Germania există așa de puțină *comedy* de calitate. „V-a trecut vreodată prin minte că i-ați lichidat pe toți tipii plini de umor?", a răspuns el.

În 1945, Germania se afla iarăși în stare de necondiționat faliment – moral și financiar. După doar paisprezece ani. Astfel privit, până și grecii stau pe poziții mai solide.

ANII CEI BUNI – *HAPPY END*

Secolul XX a început mizerabil, însă ultimii lui cincizeci de ani au ieșit cu fața curată cel puțin în jumătatea de vest. Imediat după război domnea sentimentul că în sfârșit omenirea a învățat ceva din istorie. Germanii au fost ajutați să se pună din nou pe picioare, din 1948, prin renumitul Plan Marshall. Statele Unite au fost principalul finanțator al programului de ajutor, deși înainte o făcuseră lată de tot și americanii fuseseră siliți să bage o grămadă de bani în război. Un gest cu adevărat neglijent, poate tocmai de aceea profund american, să acorzi un împrumut celui cu care tocmai ai fost la cuțite. În ce-i privește pe greci, germanii nu prea mai au niciun chef să le acorde vreun credit, iar bieții de ei nu au făcut rău nimănui, nici nu și-au nimicit vecinii, nici nu au ucis sute de mii de oameni. Și atunci, de ce să mai primească ajutor!

Dar atunci, americanii nu au gândit așa, având desigur și un alt interes strategic în susținerea Germaniei, deoarece altfel, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi ocupat Stalin de problemele de pe Rin.

Pentru a închide vechile conflicte dintre germani, francezi, englezi, și ei cu toții ruinați, Planul Marshall a fost conceput în așa fel încât națiunile să coopereze între ele în construirea unei Europe a unei strânse colaborări economice.

Nu cumva sună ca o formă precursoare a Uniunii Europene? Așa și trebuie. Deoarece americanii erau de părere că Europa nu poate coexista pașnic dacă o parte din țări sunt cuprinse de sărăcie.

Continentul trebuie să se unească și să fie zdravăn, din punct de vedere economic, doar așa se poate imuniza în fața totalitarismului. Valabil și astăzi – dar nu au înțeles toți, din păcate.

Odată cu Planul Marshall – a cărui reeditare e cerută astăzi de unii spre beneficiul Greciei și al altor țări afectate – a început povestea de un succes fără precedent a Europei.

În 1989, au dispărut și blocurile și Zidul și Cortina de Fier. Și a început o epocă în care Europa mai era îndrăgostită de viitorul ei.

Acea Europă, crezând în propriul ei viitor pașnic și în apropierea reciprocă, era simbolizată de îngenuncherea lui Willy Brandt la Memorialul ghetoului din Varșovia, în Polonia. Gest cât se poate de hotărât, dar și delicat, o rugăminte de iertare pentru nelegiuirile comise de germani la adresa polonezilor și a tuturor celorlalți uciși acolo. Și un semn adresat viitorului. Din acel moment, niciodată unii împotriva celorlalți, doar împreună, ca prieteni.

Apoi, Helmut Kohl și François Mitterrand, mână în mână, la Verdun. Și Gorbaciov împărțind sărutări. Noului președinte francez François Hollande nu-i rămâne decât să viseze așa ceva cu prilejul primei sale întâlniri cu Angela Merkel, cunoscută în celelalte capitale europene drept „cancelarul de fier". Nici vorbă de sărutări, doar o strângere de mână. Și asta în condițiile în care renunțarea la sărutul pe obrazul stâng și apoi pe cel drept echivalează în Franța cu refuzul de a întinde mâna, în Germania. Așa de puțin au ajuns să știe unii despre ceilalți.

ISTORIA SE REPETĂ: SE CAUTĂ DIN NOU UN FÜHRER

Europenii vor astăzi ca germanii să dea dovadă de spirit conducător în mijlocul crizei, să-și îndeplinească rolul de lideri, deoarece Germania trece drept pilon solid și există speranța că ei o pot scoate la capăt. Dar stai puțin! Rolul conducător, *Führungsrolle,* are nevoie de un F*ü*hrer, iar cel mai adânc a rămas fixat în memoria germanilor că așa nu e bine. Cancelarul german în rol de *Führerin,* ca să ieșim din criză? Vreme de șaptezeci de ani, germanii s-au străduit,

cu eficiența lor proverbială, să își scoată din vocabular termenul *Führer*.

F*ü*hrer-ii rămași s-au transformat, prin recalificare, în *Leiter-**i ori** guides;* până și călăuza montană, *Bergführer,* a devenit *mountain supervisor,* și doar propune trasee montane, nu le impune.

Noi, germanii, nu vrem însă să conducem, ci preferăm să-i lăsăm pe alții în locul nostru. Conducerea nu ar fi însă atât de rea, dacă ar exista un scop comun. Între timp, din Germania vin tot mai des propuneri care se îndepărtează de un scop european comun. Spre exemplu, cea referitoare la un euro puternic, în Nord, și altul mai slab, în Sud, ieșirea Greciei din zona euro și până și reintroducerea mărcii germane. În aceste clipe, prin aer se încrucișează ideile cele mai năstrușnice, capabile să reînvie animozitățile.

Jean-Claude Juncker se numără printre cei mai înflăcărați susținători ai Europei unite. Și îi plac și formulările limpezi: „Cine își pierde speranța în Europa trebuie să viziteze cimitire militare. Nicăieri nu se simte mai adânc, mai acut, mai răscolitor, unde ne-ar putea duce ostilitatea europeană."

2014

ȘI EUROPA DE AZI?

Înapoi în viitor

„Ce enormă consolare e să-i vezi și pe alții eșuând acolo unde ai eșuat și tu."

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

Europa a parcurs un drum lung. Sub impulsul grecilor și imediat după aceea al romanilor. Și noi, germanii, am împins odată continentul mai departe, pe urmă a venit rândul francezilor și apoi al britanicilor. Fiecare a strălucit, când i s-a oferit prilejul. În răstimpuri, națiunile s-au retras din rândul întâi, și-au petrecut câteva secole ca Frumoasa din Pădurea Adormită, ca la momentul oportun să intre din nou în centrul atenției. Totul vine la vremea sa, nimeni nu poate să fie mereu în cea mai bună formă.

Și dacă sunteți în așteptarea momentelor de glorie ale luxemburghezilor, ale portughezilor, ale scandinavilor sau ale lituanienilor, aș dori să fac o trimitere decentă la cartea mea *Smørrebrød in Napoli,* unde fiecare capitol este dedicat câte uneia din cele douăzeci și șapte de țări membre ale UE și altor câtorva state europene, spre exemplu, Croația și Muntenegru, cu o mulțime de evenimente istorice, capricii și amabilități ale locuitorilor lor.

Mă îngrijorează să văd astăzi cum, în mintea multor oameni, povestea de succes a Europei pare iluzorie. După unul din spectacolele mele dintr-un orășel, am rămas la o bere cu Wolfgang, un domn prietenos cu barbă ca a lui Rudolf Scharping pe vremuri și consilier cultural local, și am fost martori ai unei discuții tipice de

bar. „Ascultă ce-ți spun, dacă ne tocăm în continuare banii cu grecii, până la urmă intrăm și noi în faliment", a mormăit un client, frunzărind un ziar. „Păi, să știi că așa e", i-a confirmat altul, sorbind din pahar.

Ceasul de perete bătea tare, subliniind tensiunea momentului, în pauzele din discuție. „în definitiv, cu ce ne-am ales de pe urma Uniunii Europene?" s-a întrebat cel dintâi, fără să-și ridice privirea din gazetă. „Doar deranj." Celălalt privea peste pahar, în gol. Lângă mine, dublura lui Rudolf Scharping a început să se agite nervos pe scaunul lui din colț, apoi le-a strigat: „Granițe deschise." Omul cu ziarul i-a aruncat o privire. Habar nu aveam dacă se știau, probabil că da, toți cei cu care făcusem cunoștință de-a lungul acelei zile, în taxi, în Hotel Garni și în baraca de cultură, fie erau rude, fie foști colegi de școală.

Indiferent de situație, omul a mai luat o gură de bere și i-a răspuns: „Granițe deschise. Da, bine. Și în afară de granițe deschise?" „Cea mai puternică piață unică din lume." Celălalt a continuat să se prefacă absorbit de lectură și i-a aruncat: „Clar, și altceva?" „Moneda comună." Bărbatul de la bar și-a scos ochelarii și ne-a fixat: „Uite ce e, dacă scoatem din discuție granițele deschise, cea mai puternică piață unică și euro, ce ne-a mai adus UE..." „Cea mai îndelungată perioadă de pace care a existat vreodată la noi!"

Europeanul de la masa mea îl întrerupsese, dar celălalt nu avea nicio intenție să se dea bătut și a mârâit: „Foarte bine. UE ne-a adus granițe deschise, asta se înțelege de la sine, piața unică, euro și pacea." Tic-tac. „Și în rest?" N-a mai așteptat răspunsul: „Doar deranj!"

Mă simțeam ca în scena din filmul *Life of Brian* al grupului Monty Python, în care conducătorul Frontului iudeu de eliberare – sau poate al Frontului de eliberare al Iudeei? Am uitat – voia să-i înflăcăreze pe camarazii săi împotriva ocupanților romani întrebându-i: „Ce ne-au adus romanii?" Iar tovarășilor lui de luptă începe să le vină în minte câte ceva, spre marea neplăcere a liderului, se înțelege. Lista începea cu șoselele de calitate, apeductele, siguranța publică și se încheia cu vinul, adus tot de romani. Și în rest? Doar deranj!

RACHETE DE ANUL NOU ASUPRA AGENȚILOR FISCALI

În clipa de față, avantajele vieții comune europene despre care am discutat sunt eclipsate de bătaia de cap a grecilor – și nu numai a grecilor, ci și a italienilor și a spaniolilor. Iar când se evaluează problemele, se evaluează în primul rând economia lor. Dar cum să evaluezi un lucru atât de complex ca economia unei țări întregi? În care se adună toate produsele și serviciile vândute într-un stat de-a lungul unui an. De unde să știi ce s-a vândut? Ținând seama de facturile emise în contul mărfurilor și serviciilor. Dar statul poate număra doar facturile supuse taxării. Tot ce funcționează fără factură nu intră în statistici. Și aici pot intra o mulțime de lucruri: de la munca meseriașilor, a oamenilor de serviciu și a taximetriștilor, de la mita încasată de funcționarii publici până la munca ilicită din gastronomie. Se estimează că un sfert din întreaga economie a Greciei se desfășoară „la negru".

Între timp, inspectorii fiscali greci au început să bântuie prin firme, ca să-i convingă pe oameni să înceapă în sfârșit să emită bonuri fiscale pentru serviciile oferite. Și li s-a întâmplat să se trezească în cele mai incredibile situații. Câțiva inspectori veniți într-un restaurant de pe Insula Hydra, nu departe de Atena, s-au revoltat peste poate când patronul a refuzat, după repetate insistențe, să le elibereze bonuri fiscale și 1-au arestat. Nu a fost deloc simplu, însă, deoarece inspectorii fiscali sunt considerați, ca peste tot în lume, oaspeți nepoftiți. Cum nici cu temperamentul grec nu-i de glumit, arestatul a început să vocifereze cât îl țineau puterile „Vreți să ne terminați, vreți să ne terminați!"

Tot drumul spre circa de poliție inspectorii au fost neîncetat insultați de alaiul de membri ai familiei și prieteni apropiați și clienți obișnuiți ai patronului, neputând să răsufle ușurați decât după ce au ajuns la adăpost, adică la poliție. Dar, ce să vezi, se bucuraseră prea devreme, că mulțimea revoltată a început să arunce cu pietre în secția de poliție, apoi cu petarde și pocnitori, pentru ca, în cele din urmă, să taie și curentul.

Iar nava trimisă de autorități cu ordin de a-l aduce pe evazionistul arestat în fața procurorului, la Pireu, a fost supusă unui atac atât de furibund, încât nici nu a reușit să acosteze. Doar a doua zi s-a restabilit ordinea, grație intervenției unor forțe de poliție suplimentare. Și asta pentru simplul motiv că statul le-a pretins cetățenilor să emită bonuri fiscale. Altfel, unde am ajunge?

Din câte se pare, în ultima vreme autoritățile grecești s-au hotărât să acorde o mai mare importanță acestui fenomen. Și astfel au ajuns să se întrebe, într-un târziu, cum se face că un grădinar cu venit declarat de mai puțin de două sute de euro pe lună este capabil să transfere peste șase sute de mii de euro în conturi din străinătate.

Un țăran declarase un venit anual total de nici cinci sute de euro. Dar investigatorii au descoperit pe un extras de cont un transfer de douăsprezece milioane de euro. Transfer perfect legal, dacă ar fi reușit să pună deoparte a zecea parte din slabele lui venituri vreme de două sute patruzeci de mii de ani.

Dacă grecii ar renunța la șmecheriile lor fără număr, ar putea să realizeze o creștere economică anuală de douăzeci și cinci la sută. Douăzeci și cinci la sută! Nici chinezii nu sunt în stare de o asemenea performanță.

Cu toate astea, prejudecata că germanii plătesc impozite, iar grecii nu plătesc impozite, le stârnește sentimente de revoltă tuturor grecilor cinstiți. De aceea se cuvine să depășim acest impas, pe drumul spre onestitatea fiscală.

SECHESTRU PE PORTOFEL

Aș avea o idee, în ceea ce privește securitatea împrumuturilor: n-ar fi un gest concludent pentru creditor dacă țările falimentare ar garanta creditele cu terenuri? Cu o parte din nenumăratele insule, în primul rând. Nimic nu îi lipsește unei Germanii ploioase mai mult ca insulele însorite. Dacă Spania continuă să se clatine, perspectiva vânzării Insulei Mallorca ar stimula foarte mult continuarea asistenței financiare. Bineînțeles, toate terenurile în proprietate privată ar rămâne în posesia actuală, însă, gândiți-vă cum poate să

fie să ai insula ta! În valoare de multe miliarde, bani adevărați care ar intra în acele trezorerii secătuite. Altfel, ce minunat ar fi ca federația să mai aibă încă două landuri: Mallorca, al 17-lea, și Corfu, al 18-lea!

Iar dacă vi se pare o exagerare, banii ar mai putea fi adunați și prin sponsorizarea patrimoniului cultural. Cu denumirea stadioanelor de fotbal ne-am obișnuit: mai întâi se cheamă *AOL Arena,* pe urmă *Allianz* sau 02 *Arena,* în funcție de cine a cumpărat drepturile de utilizare a numelui. Dacă grecii ar fi dispuși să pronunțe, într-un viitor previzibil, nu Acropolis, ci *McDonald's Acropolis,* nu Rhodos, ci *Apple Island,* afacerea ar merge ca pe roate. Dar pe mine nu mă întreabă nimeni.

Din păcate însă, s-a născocit cu totul altceva, care are cu adevărat darul să trezească suspiciuni: așa-numita frână a datoriilor, acea promisiune de limitare și de scădere a datoriilor introdusă în constituțiile din toate țările zonei euro.

Scopul urmărit ar fi stimularea disponibilității populației pentru contribuții mai mari și încrederea piețelor financiare față de un nivel ridicat de îndatorare. Paradoxul: introducerea frânei datoriilor este premisa contractării de noi datorii. Adică, dacă vrei să adaugi la muntele de datorii încă alte câteva miliarde, trebuie să semnezi mai întâi că te vei strădui în viitor să-ți limitezi datoriile. Ca și cum un dependent de heroină ar semna că își va reduce în viitor consumul de drog, primind în schimb o rezervă nouă, mai mare, din care își poate injecta mai mult ca oricând.

ERA MAI BINE PE VREMURI

Și atunci nu e o zădărnicie să arunci bani cinstiți într-o groapă fără fund, fie ea europeană sau nu? Da, e o zădărnicie, spunea bărbatul acela din bar, care întreba, într-un exercițiu de retorică goală, „Cu ce ne-am ales de pe urma Uniunii Europene?"

Dar întrebarea pe care urmărește să o pună titlul capitolului este unde vom ajunge dacă ne întoarcem în viitor, dacă ne întoarcem de fapt pe drumul parcurs până aici. La asta m-am gândit și eu atunci, stând la o bere cu euroscepticii.

Acea discuție a avut loc într-o mică așezare din Franconia, în care dacă te afli la marginea ei și te urci în autobuz prin spate, străbați culoarul dintre scaune și cobori pe la ușa din față, gata, ai și ajuns în centru.

Din punct de vedere politic, Franconia aparține Bavariei, însă emoțional lucrurile stau cu totul altfel, în ce-i privește pe mulți localnici. La întemeierea landului, în orice caz, au fost dezavantajați, denumirea oficială nu este nici Franconia-Bavaria, nici Bavaria-Franconia, și există doar un singur partid specific bavarez. Tocmai din interiorul acestui partid, CSU[21], se aud până astăzi o mulțime de voci critice la adresa următorilor pași de integrare europeană. Oare justificate? Să luăm un exemplu, din cele care le-ar face cu siguranță plăcere euroscepticilor de bar: berea.

Bavaria are atâtea fabrici de bere bune, încât nu există niciun motiv pentru care în baruri să se comande și Budweiser Budvar din Ceské Budejovice, Cehia. O concurență nedorită, atât și nimic mai mult. Pe vremuri, existau cel puțin taxe de protecție, care făceau berea de import atât de scumpă, încât toată lumea prefera berea autohtonă. Pare foarte corect, pentru că fiecare butoi de bere produs acasă, băut acasă, asigură locuri de muncă acasă. Un bun-simț din punct de vedere economic, care întărește patria – ca să gândim până la capăt în termenii euroscepticilor. Din acest punct de vedere, și presupus extraordinara piață unică a Uniunii Europene, cu cele aproape cinci sute de milioane de consumatori ai ei, rămâne tot o vorbă goală. Și dacă zici una, poți ușor zice și două: gândind la rece, s-ar putea pune taxe de protecție și pe mărcile de bere locale, Beck's din Bremen, Jever din Frizia și Kölsch, evident din Köln. Dar cui să-i facă trebuință?

Când e vorba de înțelepciune economică, cei mai mulți preferăm să ne întoarcem la valorile trecutului, așa ca în exemplul cu berea. Cine merge în mașini germane susține economia internă, e limpede, iar cine pune piedici concurenței din China sau Coreea de Sud procedează exact ca Ludovic al XIV-lea în secolul al XVII-lea.

Potrivit unei alte asemenea păreri „înțelepte", Grecia ar deveni mai competitivă dacă ar reintroduce drahma, ceea ce i-ar da posibilitatea

să-și devalueze moneda proprie.

Dacă teoria ar fi valabilă, ar fi o idee la fel de bună să se introducă drahma și în Saarland și la Bremen. În regiunile structural slabe din răsăritul Germaniei, ca Mecklenburg, Pomerania Inferioară, s-ar potrivi marca est-germană. În același timp, micile state, așa ca orașul liber și hanseatic Hamburg, se pot gândi să adopte miniimpozitele, transformându-se în paradisuri fiscale, à la Monaco, să atragă și puțin capital.

În cele din urmă, am ajunge iarăși să arătăm de douăzeci și unu de ori pașaportul între Flensburg și München. Practic, cum pe autostrăzi sunt ambuteiaje mai tot timpul, ce ne-ar mai costa să mai prezentăm și actele la control din când în când?

În contexte diferite de cele monetare, orice tentativă de întoarcere la tradiții ar fi considerată absurdă. Sau poate s-ar bucura cineva dacă în fiecare land federal ar exista standarde proprii de redare a DVD-urilor, regulile de joc ale fotbalului ar fi altele în fiecare sat și benzina din Sauerland ar avea alt amestec decât în Taunus? Însă exact asta ar însemna renunțarea la armonizarea piețelor europene.

ȘVĂBEASCA DEVINE LIMBĂ OFICIALĂ

În Spania se pot constata efectele excesului de întoarcere la valorile trecutului. Spania este stat național. Limba oficială fiind spaniola (castiliana). Dictatorul Franco s-a îngrijit ca în toată Spania să se vorbească limba castiliană (spaniola standard), prin simpla interzicere a celorlalte limbi. Acum graiurile reînvie, și odată cu ele și cultura regională.

Într-o serie de regiuni autonome s-au introdus alte limbi oficiale, spre exemplu catalana *(catală),* vorbită doar în Catalonia, în partea sud-estică a peninsulei.

În Mallorca, în schimb, se vorbește *mallorqui,* un dialect al catalanei. Am cunoscut pe insulă copii care învață ca primă limbă la școală acest dialect. Nu ar fi nicio problemă dacă și-ar petrece și restul vieții pe insulă, ca păstori, ca acum o sută de ani. Dar astăzi există feribot spre Barcelona, unde oamenii vorbesc altceva. Cine are

în buzunar diploma de bacalaureat din Mallorca și vrea să studieze la Madrid va trebui să învețe o limbă străină, spaniola standard. Și s-ar putea să nu înțeleagă nimic – și asta în capitala propriei sale țări!

E foarte abil să îți împiedici tinerii să studieze la Madrid sau la Barcelona. Și studenții germani care vin un semestru la Barcelona, după ce au învățat mai mulți ani spaniola, constată din păcate că nu înțeleg mai nimic din ce le spune profesorul.

Mai demult, viața din Mallorca era preponderent pastorală. Plecând din capitala Palma spre răsărit, întâlnești câte un oraș la fiecare treisprezece kilometri: mai întâi Llucmajor, apoi Campos, pe urmă Santanyi. De ce? Deoarece ciobanul putea străbate zilnic cu turma sa doar treisprezece kilometri, și așa se face că, peste secole, în locurile de popas s-au format așezări. Dincolo de Santanyi, nu-ți mai rămâne decât să-ți mâni turma peste malul abrupt, direct în mare. Acum, tinerii sunt pândiți de o nouă prăpastie apărută în calea educației lor.

„Apă"*(aqua),* spre exemplu, este pronunțat diferit, în adevăratul înțeles al cuvântului, la fiecare treisprezece kilometri. De neimaginat? Și la noi a fost la fel, în urmă cu o sută sau două de ani: dialectele luaseră asemenea amploare, încât o persoană din partea răsăriteană a Friziei se înțelegea mai bine cu un britanic decât cu un berlinez; bavarezul se făcea cu greu înțeles la Berlin, iar pe renani nu-i mai pricepea nimeni la Hanovra. Grație regulilor ortografice unitare și a limbii germane vorbite standard în școli, la radio și la televiziunea națională, aceste diferențe au devenit folclor – ceea ce e foarte bine, după părerea mea. Absolut de acord, dialectele pot fi un hobby minunat și consolidează dragostea de patrie. Însă o funcție esențială a limbii este comunicarea cu alți oameni. Cu cât mai mulți oameni vorbesc aceeași limbă, cu atât mai bine. De aceea nici nu pot să înțeleg regretul lingviștilor față de dispariția a câte zece limbi pe an. Cum pe lume se vorbesc șase mii de limbi, mai avem șase sute de ani până să rămână una singură.

Și, pentru ca nebunia lingvistică să fie perfectă, administrația locală din Mallorca le pretinde echipajelor ca la aterizarea pe aeroportul din Palma de Mallorca să facă anunțuri nu numai în

engleză, ci și în *mallorqui.* Iar dacă trendul se va impune, curând, la coborârea spre Stuttgart, se va auzi din difuzoarele Airbusului:

Iubiți drumeți, amu prindem să ne dăm jos spre Schduddgard. Vă poftim respectuos să vă-ndreptați spătarul jilțului și să nu mai mereți la budă. Și luați aminte să rămâneți în hamuri până se stânge becul.

„YES, WE CAN!"

Nu există nimeni în Europa care să știe cele douăzeci și șapte de limbi oficiale europene. Dar cu cât mai multe, cu atât mai bine. În școală, studiul limbilor străine se împiedică de următoarea problemă: în procesul de învățământ, poate să-ți piară ușor cheful. Cauza este că unii profesori își consumă întreaga energie ca să-i învețe pe copii, spre exemplu, complicatul conjunctiv francez, pe care francezii îl folosesc rareori, în loc să facă exerciții de conversație. Am învățat limba franceză mulți ani la școală, însă nu am îndrăznit niciodată să-mi testez cunoștințele. În cele din urmă, am ajuns să o urăsc.

Astăzi vorbesc această limbă *formidable* – cum a fost cu putință, pe deasupra și fără profesor? Putem neglija gramatica, în primul rând, și mai întâi de toate *conditionnel passé 2e forme. Î*n schimb e nevoie de un vocabular uriaș. Pe fiecare obiect de la mine din casă a cărui denumire în franceză îmi era necunoscută au fost lipite post-it-uri cu traducerile respective. Vasele din bucătărie, hainele din șifonier, fiecare piesă din lada cu scule, da, până și pe oglinda retrovizoare din mașină a stat o vreme un bilețel: *rétroviseur*. M-a stimulat refuzul meu de a mă transforma în Franța într-un surdomut, dorința de a mă putea înțelege cu prietenii și cu familia soției mele și... a funcționat!

Este incredibil de important să cunoști cuvintele din viața de zi cu zi. Unul dintre colegii mei s-a îndrăgostit de o italiancă și s-a mutat în Toscana, cu toată încrederea. Nu-și făcea nicio problemă, studiase italiana, cunoștea istoria și cultura țării mai bine decât vecinii lui localnici, și se simțea pregătit pentru orice situație. Până în ziua în care a vrut să ia cu împrumut o lopată de la un vecin. Cum se zice lopată în italiană? E cu totul lăudabil dacă reușești să exprimi într-o

limbă străină: „Aș fi extrem de bucuros dacă mi-ați putea împrumuta o lopată" folosind corect, de două ori, modul condițional-optativ, dar dacă nu cunoașteți termenul pentru lopată, totul e zadarnic. În schimb, v-ar fi foarte ușor să mergeți la vecin și să îl întrebați, prietenos: *Pala?* „Lopată?" Vecinul va face semn că da și va scoate imediat unealta din magazie, după care puteți schimba câteva vorbe despre vreme. De ce am fi incapabili să învățăm franceza sau italiana? Cum se spune lopată știm acum. Dacă nu ne descurcăm într-o conversație simplă, nu avem cum să cunoaștem niciodată cu adevărat oamenii. Și dacă nu ne încumetăm să ne cunoaștem vecinii europeni, nu vom avea niciodată înțelegere față de ei.

Ajuns aici, îmi face plăcere să dau cuvântul unui personaj care și-a spus demult despre acest subiect o părere rămasă la fel de valabilă. Nici că se poate exprima mai limpede esența coexistenței europene:

Târziu pricep cei mulți și greu
Țintele vieții ratate mereu:
Bucuria, frumusețea, natura,
Sănătatea, călătoriile și cultura.
Omule, fii înțelept și te grăbește!
Neîntârziat – călătorește, călătorește, călătorește!

WILHELM BUSCH

ÎNDRĂZNEȘTE SI TOTUL VA FI BINE

Toate bune și frumoase – dar de ce am încerca să construim o Europă mai bună? Pe noi, germanii, ne paște mai degrabă dispariția. La o rată constantă a natalității (strict vorbind, se numește rată a fertilității) de 1,4 copii la fiecare femeie, fiecare generație din Germania scade cu douăzeci și cinci la sută. Potrivit estimării harnicilor oameni de știință, fără a-i lua în calcul pe eventualii nou-veniți, ultimul german va stinge lumina peste exact două sute optzeci și opt de ani. Să sperăm, așadar, că acel din urmă german va

fi de meserie administrator de imobile, și atunci cu siguranță se va asigura că totul este în regulă, va încuia ușile și va lua mănunchiul cel mare de chei cu el, în mormânt.

Natalitatea nu este scăzută doar în Germania, ci în cea mai mare parte a Europei. Ideal ar fi să se situeze undeva peste cifra de 2 copii la fiecare femeie, iar atunci populația ar rămâne aproximativ la același nivel, ceea ce practic nu se întâmplă nicăieri în țările UE.

Din acest motiv, politicienii își bat capul cum să stimuleze populația să aibă copii, nu fără a aminti în cursul discursurilor că în 1964 rata fertilității se ridica încă la 2,5 copii.

Există o serie de motive, dar unul dintre cele mai importante este cu siguranță utilizarea pe scară largă a pilulei contraceptive, după 1964, oferind pentru prima oară femeilor posibilitatea de a stabili singure dacă și când să rămână însărcinate. Mai înainte, veneau deseori pe lume copii neplanificați, ceea ce nu i-a împiedicat după aceea să fie îndrăgiți, să câștige medalii de aur și să devină miniștri.

O știre cu adevărat formidabilă astăzi, când aproape fiecare copil este dorit. Din păcate, copiii nu apar pe lista dorințelor noastre atât de des pe cât ar fi necesar pentru ca Europa să nu se micșoreze ca un balon care scapă gazul.

Prin urmare, ce-i de făcut? Cum procedează țările care se situează la același nivel, dar au o rată de natalitate exemplară? În medie, americanii au peste doi copii. Și asta cu mult mai puține stimulente decât în Germania. Răspunsul sună neobișnuit pentru urechile noastre: americanii privesc spre viitor cu mai mult optimism și speranță, plăcându-le să trăiască împreună cu copiii lor.

Cu excepția Americii, statele cu cele mai ridicate cifre de natalitate sunt mai ales cele disfuncționale – zone afectate de război civil sau sărăcie lucie, sau de amândouă. Rata fertilității ar putea crește, fără îndoială, în urma unei prăbușiri totale: în clipa în care casele de pensii se închid împreună cu fondurile de pensii private, singura sursă de unde am mai putea primi ceva de mâncare rămân propriii noștri copii.

O altă modalitate ar fi reintroducerea dictaturii: Hitler a interzis avorturile în 1943, sub amenințarea pedepsei capitale, impunând în același timp cu forța un ideal al mamei și acordându-le onoruri celor

cu foarte mulți copii. Mai târziu, și Ceaușescu a interzis în România toate mijloacele contraceptive și a decretat ca fiecare femeie să aibă cel puțin patru copii.

Cum nimeni nu-și poate dori cu adevărat o asemenea rezolvare, nu ne rămâne decât încercarea de a stimula natalitatea prin mijloace, din păcate, ineficace, recurgând la alocații pentru copii, concedii parentale și noi mijloace de susținere.

În mijlocul tuturor acestor discuții despre măsurile ce trebuie luate pentru creșterea numărului de copii și așa mai departe, se trece de multe ori cu vederea că gestația presupune nu doar o femeie, ci de obicei și un bărbat. Încă de la stabilirea ratei natalității de nu știu câți copii pe femeie se pierde din vedere problema bărbatului. Ar fi cât se poate de revelator ca rata natalității să se socotească pe cap de bărbat. Câți copii le revin, în medie? Este irelevant că bărbații pot face copii cu mai multe femei, ceea ce la fel se întâmplă și în cazul femeilor. Femeile fac copii, în majoritatea cazurilor, cu bărbatul pe care îl iubesc și alături de care doresc să și-i crească.

Li se reproșează de multe ori femeilor că nu vor să aibă copii pentru a se putea dedica întru totul carierei. Sigur, și asta e adevărat. Însă categoria femeilor care ar fi încântate să întemeieze o familie și nu găsesc pe cineva la fel de dispus să aibă copii este atât de răspândită, încât merită să ne gândim și de ce bărbații nu-și doresc copii.

SUSȚINEREA NATALITĂȚII PRIN PENE DE CURENT

Aș avea o propunere minunată, o metodă ieftină și pe deasupra capabilă să protejeze mediul, pentru ca bătrânul continent să rămână populat pe termen mai îndelungat: este suficient să se oprească furnizarea de curent electric în timpul iernii, fără vreun avertisment prealabil. Poate să sune fantezist, dar metoda s-a dovedit, deși nu a fost plănuită, extrem de eficientă în realitate: în anul 2005, în zona Münster s-a întrerupt curentul în primul weekend din postul Crăciunului. Televizoarele și computerele au ieșit din funcțiune, și nici telefoanele mobile, chiar cu bateria încărcată la refuz, nu mai pot

funcționa dacă antenele de transmitere a semnalului nu funcționează. Așa se face că multora nu le-a mai rămas decât să se bucure unul de celălalt – o schimbare plăcută pentru multe perechi. Fiind iarnă și frig, în lipsa oricărui *entertainment* din afară, oamenii s-au mulțumit să mănânce la lumina romantică a lumânărilor și apoi să se cuibărească sub pături, la căldură. O regiune întreagă s-a băgat la culcuș și... ce să vezi: nouă luni mai târziu, oficiul stării civile al landului a anunțat, pe baze statistice, un număr de nașteri uluitor.

Apoi, când se va aduna întreaga trupă a noilor europeni mititei, va trebui negreșit să le dăm un sfat prețios: să nu mai încredințeze niciodată o înaltă funcție politică unui domn mai scund de 1,70 metri. Aceasta este limita sub care președinții, chiar și cei aleși, se pot transforma cu ușurință în dictatori: Gerhard Schröder, cu înălțimea lui de 1,74 metri, s-a salvat la limită în zona civilizată, dar imaculatul său prieten întru democrație Putin (1,70 metri) se află la limita critică. Ne putem întreba ce fel de sistem este cel dominant din Rusia: democrație, oligarhie, putincrație?

Politicienii mai scunzi au făcut mult rău. Hitler avea 1,67 metri, Stalin 1,65 metri, tot atât are de altfel și Nicolas Sarkozy, însă grație tocurilor lui înalte de zece centimetri a urcat în zona democratică. Silvio Berlusconi are 1,64 metri și este dictator mass-media. Napoleon abia atingea 1,53 metri. Marii democrați, în schimb, au fost cu toții înalți: Konrad Adenauer și Willy Brandt dominau cu cei peste 1,90 metri ai lor. Kohl atinge 1,93 metri – chiar și când stă jos!

STATELE UNITE ALE EUROPEI

În ceea ce mă privește, după ce am făcut o trecere în revistă a succeselor și părților pozitive ale istoriei, sper că nu vom da greș cu proiectul nostru european. Însă dacă va fi să se întâmple, să fie limpede – nu eu sunt de vină! Eu am fost partizan al fuziunii!

Visul meu este să apuc întemeierea Statelor Unite ale Europei. Ce frumos sună: *Die Vereinigten Staaten von Europa, the United States of Europe, les États-Unis européens.* O imagine care îmi inspiră speranță și nicio umbră de îndoială. Dacă 314 milioane de nord-americani, cu

toții urmași ai nenumăratelor națiuni europene și neeuropene, reușesc să trăiască în Statele Unite, de ce nu ar reuși și cele 502 milioane de europeni din Uniunea Europeană de azi, și încă vreo câțiva alți europeni simpatici, pe deasupra? Chiar și dacă s-ar alătura islandezii, între timp întorși la rațiune, Norvegia și Croația, Statele Unite ale Europei ar rămâne în continuare o formațiune bine ordonată, în comparație cu SUA și cele cincizeci de state ale lor.

Nu încape îndoială, trebuie să fie o Europă democratică și federală, exact așa cum este construită vechea și buna noastră Republică Federală. În esență, pentru noi nu se vor schimba prea multe, doar acest principiu verificat trebuie extins într-o Europă a regiunilor. Și cum arată situația acum?

În primul rând, trăim într-o comunitate. Cunoaștem fiecare drum și fiecare potecă, oricât de lăturalnică ar fi ea, cele mai bune locuri de scăldat și cele mai valabile restaurante. Orice comunitate din Statele Unite ale Europei are în frunte un primar sau o doamnă primar, iar formațiunile teritoriale mai mari sunt și ele conduse democratic, diferit de la o țară la alta.

Apoi, locuim și într-o regiune, numită land federal în momentul de față, în Germania. Și regiunea ne marchează profund identitatea: de îndată ce ne îndepărtăm puțin de acasă, suntem imediat identificați drept bavarezi, berlinezi sau renani.

Și mai există Germania, statul german și guvernul lui de la Berlin, cu politicienii care ne calcă îngrozitor pe nervi. Nici aici nu s-ar schimba nimic. Transformarea s-ar petrece mai sus, un spațiu pentru moment foarte nedemocratic. „Guvernul UE" actual, chiar dacă nu se numește așa, este Comisia, care nu este aleasă direct de popor, fiind formată din comisari UE, trimiși de fiecare guvern național. De obicei este vorba de politicieni de care nu mai este prea multă nevoie acasă.

Asta-i un haos! În fruntea Europei trebuie trimiși cei mai buni, nu politicienii aflați în pragul pensiei și prietenii de partid de care toată lumea își dorește să scape. Dar visul se poate transforma în realitate, în anul 2022, să spunem. Într-o duminică prietenoasă de septembrie, în care va ploua puțin doar în Irlanda, europenii se vor duce la vot. Între timp, partidele până atunci naționale își vor fi descoperit

vocația lor europeană, diferențele nefiind niciodată prea mari, iar electoratul va avea posibilitatea să-i bifeze pe buletinul de vot pe conservatori, pe socialiști (numiți în Germania social-democrați), pe verzi sau pe pirați – sau pe alte câteva noi partide de succes, ale federaliștilor sau vegetarienilor. Noii parlamentari vor lua loc în fotoliile Parlamentului European, având în sfârșit dreptul de a-l alege pe președinte. Și va fi aleasă o președintă. O coaliție formată din trei partide reușește să adune majoritatea absolută. Cum ea a adunat voturile majorității europenilor, guvernul format de ea este legitim. Iată un proces cu adevărat democratic.

CE FACE PUTEREA DIN NOI

Dacă am căzut de acord că întreaga putere este emanată de popor, am clarificat ce era mai important. Am probat tot soiul de forme de guvernare de-a lungul timpului, în Europa, unii au avut parte de o șansă și au ratat-o aproape fără excepție: cât au domnit regii, vreme îndelungată, și-au înfundat buzunarele până să crape, în vreme ce ceilalți erau nevoiți să se târască prin glod. Cât au fost la putere Biserica, episcopii, cardinalii și papa și-au înfundat buzunarele până să crape. Cât au avut moșierii toată puterea în mână – și unde o mai dețin și astăzi, lucrurile nu s-au schimbat – iuncherii și plantatorii dețin în continuare concernele de alimente și își înfundă și ei banii în buzunare. Când piețele sunt la putere, bancherii de investiții, managerii de fonduri și boardurile băncilor își înfundă banii în buzunare, adună vile, mașini și iahturi, iar oamenii de rând își pierd joburile și locuințele.

Dar chiar oamenii de rând sunt cei care și-au ratat șansa. Eșecul revoluției proletare din 1918 este un moment cât se poate de delicat, deoarece muncitorii, oameni simpli, reușiseră în sfârșit să vină la putere, pentru prima oară în istoria europeană. În scurt timp, însă, au ajuns să trăiască mai lipsiți de libertate ca oricând.

Puterea corupe, iar cine a avut prilejul să o exercite de unul singur nu a mai reușit să iasă din capcanele ei, așa demonstrează o privire asupra istoriei. Cea mai bună rezolvare presupune limitarea și

separarea puterilor. În acest context, demisia ministrului federal al apărării zu Guttenberg și a președintelui federal Christian Wulff reprezintă o victorie a republicii și a regulilor ei, pe care trebuie să le respectăm cu toții.

Din câte se pare, alții consideră Europa noastră mai evoluată și au mai multă încredere în ea decât noi. Doar așa se explică surpriza celor mai mulți europeni la primirea veștii că li s-a acordat Premiul Nobel, din Norvegia. Și îl merită de drept. Ne permitem totuși să întrebăm de ce norvegienii, dacă sunt de părere că UE face atât de bine ce face, nu se alătură pur și simplu clubului nostru?

Avem șansa de a îndrepta lucrurile pe calea cea bună, în Europa. Inimaginabilul este posibil și s-a mai petrecut. Tot Steven Pinker este cel care se întreabă cum ar fi reacționat studenții dacă le-ar fi profețit cineva, la sfârșitul anilor șaptezeci, că în douăzeci de ani Statele Unite și Uniunea Sovietică vor cădea de acord să distrugă rachete nucleare, iar împărțirea Europei va fi rezolvată pe cale pașnică. Da, oare ce-ar fi zis?

Schimbarea în bine a unei stări de fapt aparent imuabile ne lasă speranța că pe viitor se pot petrece evenimente și mai uimitoare, cu condiția să avem curajul să le înfăptuim. Napoleon a vrut să fie împărat, prin urmare și-a pus coroana pe cap, fără să stea pe gânduri. Asta putem face și noi. Iar când prin firmele europene bate un vânt așa de rece, și într-un ceas de slăbiciune ca acum nimeni nu mai crede în istoria de succes a continentului, ne ajută cuvintele nonșalante ale lui Oscar Wilde: „Totul e bine, până la capăt. Și dacă nu e bine, înseamnă că încă nu am ajuns la capăt."

CE LE DATORĂM GERMANILOR

salvarea Europei în deceniul al doilea al secolului XXI
berea bună
Kindergarten
solidaritatea
Porsche 911
tihna
pâinea integrală

clasa de mijloc
chiflele!
morile de vânt care produc mult curent electric
macaraua
scanning tunneling microscope
Oktoberfest
vinul riesling
finanțele solide
casele de economii și consemnațiuni pentru construcții
pacea
broscuța VW
Weltschmerz
berlinala
Rheingau
bucuria binefacerii
Marea Wadden

Cuprins

Sebastian Schnoy s-a născut în 1969, Hamburg. După absolvirea studiilor de istorie, a ales o carieră de scenă și astăzi este considerat cel mai amuzant istoric al Germaniei.

„Istoricul este reporterul care niciodată nu a fost prezent la locul faptei."

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

„Istoria este minciuna asupra căreia s-a căzut de acord."

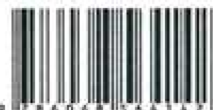
- NAPOLEON BONAPARTE

Se spune că paradisul ar fi în acel loc în care există polițiști britanici, mecanici germani, bucătari francezi, iubiți italieni și guvernanți elvețieni. Iar infernul acolo unde bucătarii sunt britanici, polițiștii germani, mecanicii francezi, iubiții elvețieni și guvernanții întregii povești italieni.

În scenă intră grecii – și preiau rolul principal • Apariția italienilor: mărețul show • În premieră la Vatican: pornocrația, sau domnia cocotelor • Singură-singurică pe lista de bestseller din 1455: Biblia • Stradivarius – calitate made in Italy • Un taxi pentru baricade • Ideile nu pot fi împușcate • Francezii la maxim: glamouroși, furioși, curioși • Drept de vot de la 16 ani? Rege de la 16 ani! • De la sublim la ridicol • Moscova, adresă necunoscută • Guest star pe scena europeană: britanicii • Afurisitul secol XX • „Yes, we can!" • Susținerea natalității prin pene de curent • Statele Unite ale Europei

ISBN 978-606-8564-14-2

www.baroquebooks.ro

Observații

[←1]

Întâlniri stabilite prin mijlocitor, mai nou prin Internei (n. tr.).

[←2]

Calendarul republican francez a fost în vigoare între 1792-1806, aplicarea lui începând așadar la trei ani după începerea Revoluției (n. tr.).

[←3]

Hohlraum, termenul din limba germană, se poate interpreta și ca „lacună“, „vid“, „gol“ (n. tr.).

[←4]
Bavarezi (n. tr.).

[←5]

Despre originea și locurile germanilor (n. tr.).

[←6]
Sau *Syracusia* (n. tr.).

[←7]

Politician german social-democrat, fost ministru de finanțe și autor de cărți, care a fost nevoit să se retragă din funcțiile publice din cauza teoriilor sale (n. tr.).

[←8]

În orig. *Teppichluder*, pornind de la cazul real al unei tinere vânzătoare dintr-un magazin de covoare care l-a sedus instantaneu pe un star al muzicii pop germane, lansându-se apoi într-o carieră proprie (n. tr.).

[←9]

Aluzie la Horst Seehofer, lider al Uniunii Creștin-Sociale, fost premier al landului Bavaria (n. tr.).

[←10]

Sistem de legi intrat în vigoare în trepte, de la I la IV, menit să reformeze piața muncii și sistemul social din Germania, numit după inițiatorul ei, Peter Hartz (n. tr.).

[←11]

Celebră producătoare germană de cosmetice (n. tr.).

[←12]

Fundație de testare a mărfurilor și serviciilor pentru protecția consumatorilor din Germania (n. tr.).

[←13]
Astăzi Feodosia, în Ucraina (n. tr.).

[←14]

Eveniment anual organizat în diverse locuri din spațiul german, începând din anul 2003, la care iau parte bisericile catolice și evanghelice (n. tr.).

[←15]

„Totuși se mișcă" (n. tr.).

[←16]

Sărbătorită de luterani și de alte biserici reformate pe 31 octombrie (n. tr.).

[←17]

Politician social-democrat, care s-a plâns recent de prezența prea masivă a suabilor (germani din Baden-Württemberg și Bavaria) la Berlin și de gusturile lor în materie de produse de panificație (n. tr.).

[←18]

Noua denumire a lanțului hotelier este Ibis (n. tr.).

[←19]

Sozialdemokratische Partei, Partidul Social Democrat al Germaniei (n. tr.).

[←20]

Aluzie la o emisiune ZDF din octombrie 2007, în care Eva Herman a fost „executată public" de fostul ei coleg de televiziune Johannes B. Kerner. Vezi comentariul la http://www.welt.de/femsehen/articlel250311/Die-oef- fentliche-Hinrichtung-der-Eva-Herman.html (n. tr.).

[←21] Christlich-Soziale Union, Uniunea Creștin-Socială din Bavaria (n. tr.).